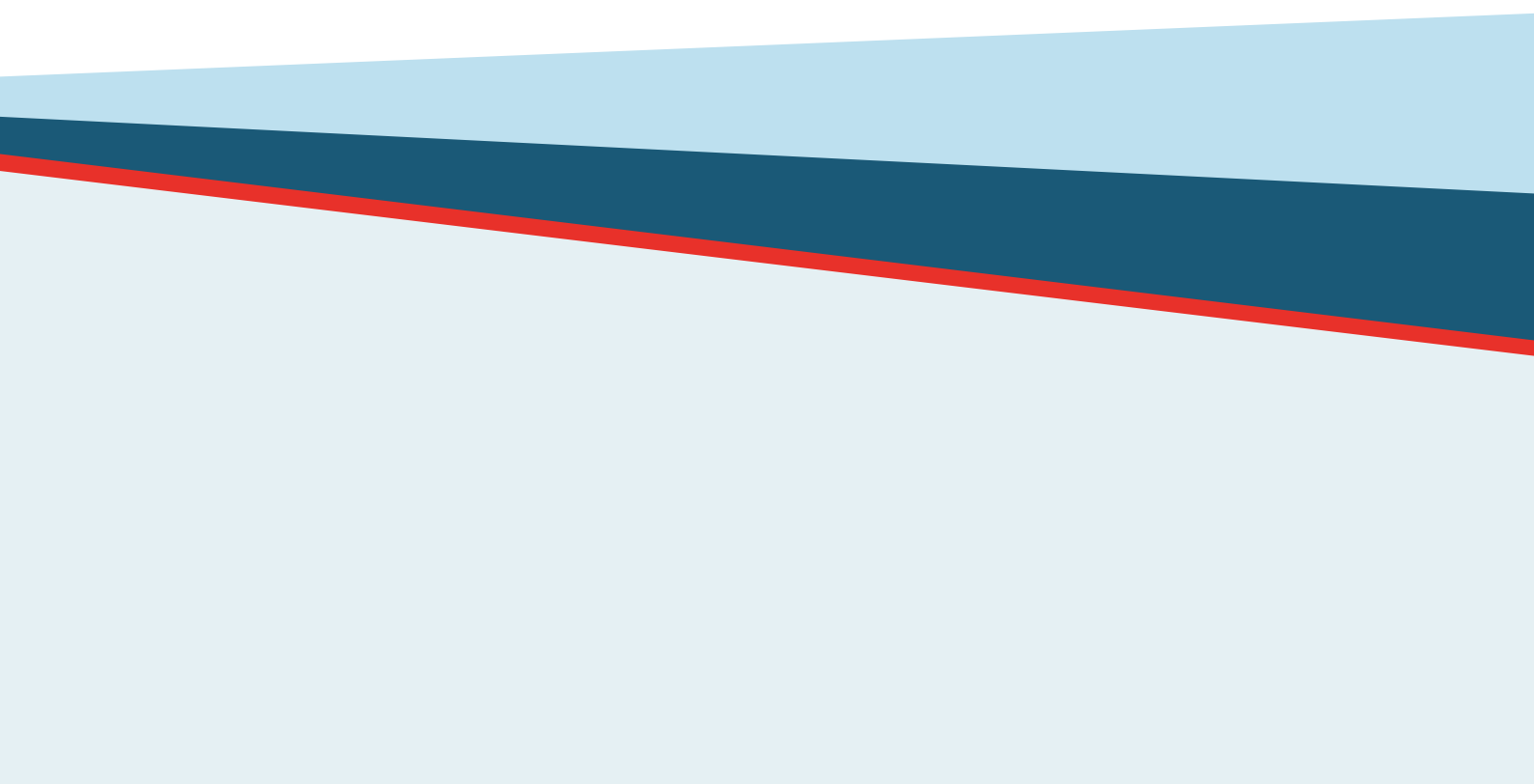

OCENA VPLIVA POKOJNINSKEGA SISTEMA IN SPREMEMB ZAKONODAJE NA RAZLIKE V POKOJNINAH MED SPOLOMA

OCENA VPLIVA POKOJNINSKEGA SISTEMA IN SPREMEMB ZAKONODAJE NA RAZLIKE V POKOJNINAH MED SPOLOMA

Izdajatelj:

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

Izvajalec:

Inštitut za ekonomska raziskovanja

Avtorice:

Tjaša Bartolj, Nataša Kump, Nada Stropnik

Oblikovanje:

Tiskarna Cicero

Leto izdaje:

2021

Kraj izdaje:

Ljubljana

Elektronska izdaja**Publikacija je dostopna na spletni strani:**

<https://pokojnina.enakostspolov.si/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=49769475

ISBN 978-961-6471-51-0 (pdf)

Publikacija je del projekta Moje delo. Moja pokojnina, ki ga iz sredstev Programa za pravice, enakost in državljanstvo sofinancira Evropska unija¹. Nosilec projekta je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, projektni partner pa Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

Namen projekta je izpostaviti problem pokojninske vrzeli med ženskami in moškimi ter preučiti njene glavne vzroke in značilnosti. S projektom vključujemo vidik enakosti spolov v pokojninsko politiko, ozaveščamo o posledicah različnih življenjskih in kariernih odločitev ter možnosti v poklicnem in zasebnem življenju na pokojnine ter informiramo o pokojninskem sistemu v Sloveniji. Več o projektu najdete na spletni strani <https://mojedelo-mojapokojnina.si/> in <https://pokojnina.enakostspolov.si/>.

¹ Evropska komisija ni odgovorna za vsebino in njeno nadaljnjo uporabo, ker predstavlja poglede izvajalca projekta.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	7
2	SLOVENSKI POKOJNINSKI SISTEM.....	9
2.1	Zakonska ureditev pokojninskega sistema do leta 1999.....	10
2.2	Zakonska ureditev pokojninskega sistema od leta 2000.....	11
2.3	Vpliv zadnje spremembe pokojninske zakonodaje na pokojninsko vrzel.....	23
3	SOCIALNO-EKONOMSKI POLOŽAJ UPOKOJENCEV IN UPOKOJENK.....	29
3.1	Metodološka pojasnila.....	29
3.2	Dohodkovni položaj upokojencev in upokojenk ter upokojenskih gospodinjstev.....	30
3.3	Tveganje dohodkovne revščine.....	42
3.4	Subjektivna revščina	44
3.5	Stanovanjski položaj.....	55
4	VPLIV ODLOČITEV NA TRGU DELA NA PRIHODNJE POKOJNINE.....	60
4.1	Metodologija.....	60
4.1.1	Opredelitev scenarijev.....	60
4.1.2	Plačni profili	62
4.1.3	Plačna kazen.....	62
4.2	Rezultati standardnih simulacij.....	63
4.2.1	Referenčni primer in različice z izbiro pri starosti 30 let.....	63
4.2.1.1	Referenčni primer.....	63
4.2.1.2	Različica 1: prekinitev brez razloga.....	66
4.2.1.3	Različica 2: obdobje brezposelnosti	68
4.2.1.4	Različica 3: predčasna upokojitev.....	69
4.2.1.5	Različica 4: moški.....	70
4.2.1.6	Različica 5: čimprejšnja upokojitev.....	71
4.2.2	Referenčni primer in različice z izbiro pri starosti 54 let.....	73
4.2.2.1	Referenčni primer.....	73
4.2.2.2	Različica 1: prekinitev brez razloga.....	74
4.2.2.3	Različica 2: obdobje brezposelnosti.....	75
4.2.2.4	Različica 3: predčasna upokojitev.....	77
4.2.2.5	Različica 4: moški.....	78
4.2.2.6	Različica 5: čimprejšnja upokojitev.....	79

5	SKLEPI IN PRIPOROČILA.....	81
6	SUMMARY.....	86
7	LITERATURA IN VIRI.....	91

KAZALO SLIK

Slika 1:	Stopnje tveganja revščine, 2005–2018 (%).....	43
Slika 2:	Odstotek oseb, ki niso prikrajšane za nobenega od devetih elementov materialne prikrajšanosti.....	49
Slika 3:	Odstotek oseb, ki so materialno prikrajšane za vsaj tri od devetih elementov.....	50
Slika 4:	Odstotek oseb, ki so materialno prikrajšane za vsaj štiri od devetih elementov.....	50
Slika 5:	Odstotek materialno prikrajšanih oseb, upokojenska gospodinjstva (trije elementi ali več elementov materialne prikrajšanosti).....	53
Slika 6:	Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški (%).....	59
Slika 7:	Plačni profili po spolu, starosti in izobrazbeni ravni (mesečne plače).....	62
Slika 8:	Referenčni primer: zmanjšanje pokojnine glede na možnost dela s polnim delovnim časom in brez prekinitve, po izobrazbenih ravneh (v odstotnih točkah).....	65
Slika 9:	Referenčni primer: zmanjšanje pokojnine glede na možnost dela s polnim delovnim časom in brez prekinitve, po izobrazbenih ravneh (v odstotnih točkah).....	74

1 UVOD

Pokojninska vrzel (tj. razlike v povprečnih pokojninah) upokojencev in upokojenk, starih 65 let in več, obstaja v vseh državah EU in se je na ravni EU-28 v zadnjih letih znižala s 33,6 odstotka leta 2013 na 30,1 odstotka leta 2018. V Sloveniji je pokojninska vrzel nižja in je po podatkih Eurostata leta 2018 znašala 17,8 odstotka. Pokojninsko vrzel upokojencev in upokojenk lahko računamo na podlagi različnih virov podatkov, ki nam zato dajo tudi različne ocene o velikosti pokojninske vrzeli. Podatki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, ki omogočajo računanje pokojninske vrzeli le na podlagi pokojnin (brez drugih prejemkov, ki jih posamezniki in posameznice prejemajo od Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije), kažejo, da je pokojninska vrzel pri starostnih pokojninah v Sloveniji nekoliko nižja, kakor kažejo podatki Eurostata in je v letu 2017 znašala 13,7 odstotka. Pokojninska vrzel pri starostnih pokojninah v Sloveniji se zmanjšuje in je leta 2019 znašala 11,8 odstotka. Razlog za zmanjševanje pokojninske vrzeli je dotok novih upokojencev in upokojenk, za katere velja, da imajo nove ženske upokojenke v povprečju celo višje pokojnine od moških (Bartolj idr., 2020). Po določitvi zakona ZPIZ-2, ki so veljala do konca leta 2019, so bili odmerni odstotki za ženske višji kakor za moške, kar je kljub v povprečju nižjim pokojninskim osnovam žensk (zaradi nižjih plač med delovno dobo) povzročilo višje pokojnine žensk. S spremembami tega zakona, ki so začele veljati leta 2020 (ZPIZ-2G), so se upokojitveni pogoji in pravila za izračun pokojnine za moške in ženske popolnoma izenačili. To pomeni, da se bodo vse morebitne neenakosti med moškimi in ženskami iz delovno aktivnega obdobja prenesle tudi v čas po upokojitvi.

V prvem sklopu pričujoče študije opisujemo značilnosti slovenskega pokojninskega sistema, njegovo spreminjanje ter posledice teh sprememb na število upokojencev in upokojenk, starost ob upokojitvi, dopolnjeno pokojninsko dobo in višino pokojnin. Posebno pozornost namenjamo zadnji spremembi pokojninskega zakona (ZPIZ-2G) in predvidevamo vpliv teh sprememb na pokojninsko vrzel.

V drugem vsebinskem sklopu analiziramo socialno-ekonomski položaj upokojencev in upokojenk in starejših oseb ter ga primerjamo s povprečnim položajem vseh oseb v Sloveniji, da bi ugotovili relativni položaj posameznih skupin. Poudarek je na upokojencih in upokojenkah, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih. Na spreminjanje relativnega položaja posameznih skupin so – poleg subjektivnih/individualnih značilnosti posameznikov oziroma posameznic in značilnosti gospodinjstev, v katerih so živeli – vplivale spremembe pokojninske zakonodaje in spreminjajoče gospodarske razmere. Učinki sprememb pokojninske zakonodaje na socialno-ekonomski položaj upokojencev in upokojenk se zaradi prehodnih obdobj v polnosti pokažejo šele v daljšem obdobju. Za analizo uporabljamo podatke SILC od leta 2005 do leta 2018. To obdobje zaznamujeta sprejetje novega Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2) in svetovna finančno-gospodarska kriza, ki se je začela v drugi polovici leta 2008, v Sloveniji pa smo jo močno čutili do leta 2015. Najprej podajamo nekaj osnovnih metodoloških pojasnil, potrebnih za razumevanje analize. Nato analiziramo dohodkovni položaj upokojencev in upokojenk, upokojenskih gospodinjstev in starejših oseb ter tveganje dohodkovne (relativne) revščine in subjektivno revščino. Ugotovitve o spreminjanju dohodkovnega položaja dopolnjujemo s podatki o materialni in stanovanjski prikrajšanosti, ki socialno-ekonomski položaj starejših opisujejo z drugega zornega kota.

Tretji sklop temelji na standardnih simulacijah, izvedenih v okviru projekta »MIInd the GAP in PEnsions« (MIGAPE)¹. Cilj tega projekta je analizirati razlike v pokojninah (pokojninske vrzeli) med spoloma oziroma natančneje: 1) zagotoviti širši javnosti informacije o posledicah, ki jih imajo njihove odločitve v delovno aktivnem obdobju glede zaposlitve na njihove prihodnje pokojnine, 2) oblikovalcem politike zagotoviti informacije o pričakovanem prihodnjem gibanju pokojninske vrzeli med spoloma in 3) preučiti, kako povečati ozaveščenost o posledicah odločitev v zvezi z zaposlitvijo (Dekkers in Van den Bosch, 2020).

¹ Povzetek projekta je na voljo na spletni strani MIGAPE (<http://www.migape.eu/>).

Pokojnina, ki jo lahko pričakujemo po upokojitvi, je odvisna od okoliščin in odločitev na trgu dela med delovno aktivno dobo ter solidarnostnih elementov pokojninskega sistema (Dekkers, Hoorens in Van den Bosch, 2019). V projektu MIGAPE je poudarek na odločitvah žensk in posledicah teh odločitev za njihove pokojnine. Standardne simulacije pokažejo učinek odločitev, ki jih ženske lahko sprejmejo zaradi nege malega otroka ali druge bližnje (starejše) osebe, ki potrebuje nego, na pokojnine, ki jih bodo prejemale v prihodnosti. S simulacijami preverjamo vpliv odločitev o popolni prekinitvi zaposlitve oziroma skrajšanju delovnega časa. V praksi »izbire« in »odločitve« pogosto niso popolnoma svobodne, nanje pa vpliva tudi dostop do ustreznih informacij o vplivu posameznih možnosti na višino prihodnje pokojnine (Dekkers in Van den Bosch, 2020). Standardne simulacije temeljijo na hipotetičnih oziroma tipičnih (angl. *model*) posameznikih in posameznicah, ki se razlikujejo glede na spol, izobrazbo, morebitno brezposelnost in čas upokojitve. Prednost standardnih simulacij je, da lahko ohranjamo značilnosti hipotetičnih posameznikov oziroma posameznic in s spreminjanjem le odločitve glede zaposlitve razliko v pokojnini pripišemo le konkretni odločitvi (Dekkers in Van den Bosch, 2020).

Študijo sklenemo s povzetkom ugotovitev in priporočili za ukrepe, ki bi odpravili ali vsaj hitreje zmanjšali pokojninske vrzeli.

2 SLOVENSKI POKOJNINSKI SISTEM

V Sloveniji imamo večstebni pokojninski sistem. Nultega stebra zdaj nimamo, smo pa imeli do leta 2012 državno pokojnino, ki bi jo lahko uvrstili v nulti steber. Državne pokojnine so prejemale starejši od 65 let, ki so določen čas živeli v Sloveniji, nikoli niso plačevali socialnih prispevkov in so imeli nižje dohodke od določenega cenzusa. Leta 2012 se je državna pokojnina preoblikovala v socialnovarstveni prejemek in je bila iz pokojninskega prenesena v sistem socialnega varstva v skladu s ciljem izločitve iz pokojninskega sistema vseh pravic, ki nimajo podlage v plačanih prispevkih.

Prvi steber v Sloveniji je klasični Bismarckov pokojninski sistem »pay-as-you-go« (PAYG); gre za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki ga izvaja Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

V obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju so zagotovljene naslednje pravice:

- pravica do starostne, predčasne, invalidske, vdovske in dela vdovske pokojnine ter družinske in delne pokojnine,
- pravice na podlagi preostale delovne zmožnosti, in sicer pravica do poklicne rehabilitacije, premestitve, dela s krajšim delovnim časom od polnega, do nadomestila za čas poklicne rehabilitacije, do začasnega nadomestila, nadomestila za invalidnost in do delnega nadomestila ter
- pravica do letnega dodatka in dodatka za pomoč in postrežbo.

Slovenski pokojninski sistem temelji na dveh načelih: načelu prerazdeljevanja in načelu solidarnosti. Obe načeli se uresničujeta z omejitvijo najvišje pokojninske osnove, kar za osebe z višjimi dohodki pomeni občutno nižje nadomestitveno razmerje ob hkratnem dejstvu, da osnova za plačilo prispevkov ni omejena, kakor je praksa v večini držav. Poleg tega se solidarnost zagotavlja tudi z odmero pokojnine od najnižje pokojninske osnove in s tem, da se za izračun pokojninske osnove za odmero pokojnine ne upošteva celotno obdobje zavarovanja, ampak samo njegov del.

Pri drugem pokojninskem stebru gre za dodatno pokojninsko zavarovanje, ki je namenjeno zavarovancem in zavarovankam, ki so že vključeni v obvezno pokojninsko zavarovanje in bi radi po upokojitvi prejeli še dodatno pokojnino. Dodatno pokojninsko zavarovanje se spodbuja z davčno olajšavo, kar je ključna prednost pred drugimi oblikami varčevanja. Drugi steber temelji na kapitalskem kritju, kar pomeni, da višina dodatne pokojnine ni odvisna le od vplačanih premij, temveč tudi od donosa pokojninskega sklada, pri čemer pa je zagotovljen zjamčeni donos.

Drugi steber v Sloveniji sestavljata obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Že Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999 (ZPIZ-1) je dobo s povečanjem oziroma tako imenovano beneficirano dobo nadomestil z obveznim dodatnim pokojninskim zavarovanjem. Gre za poklicno pokojnino, ki je namenjena delavcem in delavkam, ki delajo na posebej težkih in zdravju škodljivih delovnih mestih oziroma opravljajo delo, ki ga po določeni starosti ni mogoče uspešno opravljati.

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je lahko individualno zavarovanje, na podlagi katerega se posameznik ali posameznica sam oziroma sama vključi v pokojninski načrt ter vplačuje premijo, ali pa kolektivno zavarovanje, v katerega se posameznik ali posameznica vključi prek delodajalca, ki v celoti ali delno financira zavarovanje za vse zaposlene. Z vplačilom premij si posameznik ali posameznica pridobi pravico do dodatne starostne pokojnine in do predčasne starostne pokojnine. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 2012 (ZPIZ-2) je uvedel naložbeno politiko življenjskega cikla, kar pomeni, da upravljavec pokojninskega sklada razporeja člane in članice glede na njihovo starost iz sklada z bolj tvegano v sklad z

manj tvegano naložbeno politiko. Poleg tega ZPIZ-2 onemogoča nenamensko porabo privarčevanih sredstev.

2.1 Zakonska ureditev pokojninskega sistema do leta 1999²

Pokojnine, kakršne poznamo danes, so prvič uvedli v Nemčiji leta 1889. Nemški model socialnega zavarovanja se je kljub obsežni promociji s strani Nemčije in številnim razpravam razširil postopoma. Do leta 1910 je le Avstrija uvedla sistem starostnih pokojnin, ki je temeljil na obveznem plačevanju socialnih prispevkov, medtem ko so sistem financiranja pokojnin iz splošnih davkov uvedli na Danskem leta 1891, Novi Zelandiji leta 1898 ter v Avstraliji in Veliki Britaniji leta 1908. Hitri razvoj sistemov socialnih zavarovanj v poznem 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja lahko pripišemo industrializaciji, urbanizaciji, daljši pričakovani življenjski dobi in političnim spremembam v smeri demokratizacije (Feldstein in Liebman, 2001, 10-13).

Do prvih poskusov uvedbe socialnega zavarovanja v Sloveniji je prišlo še v času avstro-ogrske monarhije leta 1906. V Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev je bilo uveljavljeno prvo pravo socialno zavarovanje, saj je bil leta 1922 sprejet Zakon o socialnem zavarovanju delavcev. Po koncu druge svetovne vojne v času Jugoslavije je pravica do socialnega zavarovanja postala ena od temeljnih pravic. Leta 1983 sprejeti Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ) (Priatelj, 2000, 26–42) lahko štejejo za prvi slovenski pokojninski zakon. Pokojnine so bile razumljene kot plačilo za minulo delo, zato so se pokojnine indeksirale z rastjo plač, in ne z rastjo življenjskih stroškov. Zakon je uvedel tudi prejemke, ki niso imeli osnove v prispevkih, kakršna sta varstveni dodatek ter dodatek za pomoč in postrežbo. Poleg tega je zakon vpeljal nova pojma: minimalno in maksimalno pokojninsko osnovo. Ta zakon je omogočal upokojevanje pod zelo ugodnimi pogoji. Ženske s 35 leti in moški s 40 leti pokojninske dobe so se lahko upokojili ne glede na starost, medtem ko je bila potrebna starost za moške 60 let in ženske 55 let, če so imeli vsaj 20 let pokojninske dobe. Mogoče je bilo zgodnje upokojevanje ob doseženi navedeni starosti (60 oziroma 55 let) in le minimalni pokojninski dobi, čeprav z začasnimi odbitki, ki pa so izzveneli, ko je oseba dosegla zakonsko določeno upokojitveno starost. Za izračun pokojninske osnove se je upoštevalo deset najboljših zaporednih let. Pozitivni učinek ZPIZ na položaj upokojujencev in upokojenk je bil izjemno velik, saj se je razmerje med povprečno plačo in povprečno pokojnino povečalo s 66,5 odstotka leta 1985 na 80,4 odstotka leta 1988, kakor prikazuje preglednica 1. Zaradi načina izračuna pokojnine se je dogajalo celo, da je bila prva pokojnina višja od zadnje plače. Gospodarske razmere so se v tistem času slabšale zaradi recesije, številnih stečajev in prestrukturiranja podjetniškega sektorja, zato je velikodušni pokojninski sistem še toliko bolj spodbujal k čimprejšnjemu (zgodnjemu) upokojevanju in naglemu zviševanju števila upokojujencev in upokojenk (Majcen idr., 2005, 16–17).

Preglednica 1: Osnovni kazalniki slovenskega pokojninskega sistema v obdobju 1970–1989

Leto	Razmerje med zavarovanci in zavarovankami ter upokojenki in upokojenkami	Izdatki za pokojnine kot % BDP	Razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo
1970	3,32	-	62,6
1975	3,51	-	67,8
1980	3,66	7,3	73,5
1985	2,94	6,8	66,5
1988	2,68	7,8	80,4
1989	2,52	8,7	80,0

Vir: Majcen idr., 2005, 16.

Zaradi visokih nadomestitvenih razmerij³ in naraščajočih pokojninskih izdatkov je bil leta 1990 spremenjen način valorizacije in marca 1991 določeno najvišje razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo v višini 85 %. Razmerje med pokojninami in plačami se je zato znižalo, a zaradi velikega povečanja števila upokojujencev in upokojenk so se pokojninski izdatki še naprej hitro povečevali. Potrebna je bila reforma pokojninskega sistema, do katere je prišlo marca 1992 s sprejemom Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ). Žal je bila zaostritev pogojev za upokojeitev prepozna, saj so podjetja ob prestrukturiranju v obdobju po osamosvojitvi Republike Slovenije težave z odvečno delovno silo že večinoma reševala z

² Poglavje povzema ugotovitve iz študije Dinamični mikrosimulacijski pokojninski model – Dypensi (Kump idr., 2017).

³ Nadomestitveno razmerje je razmerje med prvo pokojnino in zadnjo plačo.

zgodnjim upokojevanjem. Hkrati je bila pokojninska reforma premalo zahtevna, saj se pogoji za upokojitev niso dovolj zaostрили. Polna pokojninska doba ni bila več zadostni pogoj za upokojitev, saj je bilo treba izpolniti tudi starostni pogoj, pri čemer se je starost postopoma zviševala od 55,5 leta na 58 let leta 1998 za moške in od 50,5 leta na 53 let za ženske. Starostni pogoj pri predčasnem upokojevanju se ni zvišal. Dokupi let so bili precej pogosti, saj je bila cena dokupa nizka, zato se je število upokojencev in upokojenk še hitreje povečevalo.

Podatki v preglednici 2 kažejo povečevanje števila upokojencev in upokojenk v 90.-ih letih, a hkrati tudi relativno stabilno razmerje med številom zavarovancev in zavarovank ter številom upokojencev in upokojenk. Vzrok za to ni bilo (le) dejansko povečanje števila zavarovancev in zavarovank, temveč predvsem širitev kroga zavarovancev in zavarovank⁴ z uveljavitvijo ZPIZ (Majcen idr., 2005, 21).

Preglednica 2: Osnovni kazalniki slovenskega pokojninskega sistema v obdobju 1992–1999

Leto	Število starostnih upokojencev in upokojenk	Število vseh upokojencev in upokojenk*	Razmerje med zavarovanci in zavarovankami ter upokojenci in upokojenkami**	Razmerje med povprečno starostno pokojnino in povprečno plačo	Izdatki za pokojnino kot % BDP
1992	248.978	419.805	1,82	77,8	11,41
1993	255.985	430.291	1,82	73,9	11,76
1994	257.298	432.915	1,78	75,4	11,84
1995	259.253	437.051	1,76	76,2	11,39
1996	262.142	442.105	1,73	74,6	11,19
1997	266.854	448.753	1,75	74,3	11,20
1998	271.490	454.626	1,72	74,5	11,22
1999	276.255	460.280	1,74	75,8	11,25

* »Število vseh upokojencev in upokojenk« vključuje prejemnike starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, ne pomeni pa tudi prejemnike pokojnin po posebnih predpisih.

** Pri razmerju med zavarovanci/-kami in upokojenci/-kami so upoštevani prejemniki starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, ne pa tudi prejemniki pokojnin po posebnih predpisih.

Vir: ZPIZ, 2006.

2.2 Zakonska ureditev pokojninskega sistema od leta 2000

Kmalu po sprejetju ZPIZ leta 1992 je vlada načrtovala nadaljnje zaostrovanje pravil pokojninskega zavarovanja. Lotila se je tudi pomanjkljivosti veljavnega zakona. Tako je bila odpravljena možnost zavarovanja za ožji obseg pravic in določena zavarovalna osnova za samozaposlene. Leta 1996 se je začela priprava pokojninske reforme, ki je po dolgotrajnemu koalicijskem usklajevanju in usklajevanju med socialnimi partnerji zaživela leta 1999 z novim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – ZPIZ-1. Ta zakon je nekoliko zaostрил pogoje za upokojevanje ter približal upokojitvene pogoje za moške in ženske. Povišal je starostni pogoj za ženske, in sicer na 58 let, in pokojninsko dobo za ženske na 38 let, kar je bilo samo dve leti manj od potrebne pokojninske dobe za moške. Polna upokojitvena starost⁵ za moške je še vedno znašala 63 let, za ženske pa se je zvišala na 61 let. Zaostrovanje pogojev, zlasti za ženske, in s tem približevanje pogojem za moške, je posredno pomenilo tudi višje pokojnine zaradi daljše pokojninske dobe. Vendar pa je ZPIZ-1 omogočal zgodnje upokojevanje z možnostjo znižanja starostne meje za pridobitev pravice do starostne pokojnine (zaradi skrbi za otroka, vstopa v obvezno zavarovanje pred dopolnjenim 18. letom starosti in služenja obveznega vojaškega roka) in možnostjo dokupa pokojninske dobe. Vse te možnosti so generacije, ki so se upokojile do leta 2012, množično uporabljale.⁶

Za izračun pokojninske osnove se ni več upoštevalo najboljših zaporednih deset, temveč 18 let. Najvišje možno razmerje med dvema primerljivima pokojninama se je zmanjšalo s 4,8 : 1 na 4 : 1. ZPIZ-1 je povečal aktuarsko pravičnost, saj je uvedel odbitke ob upokojevanju pred polno upokojitveno starostjo in dodatke za upokojevanje po tej starosti. Ta zakon je tudi zmanjšal pokojnine. Na primer, po ZPIZ je zavarovanec, ki se je

⁴ Zavarovanci so vsi, ki so vključeni v obvezno zavarovanje in plačujejo prispevke za socialno zavarovanje.

⁵ Starost, pri kateri se je mogoče upokojiti, če moški ali ženska nista zbrala dovolj dolge pokojninske dobe, da bi se upokojila že pri starosti 60 oziroma 58 let, a sta imela vsaj 15 let zavarovalne dobe.

⁶ Znižanje starostne meje za pridobitev pravice do starostne pokojnine zaradi skrbi za otroke so množično uporabljali tudi moški.

upokojil brez odbitkov s 40 leti pokojninske dobe, dobil pokojnino v višini 85 % pokojninske osnove, po ZPIZ-1 iz leta 1992 pa v višini 72,5 odstotka pokojninske osnove. Zavarovanka pa je ob enakih pogojih po ZPIZ-1 dobila pokojno v višini 75,5 odstotka pokojninske osnove, po ZPIZ pa v višini 85 % za 35 let pokojninske dobe, kar pomeni, da so se razlike v odmernih odstotkih med moškimi in ženskami glede na prejšnji zakon precej zmanjšale. Poleg izračuna pokojninske osnove na podlagi plač v daljšem obdobju (zaporednih osemnajst namesto deset let) in zmanjšanja odmernih odstotkov je bila v primerjavi z ZPIZ manj ugodna tudi valorizacija plač pri izračunu pokojninske osnove.⁷

ZPIZ-1 pa ni vplival le na pokojnine novih upokojencev in upokojenk, ampak je zelo vplival tudi na pokojnine obstoječih upokojencev in upokojenk. Po načelu horizontalne izenačenosti oziroma načelu zagotavljanja enakopravnega položaja med upokojenci in upokojenkami, ki so se upokojili oziroma upokojile v različnih obdobjih, so se pokojnine obstoječih upokojencev in upokojenk prilagajale pokojninam novih upokojencev in upokojenk.⁸ Obstoječim upokojencem in upokojenkam so se pokojnine nižale, ker so imeli novi upokojenci in upokojenke nižje odmerne odstotke.⁹ V praksi se je to izvajalo z nižjim nominalnim zviševanjem obstoječih pokojnin že obstoječim upokojencem in upokojenkam. Zaradi načela horizontalne izenačenosti pa so tudi novi upokojenci in upokojenke dobivali nižje pokojnine, lahko celo rečemo, da so bili njihovi dejanski odmerni odstotki nižji od tistih, ki jih je predpisoval zakon. Ker je rast pokojnin od oktobra 1990 zaostajala za rastjo plač in ker je izračun valorizacijskih količnikov¹⁰ upošteval le rast plač, bi bili namreč vsi tisti, ki so se upokojili po letu 1990, na boljšem kakor upokojenci in upokojenke, ki so se upokojili pred letom 1990. Zato je bila z ZPIZ leta 1992 za nove upokojence in upokojenke uveden še popravek izračunanih pokojnin s faktorjem, ki je upošteval zaostajanje rasti pokojnin za rastjo plač med letom 1990 in letom pred upokojitvijo. Ta korekcijski faktor je ostal tudi v ZPIZ-1 in je v letu 2012 znašal kar 0,732, kar pomeni, da je bila prva pokojnina za 26,8 odstotka nižja, kakor bi bila le ob upoštevanju pokojninske osnove in odmernih odstotkov. Odmerni odstotki so bili relativno visoki, a jih je ZPIZ-1 na izjemno nepregleden način močno zmanjšal.

Podatki v preglednici 3 kažejo, da se je število upokojencev in upokojenk iz leta v leto povečevalo kljub ZPIZ-1. Ta je s strožjimi pogoji le nekoliko upočasnil povečevanje števila upokojencev in upokojenk. Med upokojenci in upokojenkami je daleč največ starostnih upokojencev in upokojenk, pomemben delež pa so tudi družinski, vdovski in invalidski upokojenci in upokojenke. V obdobju med letoma 2000 in 2012 se je število vseh upokojencev in upokojenk povečalo za 25,2 odstotka, število starostnih upokojencev in upokojenk pa kar za 42,4 odstotka. Letna stopnja rasti števila starostnih upokojencev in upokojenk se je v obdobju 2000–2012 povečevala in je v obdobju 2009–2019 letno znašala okrog štiri odstotke (leta 2011 skoraj 5 odstotkov). Tako veliko povečanje števila starostnih upokojencev in upokojenk lahko pripišemo gospodarski krizi in z njo povezanim odpuščanjem delavcev in delavk, upokojevanju generacije »baby boom« ter napovedim sprememb pokojninske zakonodaje.

7 Zakon je spremembe uvajal postopoma, zato so bila v veljavi prehodna obdobja.

8 Načelo horizontalne izenačenosti je dejansko pomenilo, da sta morala imeti dva upokojenca, ki sta ves čas prejela povprečno plačo, a sta se upokojila v različnih obdobjih, enako pokojnino.

9 Pokojnina se odmeri od pokojninske osnove v odstotku glede na dolžino pokojninske dobe. Ta odstotek imenujemo odmerni odstotek.

10 Količniki za prevedbo povprečnih plač iz posameznih let na leto, v katerem se računa pokojninska osnova.

Preglednica 3: Osnovni kazalniki slovenskega pokojninskega sistema v obdobju 1992–2019

Leto	Število zavarovancev in zavarovank	Število vseh upokojencev in upokojenk ^a	Število starostnih upokojencev in upokojenk	Število invalidskih upokojencev in upokojenk	Število družinskih upokojencev in upokojenk ^b	Število vdovskih upokojencev in upokojenk	Razmerje med zavarovanci in zavarovankami ter upokojenci in upokojenkami ^c	Razmerje med povprečno starostno pokojnino in povprečno plačo	Izdatki za pokojnino kot % BDP
2000	839.381	467.448	281.993	97.804	86.976	663	1,80	75,3	11,41
2001	841.478	474.507	287.902	97.704	84.260	4.617	1,77	73,2	11,00
2002	836.544	483.898	295.271	97.621	81.688	9.285	1,73	72,8	10,84
2003	834.049	491.911	302.303	97.433	78.818	13.295	1,70	71,1	10,64
2004	836.668	497.826	308.348	96.556	76.038	16.789	1,68	70,2	10,44
2005	843.251	504.988	314.983	96.665	73.254	19.977	1,67	69,1	10,78
2006	854.606	511.174	322.617	96.115	69.735	22.569	1,67	68,6	10,37
2007	879.090	518.805	332.616	94.511	65.601	25.913	1,69	67,1	9,73
2008	904.084	527.933	342.786	93.389	62.624	28.928	1,71	67,1	9,91
2009	894.886	538.455	354.270	92.123	59.699	32.119	1,66	66,6	10,91
2010	881.992	552.561	368.615	91.051	57.097	35.531	1,60	64,7	11,30
2011	869.869	569.951	386.263	90.219	54.409	38.708	1,53	63,4	11,44
2012	855.542	585.408	401.642	89.384	52.069	41.915	1,46	62,1	11,74
2013	833.121	602.311	417.916	88.361	51.870	43.672	1,38	61,7	11,77
2014	843.558	608.885	426.083	87.250	48.781	46.097	1,39	61,0	11,55
2015	875.414	612.018	431.745	85.749	44.904	48.820	1,43	60,2	10,88
2016	891.002	613.683	435.339	84.045	42.098	50.412	1,45	59,5	10,51
2017	914.313	615.681	440.247	81.995	39.139	52.043	1,49	58,4	10,03
2018	939.149	617.299	445.236	79.982	36.360	53.093	1,52	58,5	9,77
2019	960.755	620.459	451.499	78.131	33.814	53.857	1,55	58,0	9,62

Opombe: (a) »Število vseh upokojencev in upokojenk« vključuje prejemnike starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, ne pomeni pa prejemnikov/-c pokojnin po posebnih predpisih. (b) Povprečno število uživalcev/-k družinskih pokojnin se iz leta v leto zmanjšuje predvsem zaradi z ZPIZ-1 uveljavljene delitve dotedanje pravice do družinske pokojnine na dve pravici: družinsko in vdovsko pokojnino. Ta delitev onemogoča objektivno primerjavo števila uživalcev/-k družinske pokojnine po posameznih letih. Njihovo število se zmanjšuje, ker je povečanje le posledica priliva novih uživalcev/-k družinske pokojnine, ne pa tudi vdovske, ki se izkazuje ločeno. (c) Pri razmerju med zavarovanci/-kami in upokojenci/-kami niso upoštevani prejemniki/-ce pokojnin po posebnih predpisih.

Vir: ZPIZ, 2010–2019.

Kaj takšno povečanje števila upokojencev in upokojenk pomeni za slovensko družbo, najbolj ponazarja razmerje med številom zavarovancev in zavarovank ter številom upokojencev in upokojenk: konec leta 2000 je na enega upokojenca oziroma upokojenko prišlo 1,8 zavarovanca oziroma zavarovanke, leta 2012 pa le še 1,46. Razmerje med zavarovanci oziroma zavarovankami in upokojenci oziroma upokojenkami se je stalno slabšalo, a se do leta 2003 ni znižalo pod 1,7 in se je do leta 2007 gibalo le malo pod to mejo. Leta 2008 je razmerje med številom zavarovancev oziroma zavarovank in upokojencev oziroma upokojenk znašalo 1,7, nato pa je začelo strmo padati.

ZPIZ-1 je z zniževanjem odmernih odstotkov, upoštevanjem daljšega obdobja za izračun pokojninske osnove pri novih upokojencih in upokojenkah ter z indeksacijo pokojnin za manj kakor rast plač močno znižal pokojnine. Če je bila povprečna starostna pokojnina leta 2000 slabih 25 % nižja od povprečne neto plače, je leta 2012 dosegala le še 62,1 odstotka povprečne plače.

Konec leta 2012 je bil sprejet nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ZPIZ-2, ki je začel veljati leta 2013. ZPIZ-2 je postopoma tudi za ženske zvišal starost ob upokojitvi na 65 let (prehodno obdobje je trajalo do leta 2015) in s tem izenačil upokojitvene pogoje za moške in ženske. Uvedel je dodatke za upokojevanje po polni upokojitveni starosti (bonuse) in trajne odbitke ob upokojevanju pred polno upokojitveno starostjo (maluse). Še vedno pa obstaja možnost zgodnejše upokojitve (brez odbitkov oziroma zmanjšanja pokojnine) pri starosti 60 let, če ima oseba 40 let pokojninske dobe brez dokupa. Te spremembe so bile uveljavljene postopoma v daljšem prehodnem obdobju, kar prikazuje preglednica 4.

Preglednica 4: Pogoji za predčasno upokožitev po ZPIZ-2 v prehodnem obdobju

Leto	Moški		Ženska	
Leto	Starost	Pokojninska doba	Starost	Pokojninska doba
2013	58 let 4 mesece	40 let	58 let	38 let 4 mesece
2014	58 let 8 mesecev	40 let	58 let 4 mesece	38 let 8 mesecev
2015	59 let	40 let	58 let 8 mesecev	39 let
2016	59 let 4 mesece	40 let	59 let	39 let 4 mesece
2017	59 let 8 mesecev	40 let	59 let 4 mesece	39 let 8 mesecev
2018	60 let	40 let	59 let 8 mesecev	40 let

Vir: ZPIZ-2.

Upoštevanje pokojninske dobe brez dokupa za upokojevanje pri 60 letih brez zmanjšanja pokojnine je bistveno zaostriло vstopne pogoje in zmanjšalo vpliv dokupljene dobe na starost ob upokojitvi. Posameznik ali posameznica, ki je star oziroma stara 60 let in ima 40 let pokojninske dobe z dokupom, se po ZPIZ-2 lahko predčasno upokoži, kar pomeni, da zaradi malusov trajno prejema zmanjšano pokojnino. Toda slovenski pokojninski sistem še vedno omogoča znižanje starostne meje za pridobitev pravice do starostne pokojnine brez odbitkov zaradi skrbi za otroke, služenja obveznega vojaškega roka (za dve tretjini njegovega dejanskega trajanja) in vstopa v obvezno zavarovanje pred dopolnjenim 18. letom starosti. Starostna meja za upokožitev se lahko zniža zaradi skrbi za vsakega rojenega ali posvojenega otroka, za katerega je zavarovanec skrbel v prvem letu njegove starosti, in sicer za šest mesecev za enega otroka, 16 mesecev za dva otroke, 26 mesecev za tri otroke, 36 mesecev za štiri otroke in 48 mesecev za pet ali več otrok. Zakon tudi določa, da je do znižanja starostne meje upravičena ženska, razen če je pravico do nadomestila iz naslova starševstva užival moški. Vendar ZPIZ-2 omejuje možnost za znižanje starostne meje bolj kakor ZPIZ-1, saj se pravica do znižanja starostne meje lahko uveljavlja šele, ko upravičenec oziroma upravičenka doseže 38 oziroma 40 let pokojninske dobe brez dokupa,¹¹ hkrati pa je določena relativno visoka starostna meja za znižanje. Tudi v tem primeru predčasno upokojevanje močno zaostri pogoj, da se upošteva le pokojninska doba brez dokupa. Na ta način so možnosti za zgodnje upokojevanje močno zmanjšane.

Načelo horizontalne izenačenosti je bilo z ZPIZ-2 odpravljeno, kar pomeni, da ni več popravka izračunanih pokojnin s faktorjem, ki bi upošteval zaostajanje rasti pokojnin za rastjo plač. Zato so v zakonu zapisani odmerni odstotki bistveno nižji od tistih v ZPIZ-1, kar dejansko pomeni le to, da so odmerni odstotki pregledni in se pokojnine ne nižajo »na skrit način« s faktorjem zaostajanja rasti pokojnin za rastjo plač. ZPIZ-2 je ob sprejetju leta 2012 še vedno ohranjal višje odmerne odstotke za ženske kot za moške. Za 15 let zavarovalne

¹¹ Po ZPIZ-1 pravica do znižanja starostne meje ni bila pogojena s pokojninsko dobo brez dokupa.

dobe¹² se je pokojnina po ZPIZ-2 odmerila v višini 26 % (moškemu) ali 29 % (ženski), za vsako nadaljnje leto pokojninske dobe pa se je prištelo 1,25 odstotka. Tako je bil moški pri 40 letih pokojninske dobe upravičen do odmernega odstotka v višini 57,25 odstotka, ženska pa bi bila upravičena do odmernega odstotka v višini 60,25 odstotka, a je ZPIZ-2 predvideval znižanje odmernih odstotkov za ženske v prehodnem obdobju, ki naj bi trajalo do konca leta 2022. V letih 2013–2016 je odmerni odstotek za ženske za 15 let zavarovalne dobe znašal 29 %, za vsako nadaljnje leto pa 1,41 odstotka, kar je ob dopolnjenih 40 letih pokojninske dobe znašalo 64,25 odstotka. V letih 2017–2019 je za 15 let zavarovalne dobe znašal 29 %, za vsako nadaljnje leto pa 1,38 odstotka, kar je ob dopolnjenih 40 letih pokojninske dobe znašalo 63,5 odstotka.¹³

ZPIZ-2 je na novo uvedel ukrepe za spodbujanja odloženega upokojevanja (čim daljšega ostajanja na trgu dela). Če so zavarovanci in zavarovanke ostali delovno aktivni po izpolnitvi minimalnih pogojev za (starostno ali predčasno) upokojitev, so bili za vsake tri dodatne mesece pokojninske dobe upravičeni do 1 % višjega odmernega odstotka. To se je lahko uveljavljalo največ tri leta, s čimer se je lahko zbralo največ 12 % dodatnih odmernih odstotkov. Brez takšnega ugodnejšega vrednotenja pokojninske dobe po izpolnitvi minimalnih upokojitvenih pogojev bi ženska ob podaljšanju zaposlitve za tri dodatna leta v letu 2019 zbrala 4,14 odstotka dodatnih odmernih odstotkov, zaradi ugodnejšega vrednotenja pa kar 12 %. Za moškega je bila v letu 2019 ta razlika še večja, saj bi brez ugodnejšega vrednotenja zbral 3,75 odstotka dodatnih odmernih odstotkov, z ugodnejšim vrednotenjem pa 12 %. Dodatno je ZPIZ-2 uvedel tudi ukrep mesečnega izplačila 20 % predčasne ali starostne pokojnine, če je zavarovanec ali zavarovanka po izpolnitvi pogojev za upokojitev ostal oziroma ostala v zavarovanju v nespremenjenem obsegu. Izplačilo 20 % predčasne ali starostne pokojnine je po ZPIZ-2 trajalo vse do prenehanja zavarovanja ali do uveljavitve delne pokojnine, vendar največ do dopolnitve 65 let starosti.

Podatki v preglednici 3 kažejo, da je bilo konec leta 2013 starostnih upokojencev in upokojenk za 4 % več kakor leto pred tem, leta 2014 pa »le« še za 1,9 odstotka. V naslednjih letih se je število starostnih upokojencev in upokojenk povečevalo za dober odstotek. Manjše povečevanje števila starostnih upokojencev in upokojenk v zadnjih letih lahko pripišemo zaostritvi zakonskih pogojev za starostno upokojitev, a ne le temu. Upokojitev po pogojih ZPIZ-1 je bila mogoča za vse upravičence, ki so pogoje za upokojitev izpolnjevali 31. decembra 2012. Tako so se pred letom 2013 upokojili skoraj vsi, ki so imeli izpolnjene pogoje za starostno upokojitev, in je bilo zato kar nekaj let zatem manj oseb z izpolnjenimi pogoji za upokojitev po ZPIZ-2. Hkrati je ZPIZ-2 s prehodnimi določbami premaknil svojo polno uveljavitev na poznejši čas. Velik učinek je imela tudi pravica do upokojitve po ZPIZ-1 tistih brezposelnih, ki so bili 31. decembra 2012 prejemniki pravic iz naslova brezposelnosti in bi se po preteku te pravice lahko upokojili pod pogoji iz ZPIZ-1. Tako se je leta 2014 še po ZPIZ-1 upokojilo kar 69,8 odstotka novih upokojenk in 61,2 odstotka novih upokojencev (ZPIZ, 2014, 13). Leta 2016 se je po ZPIZ-1 upokojilo 27 % novih upokojenk in 19 % novih upokojencev. V letu 2019 je bilo takšnih 2,5 odstotka novih upokojenk in 1,8 odstotka novih upokojencev.

Z novelo ZPIZ-2B je v letu 2016 prišlo do sprememb pri izplačilu 20 % predčasne ali starostne pokojnine, saj so bili po tej spremembi upravičeni le zavarovanci in zavarovanke, ki so bili vključeni v obvezno zavarovanje s polnim delovnim oziroma zavarovalnim časom, in pravica ni več prenehala pri 65 letih starosti. Ta novela je tudi razrahljala pogoje za uveljavitev delne pokojnine. Pred to spremembo je bila delna upokojitev mogoča le, če je zavarovanec ali zavarovanka ostal oziroma ostala v obveznem zavarovanju najmanj štiri ure dnevno ali 20 ur tedensko. Od leta 2016 pa je delna upokojitev mogoča, če zavarovanec oziroma zavarovanka ostane v obveznem zavarovanju najmanj dve uri dnevno ali deset ur tedensko.

Z oktobrom 2017 (tj. z novelo ZPIZ-2C) so do najnižje pokojnine v višini 500 EUR postali upravičeni vsi starostni in invalidski upokojenci in upokojenke, ki so dopolnili pokojninsko dobo v trajanju, kakor je bilo zakonsko predpisano ob njihovi upokojitvi.

Do večje spremembe pokojninske zakonodaje je prišlo leta 2020 na podlagi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2G), ki je bil sprejet konec leta 2019. Ta

12 Zakon ZPIZ-2 pozna več dob: a) zavarovalna doba všteta obdobje, ko je bil zavarovanec/-ka obvezno ali prostovoljno vključen/-a v obvezno zavarovanje, ter obdobja, za katera so bili plačani prispevki; b) posebna doba vključuje obdobja, ki se v skladu z zakonom štejejo v pokojninsko dobo ne glede na plačilo prispevkov, ki pa brez zakonsko določene minimalne zavarovalne dobe ne daje pravice do pokojnine, c) pokojninska doba vključuje zavarovalno in posebno dobo.

13 Zniževanje odmernega odstotka za ženske je bilo odpravljeno v letu 2019 zaradi sprejetja novele zakona ZPIZ-2G leta 2019.

sprememba postopoma viša in izenačuje odmerne odstotke za moške in ženske na 63,5 (za 15 let zavarovalne dobe se pokojnina odmeri v višini 29,5 odstotka, za vsako nadaljnje leto pokojninske dobe pa se prišteje 1,36 odstotka). Do konca leta 2019 veljavna ureditev je namreč še vedno ugodneje obravnavala ženske od moških, saj je bil zanje za enako pokojninsko dobo določen za 3 % višji odmerni odstotek. Izenačevanje odmerne lestvice je nadaljevanje procesa izenačevanja zavarovancev in zavarovank v okviru pokojninskega zavarovanja. Reforma iz leta 2012 je vzpostavila enotna merila oziroma pogoje za upokojitev, s spremembami zakonodaje v letu 2020 pa se je poenotila tudi odmera pokojnine. Zaradi izenačitve upokojitvene starosti za moške in ženske ni bilo več mogoče utemeljevati razlik pri odmeri pokojnine za moške in ženske z razlikami v doseženi pokojninski dobi. To pomeni, da se bodo plačne in druge vrzeli med moškimi in ženskami na trgu dela v celoti prenesle v pokojnino. Odmerni odstotki za moške se bodo višali postopoma, tako da se bo pokojnina za moške odmerila v višini 63,5 odstotka (za 40 let dosežene pokojninske dobe) šele leta 2025.

Z višjimi odmernimi odstotki se zagotavljajo tudi višje druge pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, saj se te odmerjajo glede na odmerne odstotke, ki se uporabljajo pri odmeri starostne pokojnine. Poleg starostne se bo tako zvišala tudi odmera vdovskih, invalidskih in družinskih pokojnin ter nadomestil iz invalidskega zavarovanja. Ker se s spremembami zakona spreminja tudi odmerni odstotek za odmero starostne pokojnine za prvih 15 let, se ustrezno zvišuje tudi najnižja starostna pokojnina za dopolnjenih 15 let zavarovalne dobe. Gre za najnižji znesek, do katerega so upravičeni vsi posamezniki in posameznice, ki izpolnijo minimalne pogoje za upokojitev, ne glede na druge okoliščine. Najnižja pokojnina se odmeri v višini 29,5 odstotka najnižje pokojninske osnove, in ne več v višini 26 % najnižje pokojninske osnove. Odmerni odstotek za določitev najnižje pokojnine se bo zviševal postopoma: v letu 2020 znaša 27 %, nato pa 27,5 odstotka v letu 2021, 28 % v letu 2022, 28,5 odstotka v letu 2023 in 29 % v letu 2024.

Spremenilo se je tudi vrednotenje dodatne pokojninske dobe brez dokupa, če zavarovanka oziroma zavarovanec ostane v zavarovanju po izpolnitvi pogojev za upokojitev (60 let starosti in 40 let pokojninske dobe brez dokupa). Tak zavarovanec oziroma zavarovanka dobi 1,5 odstotka odmerne odstotkov za vsakih šest mesecev zavarovanja, a za največ tri dodatna leta, kar pomeni, da v treh dodatnih letih lahko zbere odmerne odstotke v višini 9 % (prej 12 %). Spodbuda za podaljševanje aktivnosti v primerjavi s prej veljavno zakonodajo je za vsako dodatno leto za 1 % nižja.

Novela ZPIZ-2G je uvedla dodatne odmerne odstotke zaradi skrbi za otroke, ki so primarno namenjeni ženski, ki je skrbela za otroka v prvem letu njegove starosti. Tako za vsakega rojenega ali posvojenega otroka (za največ tri otroke) upravičenke pri uveljavljanju pokojnine pridobijo dodatnih 1,36 odstotka na otroka (skupaj največ 4,08 odstotka). Možnost uveljavitve dodatnega odmerne odstotka v višini 1,36 odstotka je sicer dana tudi moškemu zavarovancu, ki je skrbel za otroka in izkaže, da je prejemal nadomestilo zaradi starševstva vsaj 120 dni. Ni pa mogoče, da bi odmerni odstotek zaradi skrbi za otroke uveljavljala oba starša. Dodatni odmerni odstotek za otroke je določen alternativno z možnostjo zniževanja upokojitvene starosti zaradi skrbi za otroke.

Spremenil se je tudi ukrep mesečnega izplačila dela starostne oziroma predčasne pokojnine za zavarovance in zavarovanke, ki kljub izpolnjevanju pogojev za starostno pokojnino še naprej ostajajo vključeni v obvezno zavarovanje za polni delovni oziroma zavarovalni čas, ter uživalce in uživalke starostne pokojnine, ki se reaktivirajo za polni delovni oziroma zavarovalni čas. Ti so za prva tri leta nadaljnje oziroma ponovne vključenosti v obvezno zavarovanje za polni delovni čas upravičeni do prejemanja 40 % starostne pokojnine (prej 20 %), do katere bi bili upravičeni na dan uveljavitve izplačila oziroma se jim je izplačevala, ko so bili upokojeni. Po treh letih pa bodo dodatno pod pogojem vključenosti v obvezno zavarovanje za polni delovni oziroma zavarovalni čas prejemali 20 % starostne pokojnine.

Novela ZPIZ-2G vpliva tudi na zviševanje invalidskih, vdovskih in družinskih pokojnin. V primeru poškodbe zunaj dela ali bolezni se invalidska pokojnina odmeri zavarovancu ali zavarovanki, ki je postal oziroma postala invalid oziroma invalidka pred dopolnitvijo starosti 65 let, najmanj v višini 41 % pokojninske osnove, in sicer neodvisno od spola zavarovane osebe (prej v višini 36 % za moške in 39 % za ženske). Tudi v tem primeru je določeno prehodno obdobje, v katerem se odmerni odstotek za moške zvišuje za 1 % letno, dokler se ne izenači z odstotkom za ženske, nato pa se oba odstotka v nadaljnjih dveh letih zvišata za 1 %, tako da v letu 2024 dosežeta 41 %. Zvišuje se tudi najnižja osnova za odmero vdovske in družinske pokojnine. Do leta 2019 veljavna zakonodaja je določala, da je najnižja osnova za odmero vdovske oziroma družinske pokojnine

pokojnina, odmerjena najmanj v višini 33 % pokojninske osnove. S spremembo zakona se ta odstotek v prehodnem obdobju postopoma zvišuje in bo od leta 2023 znašal 38 % pokojninske osnove.

Glavne značilnosti vseh opisanih pokojninskih zakonov prikazujemo v preglednici 5, iz katere je razvidno, kako so se zaostrovali pogoji za upokojevanje, kako se je zviševala zakonsko določena starost za upokojitev ter kako so se izenačevali pogoji za upokojitev in način izračuna pokojnine za moške in ženske.

Preglednica 5: Osnovne značilnosti zakonov o pokojninskem in invalidskem zavarovanju

1983	1992	1999	2012	2020
Vstopni pogoji				
Moški: p. d. = 40	Moški ^a : starost = 58, p. d. = 40	Moški: starost = 58, p. d. = 40	Moški ^c : starost = 60, p. d. brez dokupa = 40	Moški ^c : starost = 60, p. d. brez dokupa = 40
Ženske: p. d. = 35	Ženske ^a : starost = 53, p. d. = 35	Ženske ^b : starost = 58, p. d. = 38	Ženske ^c : starost = 60, p. d. brez dokupa = 40	Ženske ^c : starost = 60, p. d. brez dokupa = 40
Moški: starost = 60, p. d. = 20	Moški ^a : starost = 63, p. d. = 20	Moški: starost = 63, p. d. = 20	Moški ^c : starost = 65, p. d. = 20	Moški ^c : starost = 65, p. d. = 20
Ženske: starost = 55, p. d. = 20	Ženske ^a : starost = 58, p. d. = 20	Ženske ^b : starost = 61, p. d. = 20	Ženske ^c : starost = 65, p. d. = 20	Ženske ^c : starost = 65, p. d. = 20
Moški: starost = 65, zav. d. = 15	Moški: starost = 65, zav. d. = 15	Moški: starost = 65, zav. d. = 15	Moški: starost = 65, zav. d. = 15	-
Ženske: starost = 55, zav. d. = 15	Ženske: starost = 55, zav. d. = 15	Ženske ^b : starost = 63, zav. d. = 15	Ženske ^c : starost = 65, zav. d. = 15	-
Minimalna zavarovalna doba				
15 let	15 let	15 let	15 let	15 let
Pokojninska osnova				
Najboljše 10-letno povprečje neto plač	Najboljše 10-letno povprečje neto plač	Najboljše 18-letno povprečje neto plač	Najboljše 24-letno povprečje neto plač	Najboljše 24-letno povprečje neto plač
Odstotki za odmero starostne pokojnine				
Moški: 35 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 2 % za vsako nadaljnje leto do 40 let p. d.	Moški: 35 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 2 % za vsako nadaljnje leto do 40 let p. d.	Moški: 35 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 1,5 % za vsako nadaljnje leto p. d.	Moški: 26 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 1,25 % za vsako nadaljnje leto p. d.	Moški: 29,5 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 1,36 % za vsako nadaljnje leto p.d. dodatnih 1,36 % za vsakega otroka, za katerega je skrbel
Ženske: 40 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 3 % za vsako nadaljnje leto do 35 let p. d.	Ženske: 40 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 3 % za vsako nadaljnje leto do 20 let in 2 % za vsako nadaljnje leto do 35 let p. d.	Ženske: 38 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 1,5 % za vsako nadaljnje leto p. d.	Ženske ^d : 29 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 1,25 % za vsako nadaljnje leto p. d.	Ženske ^d : 29,5 % pokojninske osnove za prvih 15 let, nato 1,36 % za vsako nadaljnje leto p.d. dodatnih 1,36 % za vsakega otroka, za katerega je skrbel

Preglednica 5: Temeljne značilnosti zakonov o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (nadaljevanje)

1983	1992	1999	2012	2020
Valorizacija pokojnin				
90 % rasti neto plač	Rast neto plač	Rast neto plač ^e	60 % rasti povprečne bruto plače in 40 % povprečne rasti cen življenjskih potrebščin ^f Uskladitev pokojnin ne more biti nižja od ugotovljene polovične rasti cen življenjskih potrebščin	60 % rasti povprečne bruto plače plus 40 % povprečne rasti cen življenjskih potrebščin
Najnižja pokojninska osnova				
65 % povprečne neto plače	64 % povprečne neto plače	Nominalni znesek (približno 65 % povprečne neto plače)	76,5 % povprečne neto plače	76,5 % povprečne neto plače
Najvišja pokojninska osnova				
350 % povprečne neto plače	310 % povprečne neto plače	4 x najnižja pokojninska osnova	4 x najnižja pokojninska osnova	4 x najnižja pokojninska osnova
Predčasna upokojitev				
Moški: starost = 55, p. d. = 35	Moški: starost = 55, p. d. = 35	Ni zakonske možnosti, toda določene skupine delavcev lahko pridobijo pokojnino brez odbitkov za upokojitev pred polno starostjo ^h	Moški: starost = 60, p. d. = 40	Moški: starost = 60, p. d. = 40
Ženske: starost = 50, p. d. = 30	Ženske: starost = 50, p. d. = 30 in drugi zahtevani pogoji ^g		Ženske: starost = 60, p. d. = 40	Ženske: starost = 60, p. d. = 40
Odbitki za predčasno upokojitev				
1,5 % za vsako manjkajoče leto do 60. leta (moški) oziroma 55. leta (ženske). 0,5 % za vsako manjkajoče leto zavarovalne dobe. Odbitki začasni, vse do doseganja starostnih pogojev za upokojitev.	1 % za vsako manjkajoče leto zavarovalne dobe. Odbitki začasni, vse do doseganja starostnih pogojev za upokojitev.	Za moške od 12 % do 1,2 %, odvisno od dopolnjene starosti. Zmanjšanje pokojnine je trajno. Za ženske so bili odbitki predvideni, a bi zaradi postopnega višanja starostnega pogoja ob upokojitvi začeli veljati šele leta 2014.	Za vsak mesec manjkajoče starosti do dopolnitve 65 let starosti se pokojnina zmanjša za 0,3 %. Zmanjšanje pokojnine je trajno.	Za vsak mesec manjkajoče starosti do dopolnitve 65 let starosti se pokojnina zmanjša za 0,3 %. Zmanjšanje pokojnine je trajno.

Preglednica 5: Osnovne značilnosti zakonov o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (nadaljevanje)

1983	1992	1999	2012	2020
Dodatki za odloženo upokojevanje				
	1 % za vsako dopolnjeno leto, ki presega polno pokojninsko dobo.	Odvisno od starosti (za moške od 64. do 66. leta, za ženske od 62. do 66. leta), od 3,6 % do 7,2 %. Poleg tega so bili višji odmerni odstotki za delovno dobo, daljšo od 40 let.	Za vsako dodatno leto pokojninske dobe brez dokupa se odmerni odstotek poveča za 4 %, vendar največ za tri leta. Mesečno izplačilo 20 % predčasne ali starostne pokojnine.	Za vsako dodatno leto pokojninske dobe brez dokupa se odmerni odstotek poveča za 3 %, vendar največ za tri leta. Mesečno izplačilo 40 % predčasne ali starostne pokojnine prva tri leta in 20 % predčasne ali starostne pokojnine po treh letih.
Dokup zavarovalne dobe				
Ugodni pogoji za kmete in samozaposlene. Avgusta 1990 možnost dokupa omogočena tudi delavcem (v primeru stečaja tehnoloških presežkov ipd.)	Delodajalec lahko dokupi za delavca do pet let zavarovalne dobe (pod določenimi pogoji). ^f Delavec lahko dokupi leta univerzitetnega študija in služenja vojaškega roka.	Delodajalec lahko dokupi za delavca do pet let zavarovalne dobe (pod določenimi pogoji). ^g Delavec lahko dokupi leta univerzitetnega študija in služenja vojaškega roka.	Možnost dokupa zavarovalne dobe za obdobja, ki niso všteta v pokojninsko dobo, skupno največ pet let zavarovalne dobe.	Možnost dokupa zavarovalne dobe za obdobja, ki niso všteta v pokojninsko dobo, skupno največ pet let zavarovalne dobe.

Opombe: Okrajšava „p. d.“ pomeni pokojninsko dobo, okrajšava „zav. d.“ pa zavarovalno dobo. (a) V zakonu iz leta 1992 (ZPIZ) je bilo višanje starostnega pogoja za upokožitev postopno in končano leta 1998; vse številke se nanašajo na končne vrednosti. (b) Višanje starostnega pogoja in pokojninske dobe za ženske je bilo zelo postopno; podatki se nanašajo na končne vrednosti, ki so bile v določenih primerih dosežene po letu 2015. (c) Povišanje starostnega pogoja in pokojninske dobe je postopno, podatki pa se nanašajo na končne vrednosti, ki bodo v določenih primerih dosežene po letu 2019. (d) Zniževanje odmernih odstotkov je postopno, podatki se nanašajo na končne vrednosti. (e) Valorizacija (usklajevanje) pokojnin je bila po zakonu iz leta 1999 (ZPIZ-1) dokaj zapletena oziroma nepregledna in je bila praviloma omejena navzgor z rastjo plač, navzdol pa z rastjo življenjskih stroškov; pokojnine so se nadalje dodatno prilagajale navzdol (za 0,5 odstotne točke), ker so se prilagajale tudi novim (nižjim) vstopnim pokojninam. (f) Zaradi gospodarske krize so v obdobju 2010–2015 interventni zakoni usklajevanje pokojnin omejevali oziroma onemogočali. Od 2016–2019 je bila uskladitev pokojnin višja od predpisane z zakonom. (g) „Drugi pogoji“ so vključevali stečaj podjetja, invalidnost in dolgotrajno brezposelnost. (h) 55. člen ZPIZ-1 iz leta 1999. (f) 214. člen ZPIZ iz leta 1992. (g) 195.–199. člen ZPIZ-1 iz leta 1999.

Viri: Do vključno leta 1999: Majcen idr., 2005, 24. Za leto 2012: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – ZPIZ, 1992; Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – ZPIZ-1, 1999; Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – ZPIZ-2, 2012.

Pokojninska zakonodaja se je torej stalno spreminjala tako, da se je zviševala upokojitvena starost, daljšala zahtevana pokojninska doba ter da so se zaostrovali drugi pogoji za upokojitev, nižala višina pokojnin ter izenačevali upokojitveni pogoji za moške in za ženske. Vendar dejanska starost in dopolnjena pokojninska doba ob upokojitvi nista sledili zakonskim določilom, kar prikazujejo podatki v preglednici 6. Ta preglednica prikazuje gibanje povprečne dosežene starosti in povprečne dopolnjene pokojninske dobe pri novih upokojencih in upokojenkah.

Preglednica 6: Povprečna dosežena starost in povprečna dopolnjena pokojninska doba pri novih starostnih upokojencih iz obveznega zavarovanja, po spolu, 2000–2014

Leto	Povprečna dosežena starost				Povprečna dopolnjena pokojninska doba			
	Ženske		Moški		Ženske		Moški	
	Leta	Meseci	Leta	Meseci	Leta	Meseci	Leta	Meseci
2000	56	1	61	0	33	7	37	3
2001	56	2	62	0	33	11	37	1
2002	56	5	62	2	34	1	37	0
2003	56	6	62	2	34	5	37	5
2004	57	3	62	6	35	1	37	9
2005	57	3	61	8	35	4	38	0
2006	57	4	61	8	35	8	38	4
2007	57	7	61	10	35	10	38	3
2008	57	7	61	11	36	0	38	3
2009	58	1	62	0	35	8	38	2
2010	58	5	61	10	35	6	38	0
2011	58	8	61	9	34	11	37	9
2012	58	2	61	3	35	4	37	3
2013	58	6	60	11	36	1	37	11
2014	58	11	60	11	36	2	37	9
2015	59	2	61	4	36	11	37	9
2016	60	0	61	9	37	2	37	6
2017	60	4	62	3	37	3	36	7
2018	60	6	62	4	38	9	37	1
2019	60	6	62	4	39	2	37	6

Vir: ZPIZ, 2010–2019.

Opomba: Podatki zajemajo nove uživalce starostnih pokojnin brez uživalcev predčasne pokojnine in uživalcev z zavarovalno dobo s povečanjem.

Predpisana starost za pridobitev pravice do starostne pokojnine se je za ženske od uveljavitve ZPIZ-1 (1999) začela postopno višati za štiri mesece na leto, medtem ko se predpisana starost za moške ni spreminjala. Po sprejetju ZPIZ-2 (2012) se je zviševanje predpisane upokojitvene starosti nadaljevalo. Dejanske (dosežene) povprečne upokojitvene starosti žensk niso sledile predpisanim zviševanjem zahtevane starosti za pridobitev pravice do starostne pokojnine. Po ZPIZ-1 se je zaradi prehodnih obdobj minimalna starost za pridobitev pravice do starostne pokojnine za ženske postopoma zviševala od 53 let in štiri mesece leta 2000 na 57 let in štiri mesece leta 2012 in končno na 60 let leta 2019. V celotnem obdobju se je torej minimalna starost žensk za pridobitev pravice do starostne pokojnine zvišala za 6 let in osem mesecev, medtem ko se je dejanska povprečna starost žensk ob upokojitvi zvišala za štiri leta in pet mesecev. Pri moških se je dejanska povprečna dosežena starost med letoma 2000 in 2013 celo znižala, kar lahko pripišemo možnosti zniževanja starostne meje zaradi skrbi za otroke in služenja vojaškega roka ter možnosti doseganja predpisane pokojninske dobe z upoštevanjem dodane dobe. Več ko je bilo upokojitev pri nižji starosti zaradi upoštevanja teh znižanj starosti, večji je bil negativni vpliv na dejansko povprečno upokojitveno starost. Še posebej je očitno znižanje povprečne upokojitvene starosti pri moških in ženskah v času priprav na sprejetje ZPIZ-2, ko so ljudje iskali možnosti za čimprejšnjo upokojitev bodisi z znižanjem starosti bodisi z upokojitvijo pred izpolnitvijo upokojitvenih pogojev in s trajnim znižanjem pokojnine. Zaradi zapiranja možnosti za znižanje starosti ob upokojitvi (s ZPIZ-2) se je povprečna starost ob upokojitvi moških in žensk po letu 2013 končno začela zviševati. V letih 2018 in 2019 so se moški starostno upokojili v povprečju le leto in osem mesecev starejši kakor ženske, leta 2000 v

povprečju starejši štiri leta in 11 mesecev, leta 2010 pa v povprečju starejši kar tri leta in pet mesecev.

Povprečna dopolnjena pokojninska doba je bila pri moških in ženskah ves čas nižja od minimalne zakonsko zahtevane pokojninske dobe, med drugim zaradi zakonskih možnosti predčasne upokojitve (tudi) brez zmanjšanja pokojnine. Na primer ženske, ki so se upokojile leta 2019, so v povprečju presegle zahtevano minimalno starost za šest mesecev, a je bila njihova dopolnjena pokojninska doba v povprečju za deset mesecev nižja od zahtevane minimalne pokojninske dobe brez dokupa v primeru predčasne upokojitve. Pri moških je bila v letu 2019 povprečna starost ob upokojitvi za dve leti in štiri mesece višja od najnižje zahtevane starosti, a je bila povprečna pokojninska doba kar za dve leti in šest mesecev nižja od najnižje zahtevane pri upokojitvi pred 65. letom starosti. Če so se leta 2010 ženske v povprečju upokojile s kar dve leti in šest mesecev nižjo pokojninsko dobo kakor moški ter leta 2013 z leto in deset mesecev nižjo pokojninsko dobo, pa so se leta 2017 prvič upokojile z daljšo povprečno pokojninsko dobo kakor moški. Leta 2019 so se ženske v povprečju upokojile z leto in osem mesecev višjo pokojninsko dobo kakor moški.

ZPIZ-2 je uvedel tudi maluse (trajna znižanja pokojnine) v primeru predčasne upokojitve in bonuse v primeru odloženega upokojevanja. Novih upokojenk, ki so ostale v zavarovanju po izpolnitvi minimalnih pogojev za upokojitev in so zato uveljavljale povečanje pokojnine, je bilo v vseh letih precej manj kakor moških, a se njihovo število hitreje povečuje (preglednica 7). Leta 2019 se je kar 20,8 odstotka vseh novih upokojenk in 22 % novih upokojencev upokojilo s pokojnino, povečano zaradi podaljšanja delovne aktivnosti po izpolnitvi upokojitvenih pogojev. Letno število moških in žensk, ki so uveljavljali zmanjšanje pokojnine (zaradi upokojitve pred polnimi izpolnjenimi pogoji za upokojitev), je razmeroma majhno. Od leta 2016 je letno število žensk, ki so se upokojile z zmanjšanimi pokojninami, večje od števila takšnih moških. Torej je več moških kakor žensk, ki prejemajo višjo pokojnino zaradi daljše aktivnosti, in več žensk kakor moških, ki prejemajo zmanjšano pokojnino.

Preglednica 7: Število novih starostnih upokojencev, ki uveljavljajo povečanje oziroma zmanjšanje pokojnin

Leto	Starostni upokojenci in upokojenke s povečanimi pokojninami (bonusi)			Starostni upokojenci in upokojenke z zmanjšanimi pokojninami (malusi)		
	Ženske	Moški	Skupaj	Ženske	Moški	Skupaj
2013	566	1.360	1.926	68	283	351
2014	815	1.938	2.753	184	247	431
2015	1.111	2.213	3.324	302	303	605
2016	1.360	2.256	3.616	376	267	643
2017	1.501	2.347	3.848	302	197	499
2018	1.756	2.809	4.565	193	143	336
2019	1.481	2.396	3.877	160	120	280

Vir: ZPIZ, 2010–2019.

Slovenski pokojninski sistem je kompleksen in je zato za pravilno interpretacijo podatkov o povprečnem znesku pokojnine (preglednica 8) treba upoštevati, katere vrste pokojnin so zajete v izračunu. Obstajajo namreč tudi sorazmerne pokojnine¹⁴ in delne pokojnine,¹⁵ ki so nižje od »običajnih« pokojnin in nižajo povprečne zneske pokojnin, saj upokojenec oziroma upokojenka poleg te pokojnine prejema še pokojnino iz tujine ali plačo. Iz podatkov v preglednici 8 vidimo, da sta se povprečni starostni pokojnini žensk in moških med letoma 2017 in 2019 zviševali, a so upokojenke v povprečju prejemale nižje zneske kakor upokojenci. Če ne upoštevamo sorazmernih in delnih pokojnin, so zneski povprečnih starostnih pokojnin višji za ženske in moške, hkrati pa so razlike med moškimi in ženskami večje. Leta 2019 je bila povprečna starostna pokojnina žensk (ob upoštevanju vseh pokojnin) za 1,7 odstotka nižja od povprečne starostne pokojnine moških, ob upoštevanju le zneskov pokojnin brez sorazmernih in delnih pokojnin pa je bila razlika precej večja: povprečna starostna pokojnina žensk je bila za 11,8 odstotka nižja od povprečne pokojnine moških.¹⁶ Zato je pri primerjavi pokojnin moških in žensk nujno treba navesti, katere pokojnine so vštete v povprečje. Starostne pokojnine

14 Do njih so upravičeni tisti, ki so del pokojninske dobe zbrali v Sloveniji, del pa v tujini.

15 Do njih so upravičeni tisti, ki so izpolnili pogoje za pridobitev pravice do predčasne ali starostne pokojnine, a ostanejo v obveznem zavarovanju v obsegu, ki ustreza sorazmernemu delu polnega delovnega oziroma zavarovalnega časa.

16 To lahko razložimo z večjim številom moških kakor žensk, ki prejemajo sorazmerne in delne pokojnine, katerih zneski so nižji in znižujejo povprečno pokojnino.

so višje od invalidskih in vdovskih oziroma družinskih. Vdova oziroma vdovec, ki prejema lastno pokojnino, je upravičen oziroma upravičena tudi do dela vdovske pokojnine, ki je odvisen od višine pokojnine preminulega moža oziroma žene ali partnerja oziroma partnerke. Zato so zneski dela vdovske pokojnine v povprečju višji za ženske kakor za moške. Podatki o povprečni pokojnini na novo upokojenih oseb pa kažejo, da so starostne pokojnine novih upokojenk v zadnjih letih višje od starostnih pokojnin novih upokojencev.

Preglednica 8: Povprečni zneski pokojnin (brez sorazmernih in delnih pokojnin)

Vrsta pokojnine		2017	2018	2019
Starostna pokojnina	Ženske	610,32	633,47	657,19
	Moški	637,89	653,13	668,64
Povprečni zneski pokojnin brez sorazmernih in delnih pokojnin				
Starostna pokojnina	Ženske	650,31	672,13	696,62
	Moški	756,23	770,22	790,01
Invalidska pokojnina	Ženske	502,55	523,06	540,01
	Moški	545,59	560,17	574,63
Vdovska ali družinska pokojnina	Ženske	456,73	472,85	490,55
	Moški	334,23	348,36	363,59
Starostna pokojnina z delom vdovske	Ženske	661,34	686,91	712,18
	Moški	753,28	773,49	793,50
Del vdovske pokojnine	Ženske	65,56	67,53	69,63
	Moški	57,51	59,21	61,11
Starostna pokojnina novih upokojencev in upokojenk	Ženske	659,09	695,81	732,39
	Moški	641,72	673,00	703,18

Vir: ZPIZ, 2017–2019.

2.3 Vpliv zadnje spremembe pokojninske zakonodaje na pokojninsko vrzel

S spremembami zakonodaje, ki so začele veljati leta 2020 (ZPIZ-2G), so se upokojitveni pogoji in pravila za izračun pokojnine za moške in ženske popolnoma izenačili. Zvišanje in izenačenje odmernih odstotkov za moške in ženske pomeni višje pokojnine za vse. Poleg tega so se zvišale najnižje pokojnine in nekoliko spremenile spodbude za podaljšanje delovne aktivnosti. Še vedno pa lahko pričakujemo, da bodo ob enako dolgi pokojninski dobi odmerni odstotki višji za ženske kakor za moške, in sicer zaradi hkratne uvedbe dodatnih odmernih odstotkov za nego otrok, do katerih bodo praviloma upravičene ženske.

Preglednica 9 prikazuje pričakovane zneske prve pokojnine moških in žensk glede na izobrazbo in število otrok, za katere so skrbeli v prvem letu njihovega življenja:

1. ob zakonodaji iz leta 2020 po uveljavitvi ZPIZ-2G;
2. ob zakonodaji iz leta 2019 pred uveljavitvijo ZPIZ-2.

Izračuni so narejeni za hipotetičnega moškega in žensko, ki sta se rodila leta 2000 in dosegla eno od treh stopenj izobrazbe. Od stopnje izobrazbe je odvisen čas vstopa na trg dela in (ker predpostavljamo, da hipotetična oseba v svoji delovni karieri nima prekinitev zaposlitve in se upokoji takoj, ko izpolni minimalne pogoje) tudi leto upokojitve. Predpostavke so naslednje:¹⁷

- manj kakor srednješolska izobrazba (ISCED 0-2) (v nadaljevanju: nizka izobrazba), vstop na trg dela pri starosti 19 let in upokojitve pri starosti 60 let z 41 leti dopolnjene pokojninske dobe;
- srednješolska ali več kakor srednješolska neterciarna izobrazba (ISCED 3-4) (v nadaljevanju: srednja izobrazba), vstop na trg dela pri starosti 21 let in upokojitve pri starosti 61 let s 40 leti dopolnjene

¹⁷ Upoštevane predpostavke so podrobneje opisane v poglavju 4.1.

pokojninske dobe;

- vsaj višja izobrazba (ISCED 5+) (v nadaljevanju: visoka izobrazba), vstop na trg dela pri starosti 24 let in upokojitev pri starosti 64 let s 40 leti dopolnjene pokojninske dobe.

Predpostavljamo, da je ženska upravičena do dodatnih odmernih odstotkov zaradi skrbi za otroka, ker se ni odločila za alternativno znižanje upokojitvene starosti zaradi skrbi za otroke. Za višino plač, ki jih moški in ženska prejmeta v posameznem letu,¹⁸ upoštevamo podatke in predpostavke, opisane v poglavju 4.1.

Prvi pokojnini sta izračunani v letu, ko se moški in ženska upokojita, nato pa ju vse do njunega osemdesetega leta starosti indeksiramo v skladu z veljavnim pravilom, po katerem se pokojnine vsako leto uskladijo za 60 % rasti plač. To pomeni, da rast pokojnine zaostaja za rastjo plač in se zato razmerje med pokojnino posameznika ter povprečno neto plačo v Sloveniji vsako leto nekoliko poslabša.

Izračuni v preglednici 9 pričakovano kažejo, da se bodo pokojnine moških in žensk zaradi zakonskih sprememb, sprejetih v letu 2020, zvišale.

¹⁸ Upoštevamo plačne profile na podlagi Strukturne statistike plač, po katerih ženske prejemajo nižje plače kakor moški.

Preglednica 9: Pokojnina kot odstotek povprečne neto plače v Sloveniji

	Leto																				
	2060	2061	2062	2063	2064	2065	2066	2067	2068	2069	2070	2071	2072	2073	2074	2075	2076	2077	2078	2079	2080
	Pokojninski sistem od leta 2020																				
Ženska, nizka izobrazba, brez otrok	50,5	50,2	49,9	49,6	49,3	49,0	48,6	48,4	48,1	47,8	47,5	47,2	46,9	46,6	46,3	46,1	45,8	45,5	45,2	45,0	44,7
Ženska, srednja izobrazba, brez otrok		53,4	53,1	52,7	52,4	52,1	51,7	51,4	51,1	50,8	50,5	50,2	49,9	49,6	49,3	49,0	48,7	48,4	48,1	47,8	47,5
Ženska, visoka izobrazba, brez otrok					96,6	96,0	95,4	94,9	94,3	93,7	93,2	92,6	92,0	91,5	90,9	90,4	89,8	89,3	88,7	88,2	87,7
Ženska, nizka izobrazba, en otrok	51,6	51,2	50,9	50,6	50,3	50,0	49,6	49,3	49,0	48,7	48,5	48,2	47,9	47,6	47,3	47,0	46,7	46,4	46,2	45,9	45,6
Ženska, srednja izobrazba, en otrok		54,5	54,2	53,9	53,5	53,2	52,9	52,5	52,2	51,9	51,6	51,3	51,0	50,7	50,3	50,0	49,7	49,4	49,1	48,8	48,5
Ženska, visoka izobrazba, en otrok					98,7	98,1	97,5	96,9	96,3	95,7	95,1	94,6	94,0	93,4	92,9	92,3	91,7	91,2	90,6	90,1	89,5
Ženska, nizka izobrazba, dva otroka	52,6	52,3	51,9	51,6	51,3	51,0	50,6	50,3	50,0	49,7	49,4	49,1	48,8	48,5	48,2	47,9	47,7	47,4	47,1	46,8	46,5
Ženska, srednja izobrazba, dva otroka		55,7	55,3	55,0	54,6	54,3	54,0	53,6	53,3	53,0	52,7	52,3	52,0	51,7	51,4	51,1	50,8	50,5	50,2	49,9	49,6
Ženska, visoka izobrazba, dva otroka					100,8	100,2	99,5	98,9	98,3	97,7	97,1	96,6	96,0	95,4	94,8	94,2	93,7	93,1	92,5	92,0	91,4
Ženska, nizka izobrazba, trije otroci	53,6	53,3	52,9	52,6	52,3	52,0	51,6	51,3	51,0	50,7	50,4	50,1	49,8	49,5	49,2	48,9	48,6	48,3	48,0	47,7	47,4
Ženska, srednja izobrazba, trije otroci		56,8	56,5	56,1	55,8	55,4	55,1	54,7	54,4	54,1	53,7	53,4	53,1	52,8	52,5	52,1	51,8	51,5	51,2	50,9	50,6
Ženska, visoka izobrazba, trije otroci					102,8	102,2	101,6	101,0	100,3	99,7	99,1	98,5	97,9	97,3	96,8	96,2	95,6	95,0	94,4	93,9	93,3
Moški, nizka izobrazba, brez otrok	52,2	51,9	51,6	51,3	50,9	50,6	50,3	50,0	49,7	49,4	49,1	48,8	48,5	48,2	47,9	47,6	47,3	47,1	46,8	46,5	46,2
Moški, srednja izobrazba, brez otrok		61,2	60,8	60,4	60,1	59,7	59,3	59,0	58,6	58,2	57,9	57,5	57,2	56,8	56,5	56,2	55,8	55,5	55,1	54,8	54,5
Moški, visoka izobrazba, brez otrok					105,7	105,0	104,4	103,7	103,1	102,5	101,9	101,2	100,6	100,0	99,4	98,8	98,2	97,6	97,0	96,4	95,8

Preglednica 9: Pokojnina kot odstotek povprečne neto plače v Sloveniji (nadaljevanje)

	Leto																				
	2060	2061	2062	2063	2064	2065	2066	2067	2068	2069	2070	2071	2072	2073	2074	2075	2076	2077	2078	2079	2080
	Pokojninski sistem, veljaven do vključno leta 2019																				
Ženska, nizka izobrazba	48,8	48,5	48,2	47,9	47,6	47,3	47,0	46,7	46,4	46,2	45,9	45,6	45,3	45,0	44,8	44,5	44,2	44,0	43,7	43,4	43,2
Ženska, srednja izobrazba		50,7	50,3	50,0	49,7	49,4	49,1	48,8	48,5	48,2	47,9	47,6	47,3	47,1	46,8	46,5	46,2	45,9	45,6	45,4	45,1
Ženska, visoka izobrazba					91,7	91,1	90,6	90,0	89,5	88,9	88,4	87,8	87,3	86,8	86,3	85,7	85,2	84,7	84,2	83,7	83,2
Moški, nizka izobrazba	48,1	47,8	47,5	47,2	46,9	46,6	46,3	46,1	45,8	45,5	45,2	44,9	44,7	44,4	44,1	43,9	43,6	43,3	43,1	42,8	42,6
Moški, srednja izobrazba		55,2	54,8	54,5	54,2	53,8	53,5	53,2	52,8	52,5	52,2	51,9	51,6	51,3	50,9	50,6	50,3	50,0	49,7	49,4	49,1
Moški, visoka izobrazba					95,3	94,7	94,1	93,5	92,9	92,4	91,8	91,3	90,7	90,2	89,6	89,1	88,5	88,0	87,5	86,9	86,4

Vir: Lastni izračuni.

Če bi še vedno veljala zakonska ureditev iz leta 2019, bi nizko izobražena ženska prejela prvo pokojnino v višini 48,8 odstotka povprečne neto plače, nizko izobraženi moški pa v višini 48,1 odstotka. Zaradi majhne razlike v plači med nizko izobraženimi moškimi in ženskami bi višji odmerni odstotki za ženske več kakor nadomestili nižje plače žensk. Ob v letu 2000 veljavni zakonodaji bodo pokojnine višje, saj bi prva pokojnina nizko izobražene ženske znašala 50,5 odstotka povprečne neto plače, prva pokojnina nizko izobraženega moškega pa 52,2 odstotka povprečne neto plače v Sloveniji. Zaradi enakih odmernih odstotkov za moške in ženske se bo razlika v plačah prenesla v pokojninsko osnovo in zato bodo moški prejeli višjo pokojnino. Navedeno velja, če primerjamo moškega in žensko brez otrok. Ob predpostavki, da je ženska skrbela vsaj za dva otroka, bo pokojnina nizko izobražene ženske višja od pokojnine nizko izobraženega moškega.

Razlike v povprečnih plačah moških iz žensk s srednjo stopnjo izobrazbe so še večje in zato tudi višji odmerni odstotki, ki so za ženske veljali leta 2019, ne bi mogli nadomestiti vpliva njihovih nižjih plač in zaradi tega nižje pokojninske osnove. Ob pokojninski zakonodaji, ki je veljala v letu 2019, bi srednje izobražena ženska prejela prvo pokojnino v višini 50,7 odstotka neto povprečne plače v Sloveniji, srednje izobraženi moški pa v višini 55,2 odstotka. Ob upoštevanju zdaj veljavne zakonodaje pa bi zaradi višjih odmernih odstotkov oba prejela višjo prvo pokojnino, a bi bila razlika med moškim in žensko večja: srednje izobražena ženska bi prejela pokojnino v višini 53,4 odstotka, srednje izobraženi moški pa v višini 61,2 odstotka povprečne neto plače. Dodatni odmerni odstotki zaradi skrbi za otroke, do katerih je upravičena hipotetična ženska, to razliko nekoliko zmanjšajo: srednje izobražena ženska, ki je v preteklosti skrbela za tri otroke, bi bila upravičena do pokojnine v višini 56,8 odstotka povprečne neto plače, kar je 4,4 odstotne točke manj v primerjavi z moškim.

Tudi pokojnine visoko izobraženih moških so višje od pokojnin enako izobraženih žensk. Če bi veljala zakonodaja iz leta 2019, bi visoko izobraženi moški prejel prvo pokojnino v višini 95,3 odstotka povprečne plače, ženska pa v višini 91,7 odstotka povprečne plače. Ob upoštevanju zdaj veljavne pokojninske zakonodaje so pokojnine višje, saj bi visoko izobraženi moški prejel prvo pokojnino v višini 105,7 odstotka povprečne plače, visoko izobražena ženska pa v višini 96,6 odstotka. Za vsakega otroka, za katerega je skrbela ženska, se njena pokojnina zviša, a v nobene primeru ne doseže višine prve pokojnine moškega.

Zaradi sprememb pokojninske zakonodaje v letu 2020 bodo moški in ženske upravičeni do višje pokojnine, a zaradi izenačevanja odmernih odstotkov lahko pričakujemo večjo pokojninsko vrzel. V preglednici 10 so navedene pokojninske vrzeli za hipotetične primere.

Razlika v pokojninah moških in žensk brez otrok (tj. brez višjega odmernega odstotka zaradi skrbi za otroke) bo zaradi spremembe pokojninske zakonodaje v letu 2020 višja za 4,6 do 4,8 odstotne točke. Razlika v pokojninah se bo nekoliko manj povečala za tiste ženske, ki bodo imele višje odmerne odstotke zaradi skrbi za otroke: če je ženska skrbela za enega otroka, bo razlika med njeno pokojnino in pokojnino enako izobraženega moškega višja za 2,7 do 2,8 odstotne točke od tiste ob zakonodaji, veljavni v letu 2019. Če je ženska skrbela za dva otroka, bo ta razlika večja za 0,8 do 0,9 odstotne točke. Razlika med pokojninami moških in tistih žensk, ki so skrbele za tri otroke, pa bo zaradi spremembe pokojninske zakonodaje nižja, kakor bi bila ob zakonodaji iz leta 2019, in sicer za 1 do 1,2 odstotne točke.

Preglednica 10: Ocena razlike v pokojninah med moškimi in ženskami za hipotetične primere

Pokojninski sistem od leta 2020	Pokojninska vrzel
Ženska, nizka izobrazba, brez otrok	3,3
Ženska, srednja izobrazba, brez otrok	12,8
Ženska, Visoka izobrazba, brez otrok	8,5
Ženska, nizka izobrazba, en otrok	1,3
Ženska, srednja izobrazba, en otrok	10,9
Ženska, visoka izobrazba, en otrok	6,6
Ženska, nizka izobrazba, dva otroka	-0,7
Ženska, srednja izobrazba, dva otroka	9,0
Ženska, visoka izobrazba, dva otroka	4,6
Ženska, nizka izobrazba, trije otroci	-2,6
Ženska, srednja izobrazba, trije otroci	7,2
Ženska, visoka izobrazba, trije otroci	2,7
Pokojninski sistem, veljaven do leta 2019	
Ženska, nizka izobrazba	-1,4
Ženska, srednja izobrazba	8,2
Ženska, visoka izobrazba	3,8

Vir: Lastni izračuni.

3 SOCIALNO-EKONOMSKI POLOŽAJ UPOKOJENCEV IN UPOKOJENK¹⁹

3.1 Metodološka pojasnila

Za analizo socialnega in ekonomskega položaja uporabljamo podatke raziskovanja *Življenjski pogoji* (SILC²⁰), ki se letno izvaja od leta 2005 in je od takrat vir za izračun kazalnikov dohodka, revščine in socialne izključenosti. Raziskovanje SILC vsebuje podrobne podatke o dohodkih posameznikov in posameznic, materialnem in stanovanjskem položaju ter socialnih in demografskih značilnostih članov in članic gospodinjstev. V to raziskovanje so zajeta samo zasebna gospodinjstva in osebe v teh gospodinjstvih, ne pa tudi osebe, ki prebivajo v skupinskih gospodinjstvih (na primer v domovih za ostarele, v socialnovarstvenih zavodih, študentskih domovih, zaporih ali samostanih).

Statistični urad Republike Slovenije pridobi podatke za raziskovanje *Življenjski pogoji* iz dveh virov: 1) z anketnim vprašalnikom (ti podatki se nanašajo na leto izvedbe SILC) in 2) iz administrativnih in registrskih podatkov (Finančna uprava Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Agencija za kmetijske trge in razvoj podeželja, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Centralni register prebivalstva, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva). Podatki o dohodkih, pridobljeni iz administrativnih podatkov, se nanašajo na leto pred izvedbo raziskovanja. To konkretno pomeni, da se v raziskovanju SILC iz leta 2018 podatki o dohodkih nanašajo na leto 2017, drugi podatki pa na leto 2018. Vzorec obsega približno 9.000 gospodinjstev ali približno 28.000 oseb.

Za primerjavo dohodkov med posamezniki oziroma posameznicami smo uporabili dohodek na ekvivalentnega odraslega člana oziroma članico gospodinjstva. Za vsako gospodinjstvo najprej izračunamo njegov ekvivalentni dohodek, ki je dohodek gospodinjstva, deljen s številom ekvivalentnih odraslih članov oziroma članic gospodinjstva. Število ekvivalentnih odraslih članov in članic gospodinjstva izračunamo na podlagi ekvivalenčne lestvice, ki vsakemu članu ali članici gospodinjstva dodeli določeno utež. Pri tem uporabljamo enako ekvivalenčno lestvico kakor Eurostat (tako imenovano OECD-jevo prilagojeno ekvivalenčno lestvico). Prvi odrasli osebi v gospodinjstvu pripišemo utež 1, drugim po 0,5, otrokom (otrok je oseba, mlajša od 14 let) pa po 0,3. Štiričlanska družina (mož, žena, dva otroka) ima tako 2,1 ekvivalentnega odraslega. Ekvivalentni dohodek gospodinjstva pripišemo vsakemu članu ali članici tega gospodinjstva. Ob tem je treba poudariti, da so vsi kazalniki opredeljeni na ravni posameznika oziroma posameznice, tj. izračunani za osebe, in ne gospodinjstva.

Podlaga za analizo porazdelitve dohodka so decilni razredi. Za tvorbo decilnih razredov smo posameznike oziroma posameznice razvrstili glede na velikost ekvivalentnega dohodka gospodinjstva, v katerem živijo, in sicer od najmanjšega do največjega. Tako prvi decilni razred vključuje 10 odstotkov vseh posameznikov oziroma posameznic, in to tistih z najmanjšimi ekvivalentnimi dohodki, deseti decilni razred pa vključuje 10 odstotkov posameznikov oziroma posameznic, in to tistih z najvišjimi ekvivalentnimi dohodki.

Analiziramo tudi tveganje dohodkovne revščine, ki je odvisno od višine in porazdelitve dohodka posameznih gospodinjstev ter števila in starosti članov in članic vsakega gospodinjstva (odrasli, otroci), zajetega v

¹⁹ Izračuni v tem poglavju temeljijo na enaki metodologiji kakor raziskava Socialno-ekonomski položaj upokoјencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji (Kump, 2017).

²⁰ Za raziskovanje *Življenjski pogoji* se uporablja kratica SILC (Survey on Income and Living Conditions), ki jo v nadaljevanju uporabljamo.

raziskovanje. Vse osebe v vzorcu razvrstimo glede na višino ekvivalentnega dohodka in ugotovimo, katera oseba je na sredini porazdelitve. Dohodek te osebe je mediana, vrednost v višini 60 odstotkov mediane pa se (najpogosteje) določi kot prag tveganja revščine. Po tem konceptu tvegajo revščino vse osebe, ki živijo v gospodinjstvih, katerih ekvivalentni dohodek je nižji od izračunanega praga. Njihov delež (izražen v odstotku) med vsemi osebami v vzorcu je stopnja tveganja revščine, ki dejansko meri dohodkovno neenakost med prebivalstvom in nikakor ni kazalnik absolutne revščine. Stopnja tveganja revščine ne pokaže torej, koliko oseb je dejansko revnih, temveč koliko jih ima dohodek, nižji od praga tveganja revščine.

Za pričujočo analizo so še posebej pomembna upokojenska gospodinjstva. V upokojenskem gospodinjstvu je vsaj en član upokojenec oziroma upokojenka, nihče od članov in članic gospodinjstva pa ni delovno aktiven ali brezposeln. To je lahko enočlansko žensko ali moško upokojensko gospodinjstvo, dvočlansko upokojensko gospodinjstvo moža in žene oziroma partnerja in partnerice (v nadaljevanju: upokojenski par) ali druga oblika upokojenskih gospodinjstev. Osredotočenost na upokojenska gospodinjstva je pomembna, saj lahko tako ocenimo »zadostnost« pokojnin.

Na socialno-ekonomski položaj najbolj vplivajo dohodki, a ga je treba presojati tudi s širšega zornega kota. Tako upoštevamo tudi mnenje upokojencev in upokojenk ter starejših oseb o njihovem lastnem položaju ter podatke o njihovi materialni in stanovanjski prikrašanosti. O zaznavanju lastnega dohodkovnega položaja sklepamo na podlagi odgovora na vprašanje, kako gospodinjstvo shaja ob upoštevanju vseh mesečnih prihodkov članov oziroma članic gospodinjstva in plačila vseh mesečnih stroškov gospodinjstva. Gospodinjstva posameznikov oziroma posameznic, ki odgovorijo, da shajajo težko ali zelo težko, obravnavamo kot tista, ki se ocenjujejo kot revna. V tem primeru govorimo o subjektivni revščini.

Materialno prikrašanost ocenjujemo s kazalnikom stopnja materialne prikrašanosti, ki je odstotek materialno prikrašanih oseb. Materialno prikrašane so osebe, ki živijo v gospodinjstvu, ki izkazuje pomanjkanje vsaj pri treh ali štirih od devetih elementov materialne prikrašanosti, in sicer take, ki so izključno posledica omejenih finančnih virov gospodinjstva, ne pa lastne izbire oziroma navad.

Stanovanjski položaj gospodinjstva opišemo z dvema kazalnikoma: stopnja stanovanjske prikrašanosti in stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški. Stopnja stanovanjske prikrašanosti je odstotek oseb, ki so prikrašane za vsaj en element stanovanjske prikrašanosti. Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški je odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih so stanovanjski stroški višji od 40 odstotkov razpoložljivega dohodka gospodinjstva.

3.2 Dohodkovni položaj upokojencev in upokojenk ter upokojenskih gospodinjstev

Dohodkovni položaj upokojenca oziroma upokojenke je deloma odvisen od tega, v kakšnem gospodinjstvu živi. Sestava gospodinjstva vpliva na povprečne dohodke na člana oziroma članico gospodinjstva, ti pa vplivajo na marsikateri vidik socialno-ekonomskega položaja upokojenca oziroma upokojenke. Zato ločeno analiziramo dve skupini: vse upokojence in upokojenke, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih. Zlasti na dohodkovni položaj slednjih najbolj vplivajo pokojnine.

V obdobju 2005–2018 se je delež upokojencev in upokojenk, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, povečeval. Leta 2018, ko je znašal 69,9 odstotka, je bil za 12–13 odstotnih točk višji kakor v letih 2006 oziroma 2005 (preglednica 11).

Preglednica 11: Delež upokojencev in upokojenk, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih (kot % vseh upokojencev in upokojenk)

Leto	Delež upokojencev in upokojenk, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih (%)
2005	56,8
2006	56,0
2007	57,4
2008	59,1
2009	59,2
2010	66,4
2011	66,8
2012	67,4
2013	68,7
2014	67,6
2015	68,5
2016	68,5
2017	68,7
2018	69,9

Vir: SILC, 2005-2008, lastni izračun.

V preglednici 12 so vsi upokojenci in upokojenke ter upokojenci in upokojenke, ki so živel v upokojenskih gospodinjstvih, porazdeljeni v tri skupine decilnih razredov. Prvo skupino (1.–3. decilni razred) tvorijo gospodinjstva z nizkim dohodkom. V skupini, ki vključuje 4.–7. decilni razred, so gospodinjstva s "srednje" visokim dohodkom, v tretji skupini (8.–10. decilni razred) pa gospodinjstva z visokimi dohodki.²¹

²¹ Porazdelitev decilnih razredov v dohodkovne skupine in imenovanje teh skupin sta subjektivno določena za namen te analize.

Preglednica 12: Vertikalna struktura upokojencev in upokojenk ter upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih po skupinah decilnih razredov (v %)

Skupina decilnih razredov	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vsi upokojenci in upokojenke														
1–3	37,7	38,4	38,1	39,2	39,5	38,3	38,6	38,8	37,6	34,9	35,6	37,7	37,8	40,7
4–7	39,0	39,6	38,5	37,7	37,4	38,1	38,2	37,6	38,7	40,6	39,8	37,9	39,5	36,9
8–10	23,3	22,0	23,4	23,1	23,1	23,6	23,2	23,6	23,6	24,5	24,6	24,4	22,7	22,4
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospodinjstev														
1–3	48,3	49,3	48,5	49,6	51,2	46,7	46,1	46,1	43,9	39,8	41,4	44,5	44,3	49,3
4–7	35,8	35,4	34,5	33,4	32,5	35,2	35,8	35,0	36,5	39,4	36,9	34,9	37,8	33,0
8–10	15,9	15,3	16,9	17,0	16,3	18,1	18,2	18,9	19,5	20,9	21,7	20,6	17,9	17,7
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Opomba: v vsakem decilnem razredu je 10 odstotkov oseb. V prvem decilnem razredu je 10 odstotkov najrevnejših oseb, medtem ko je v zadnjem (desetem) decilnem razredu 10 odstotkov najbogatejših oseb. Vsaki osebi (upokojencu ali upokojenki v upokojenskem gospodinjstvu) smo pripisali ekvivalentni dohodek gospodinjstva.

Deleži vseh upokojencev in upokojenk v posameznih skupinah decilnih razredov so v 14-letnem obdobju precej nihali, zlasti v prvi (najnižji) skupini decilnih razredov, kjer je bila razlika med največjim in najmanjšim letnim deležem vseh upokojencev in upokojenk 5,8 odstotne točke. Najmanjša deleža sta bila v letih 2014²² in 2015 (34,9 odstotka in 35,6 odstotka), ko sta bila deleža v tretji (najvišji) skupini decilnih razredov največja (24,5 odstotka in 24,6 odstotka). Grobo rečeno, v prvi in drugi skupini decilnih razredov sta bili po dve petini vseh upokojencev in upokojenk, v tretji pa ena petina. Menimo, da je visoka koncentracija vseh upokojencev in upokojenk v prvi (najnižji) skupini decilnih razredov (40,7 odstotka leta 2018) kaže na slab položaj vseh upokojencev in upokojenk.

Zaradi gospodarske krize je bilo v letih 2010 in 2011 usklajevanje pokojnin omejeno, v letih 2012–2015 pa do usklajevanja pokojnin sploh ni prišlo (z izjemo minimalne uskladitve pokojnin leta 2013 v višini 0,1 odstotka). Zaradi tega so se vrednosti pokojnin občutno realno znižale. V obdobju 2010–2014 se je delež upokojencev in upokojenk v prvi skupini decilnih razredov zniževal, kar nakazuje izboljšanje njihovega položaja kljub dejstvu, da se je takrat realna vrednost pokojnin zniževala. Ker so se plače v povprečju povečevale bolj oziroma zmanjševale manj kakor pokojnine, lahko sklepamo, da se je relativni položaj upokojencev in upokojenk v obdobju 2010–2014 izboljšal predvsem zaradi poslabšanja položaja tistih neupokojenskih gospodinjstev, katerih člani ali članice so zaradi gospodarske krize izgubili zaposlitev in s tem vir dohodka. Pokojnine so kljub nižanju ostale stabilen dohodkovni vir. V obdobju po gospodarski krizi (od leta 2015), ko so se razmere na trgu dela normalizirale, se je delež upokojencev in upokojenk v prvi skupini decilnih razredov močno povečal in leta 2018 dosegel kar 40,7 odstotka.

Enake splošne ugotovitve kakor za vse upokojence in upokojenke veljajo tudi za porazdelitev skupine upokojencev in upokojenk, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, le da je bil pri njih v skladu s pričakovanji položaj še precej slabši. V prvi skupini decilnih razredov je bila v večini let približno polovica te skupine upokojencev in upokojenk. Deleži v tretji skupini decilnih razredov so bili med 15,3 odstotka (leta 2006) in 21,7 odstotka (leta 2015), leta 2018 pa 17,7 odstotka.

V preglednici 13 je podrobnejša razčlenitev. Za razliko od preglednice 12, ki podaja vertikalno porazdelitev upokojencev in upokojenk (z vsoto 100 odstotkov vseh upokojencev in upokojenk oziroma upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih v vseh skupinah decilnih razredov), preglednica 13 prikazuje deleže upokojencev in upokojenk oziroma upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih kot odstotke vseh oseb v posameznem decilnem razredu. Iz primerjave s povprečnim deležem v celotnem prebivalstvu sklepamo o prenizki ali previsoki zastopanosti upokojencev in upokojenk v posameznem decilnem razredu.

²² Pomembno je znova poudariti, da se podatki o dohodkih nanašajo na leto pred izvedbo raziskovanja. To pomeni, da so na primer v anketi SILC iz leta 2014 podatki o dohodkih nanašajo na leto 2013, drugi podatki pa na leto 2014.

Preglednica 13: Delež upokojencev in upokojenk ter upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev v decilnih razredih (kot % vseh oseb v decilnem razredu)

Decilni razred	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vsi upokojenci in upokojenke														
1	39,3	37,8	37,8	38,6	40,3	37,7	35,1	33,9	31,6	26,1	28,5	31,4	33,6	36,7
2	32,6	34,1	30,0	35,1	35,0	32,9	35,8	35,7	36,2	33,8	36,7	35,8	34,1	37,7
3	30,8	31,0	32,0	29,1	30,4	31,5	33,1	36,2	34,9	35,2	32,9	36,0	35,9	38,8
4	28,1	27,5	29,5	28,9	28,2	27,1	28,4	29,3	30,8	32,9	33,7	28,9	32,9	30,5
5	27,6	28,3	25,7	25,3	26,3	28,3	26,0	26,6	27,7	27,4	27,3	28,1	27,5	26,1
6	26,1	25,7	22,8	23,7	24,1	23,5	26,0	23,8	23,8	27,3	24,8	22,9	24,5	23,9
7	24,6	24,7	22,7	21,3	21,7	22,9	22,7	22,9	23,4	23,1	23,8	23,6	23,3	22,0
8	21,6	21,5	21,6	22,0	23,3	22,5	21,4	22,0	21,7	21,6	21,8	22,8	21,0	20,7
9	22,7	20,6	21,6	19,5	20,0	21,2	20,6	21,9	22,9	23,5	23,9	21,2	20,2	20,1
10	19,2	16,9	18,1	19,4	18,7	19,3	20,5	20,4	20,0	21,7	22,3	22,7	21,1	21,5
Vsi upokojenci in upokojenke	27,3	26,8	26,2	26,3	26,8	26,7	27,0	27,3	27,3	27,3	27,6	27,3	27,4	27,8
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospodinjstev														
1	32,9	30,2	30,4	31,0	34,4	33,2	29,9	27,9	26,1	20,6	23,4	25,2	28,7	31,4
2	21,4	24,0	21,3	26,6	26,4	26,2	28,6	28,7	29,5	25,8	29,5	29,5	26,8	32,4
3	20,4	19,6	21,3	19,5	20,4	23,3	24,4	28,2	26,8	27,0	25,4	28,6	28,0	32,0
4	15,8	15,9	18,1	18,0	16,7	19,0	20,3	20,6	22,6	24,2	24,5	20,4	24,3	21,5
5	15,6	14,8	13,9	13,5	14,1	17,6	16,5	17,5	19,1	18,9	17,2	18,2	18,2	16,0
6	13,3	12,6	10,3	11,5	11,4	13,0	15,2	13,9	13,7	17,1	14,7	13,5	14,9	13,6
7	10,8	9,8	9,7	8,9	9,3	12,8	12,4	12,3	13,1	12,5	13,2	13,1	13,8	12,9
8	8,8	8,9	9,0	9,6	9,7	11,4	10,7	11,1	11,3	10,5	11,2	11,8	9,6	10,4
9	8,6	7,6	9,6	8,4	7,7	10,2	10,1	11,2	12,8	14,4	15,1	12,0	10,8	11,0
10	7,2	6,5	6,9	8,4	8,6	10,6	12,0	12,5	12,6	13,6	14,7	14,9	13,3	13,1
Vsi upokojenci in upokojenke v upok. gosp.	15,5	15,0	15,0	15,5	15,9	17,7	18,0	18,4	18,8	18,4	18,9	18,7	18,8	19,4

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

V vseh opazovanih letih so bili vsi upokoјenci in upokoјenke nadpovprečno²³ zastopani v štirih najnižjih decilnih razredih. V spodnjih treh decilnih razredih so praviloma predstavljali približno tretjino oseb, leta 2018 pa 36,7–38,8 odstotka oseb. Najboljši položaj so imeli leta 2014, ko so bili podpovprečno zastopani v prvem decilnem razredu, nadpovprečno zastopani celo v petem in šestem decilnem razredu ter razmeroma visoko zastopani tudi v višjih decilnih razredih. Od leta 2014 traja njihova razmeroma visoka (čeprav podpovprečna glede na delež v celotnem prebivalstvu) zastopanost v zgornjem (desetem) decilnem razredu, kjer so predstavljali več kakor petino vseh oseb.

Upokoјenci in upokoјenke v upokoјenskih gospodinjstvih so bili praviloma nadpovprečno zastopani v štirih najnižjih decilnih razredih in redkeje kakor vsi upokoјenci in upokoјenke tudi v četrtem decilnem razredu (nikoli v petem). Glede na njihovo povprečno zastopanost v prebivalstvu Slovenije so bili še zlasti visoko zastopani v prvem decilnem razredu. To zlasti velja za obdobje 2005–2009, ko je bila njihova zastopanost v prvem decilnem razredu (več kakor) dvakratnik njihove povprečne zastopanosti (približno 30-odstotna, v primerjavi s približno 15-odstotnim deležem upokoјencev in upokoјenk, ki so živeli v upokoјenskih gospodinjstvih). Nasprotno temu – kar je bilo slabo – je njihova zastopanost v najvišjem decilnem razredu pomenila manj kakor polovico povprečne zastopanosti. Z drugimi besedami, upokoјenci in upokoјenke, ki so živeli v upokoјenskih gospodinjstvih, so bili ves čas v slabšem položaju kakor vsi upokoјenci in upokoјenke. Leta 2010 se je zaradi poslabšanja položaja drugih skupin prebivalstva zaradi svetovne gospodarske krize relativni položaj upokoјencev in upokoјenk v upokoјenskih gospodinjstvih začel izboljševati. To je predvsem razvidno iz zvišanja njihovega deleža v štirih najvišjih decilnih razredih. V zgornjem decilnem razredu se je njihov delež zvišal s 7,2 odstotka leta 2005 na 13,1 odstotka leta 2018, kar je pomenilo dve tretjini njihovega povprečnega deleža v prebivalstvu Slovenije.

Preglednica 14 prikazuje delež vzdrževanih oseb (oseb brez dohodkov iz zaposlitve, samozaposlitve ter brezposelnosti, bolezni in pokojnin) med vsemi osebami, starimi 50 let in več. Ta se je v obravnavanem obdobju gibal med 2,6 odstotka (leta 2011) in 4,2 odstotka (leta 2016), leta 2018 pa je znašal 3,4 odstotka. Zmanjševanje deleža vzdrževanih oseb med starejšimi osebami v letih 2006–2011 lahko deloma pripišemo državni pokojnini, ki je bila socialnovarstveni prejemek, in postopnemu nižanju starostnega pogoja za pridobitev te pokojnine (65 let v letu 2006). Poleg tega je razlog za zmanjšanje deleža vzdrževanih oseb tudi vse večji delež upravičencev do drugih pokojnin iz socialnega zavarovanja, kar je razvidno iz sprememb v porazdelitvi vzdrževanih oseb po decilnih razredih. Po letu 2011 je prišlo do povečanja deleža vzdrževanih oseb (na največ 4,2 odstotka leta 2016) predvsem v najnižjih decilnih razredih, kar lahko deloma pripišemo ukinitvi državne pokojnine v letu 2012, deloma pa tudi večji brezposelnosti v tej starostni skupini. V letih 2017–2018 se je delež vzdrževanih oseb med vsemi osebami, starimi 50 let in več, ponovno zmanjševal (na 3,4 odstotka leta 2018), kar se je odrazilo tudi v zmanjševanju njihovega deleža v spodnjem decilnem razredu (12,8 odstotka leta 2018).

²³ Glede na njihovo povprečno zastopanost v prebivalstvu Slovenije.

Preglednica 14: Odstotek vzdrževanih oseb med vsemi osebami, starimi 50 let in več, po decilnih razredih

Leto	Decilni razred										Vsi prebivalci
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
2005	12,7	4,9	3,4	3,8	2,5	3,0	1,1	0,6	0,3	0,5	3,7
2006	10,6	4,8	4,5	3,6	3,4	2,0	1,4	0,8	0,7	0,8	3,6
2007	9,9	5,1	2,8	3,5	2,9	2,1	1,3	0,7	1,1	0,9	3,3
2008	9,5	4,4	3,8	2,3	3,1	2,0	1,5	1,0	0,5	0,8	3,2
2009	9,1	3,0	2,5	3,0	2,3	1,6	0,9	1,1	0,7	0,7	2,8
2010	10,5	4,3	2,3	2,2	2,1	0,6	1,5	1,1	0,5	0,3	2,9
2011	10,8	3,0	2,7	2,0	1,0	1,4	1,2	1,2	0,7	0,4	2,6
2012	11,7	4,3	2,3	2,2	0,7	1,3	1,3	0,8	0,7	0,2	2,8
2013	13,7	4,7	1,9	2,8	1,3	1,3	1,5	1,1	0,5	0,2	3,2
2014	17,9	5,9	3,1	2,5	3,2	1,4	1,8	0,9	0,7	0,7	4,0
2015	15,9	4,1	4,0	2,5	2,3	1,3	1,6	0,9	0,4	0,8	3,6
2016	17,7	4,4	3,5	3,6	2,3	2,8	1,2	2,0	0,4	0,6	4,2
2017	14,1	4,6	3,2	2,7	2,6	2,4	1,2	1,4	0,8	0,5	3,7
2018	12,8	4,7	2,8	2,8	2,2	2,3	1,5	0,6	0,2	0,1	3,4

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Podatki v preglednici 15 omogočajo analizo spremembe dohodkovnega položaja upokojencev in upokojenk, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih in za katere je bila pokojnina glavni dohodkovni vir. Med upokojenskimi gospodinjstvi prevladujejo gospodinjstva upokojenskih parov, v katerih je v vseh letih živel približno polovica upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev. Iz opredelitve upokojenskega para izhaja, da ni nujno, da ima tak par dva ločena vira dohodka (dve pokojnini), a na podlagi podatkov v preglednici 15 lahko sklepamo, da je to v celotnem opazovanem obdobju dejansko veljalo. Leta 2018, na primer, so upokojenci in upokojenke v gospodinjstvih upokojenskih parov predstavljali 51,5 odstotka vseh upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih, a le 34,5 odstotka tistih v prvih treh decilnih razredih. Nasprotno temu so bili nadpovprečno zastopani v treh najvišjih decilnih razredih, kjer so predstavljali kar 78,4 odstotka vseh upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih.

Od vseh štirih vrst upokojenskih gospodinjstev so bili v najslabšem položaju upokojenci in upokojenke, ki so živeli v enočlanskih gospodinjstvih, še posebej upokojenke. Teh je bilo v vseh letih nekaj več kakor četrtna (26–29 odstotkov) vseh upokojencev in upokojenk, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, a so leta 2018 v prvih treh decilnih razredih predstavljale kar 42,4 odstotka vseh upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev.

Iz zadnjega stolpca preglednice 15 izhaja, da se je delež upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev med vsemi osebami v zgornjih treh decilnih razredih povečeval v obdobju 2010–2015, ko je gospodarska kriza najbolj prizadela prebivalstvo v aktivni delovni dobi in njihove družine. To povečanje je glede na leto 2009 znašalo 5,1 odstotne točke, medtem ko se je delež upokojencev in upokojenk, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, v istem obdobju povečal za tri odstotne točke. Hkrati se je delež upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev v spodnjih treh decilnih razredih zmanjšal za eno odstotno točko. Po letu 2015 se je relativni položaj upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev poslabševal. Tako so leta 2018 upokojenci in upokojenke v spodnjih treh decilnih razredih predstavljali daleč največji delež v celotnem opazovanem obdobju (31,9 odstotka), zmanjšala pa sta se njihova deleža v srednji in najvišji skupini decilnih razredov, kjer je bilo njihov delež vedno podpovprečen.

Preglednica 15: Struktura upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev po skupinah decilnih razredov

	Upokojenci in upokojenke iz različnih vrst upokojenskega gospodinjstva (kot % vseh upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih)					Upokojenci in upokojenke iz upokojen. gospod. kot % vseh oseb
Skupina decilnih razredov	Enočlansko moško gospodinjstvo	Enočlansko žensko gospodinjstvo	Upokojenski par	Druga upokojenska gospodinjstva	Skupaj	
	2005					
1–3	8,9	45,1	34,4	11,6	100,0	24,9
4–7	5,9	15,7	60,6	17,8	100,0	13,9
8–10	7,1	9,1	73,0	10,8	100,0	8,2
Vsi upok.	7,5	28,8	49,9	13,7	100,0	15,5
	2006					
1–3	9,6	43,8	32,3	14,3	100,0	24,6
4–7	3,9	16,6	65,8	13,7	100,0	13,3
8–10	4,0	8,8	74,9	12,2	100,0	7,7
Vsi upok.	6,7	28,8	50,7	13,8	100,0	15,0
	2007					
1–3	9,2	44,6	32,2	14,0	100,0	24,3
4–7	4,6	15,9	62,2	17,3	100,0	13,0
8–10	5,3	7,3	74,7	12,7	100,0	8,5
Vsi upok.	6,9	28,4	49,8	14,9	100,0	15,0
	2008					
1–3	9,8	40,8	35,3	14,1	100,0	25,7
4–7	4,9	13,8	66,7	14,6	100,0	13,0
8–10	3,8	8,7	77,6	9,8	100,0	8,8
Vsi upok.	7,2	26,3	53,0	13,5	100,0	15,5
	2009					
1–3	9,5	39,4	38,5	12,6	100,0	27,1
4–7	4,4	14,6	66,2	14,7	100,0	12,9
8–10	4,8	9,4	76,0	9,7	100,0	8,6
Vsi upok.	7,1	26,4	53,7	12,8	100,0	15,9
	2010					
1–3	12,7	46,9	30,8	9,7	100,0	27,6
4–7	6,9	15,1	65,0	13,0	100,0	15,6
8–10	6,5	10,7	72,3	10,5	100,0	10,7
Vsi upok.	9,5	29,1	50,4	11,0	100,0	17,7
	2011					
1–3	14,3	45,4	30,1	10,2	100,0	27,6
4–7	8,2	15,5	63,4	13,0	100,0	16,1
8–10	5,9	11,0	74,4	8,7	100,0	10,9
Vsi upok.	10,6	28,4	50,0	10,9	100,0	18,0
	2012					
1–3	14,5	44,4	31,1	10,1	100,0	28,2
4–7	7,1	15,8	62,8	14,3	100,0	16,1
8–10	6,6	12,1	71,5	9,8	100,0	11,6
Vsi upok.	10,4	28,3	49,8	11,5	100,0	18,4
	2013					
1–3	15,3	45,6	30,0	9,1	100,0	27,5
4–7	9,3	18,3	62,3	10,0	100,0	17,1
8–10	5,5	10,1	75,8	8,5	100,0	12,2
Vsi upok.	11,2	28,7	50,8	9,3	100,0	18,8

Preglednica 15: Struktura upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev po skupinah decilnih razredov (nadaljevanje)

	Upokojenci in upokojenke iz različnih vrst upokojenskega gospodinjstva (kot % vseh upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih)					Upokojenci in upokojenke iz upokojen. gospod. kot % vseh oseb
Skupina decilnih razredov	Enočlansko moško gospodinjstvo	Enočlansko žensko gospodinjstvo	Upokojenski par	Druga upokojenska gospodinjstva	Skupaj	
	2014					
1–3	15,6	44,7	30,8	8,8	100,0	24,4
4–7	8,4	19,7	61,2	10,8	100,0	18,2
8–10	7,9	13,3	71,4	7,4	100,0	12,8
Vsi upok.	11,1	28,3	51,2	9,3	100,0	18,4
	2015					
1–3	14,6	44,3	31,8	9,3	100,0	26,1
4–7	7,9	19,0	62,9	10,3	100,0	17,4
8–10	11,0	10,6	71,2	7,2	100,0	13,7
Vsi upok.	11,3	27,7	51,8	9,2	100,0	18,9
	2016					
1–3	15,4	45,5	30,0	9,1	100,0	27,8
4–7	7,7	18,4	63,8	10,0	100,0	16,3
8–10	11,3	8,9	73,8	6,1	100,0	12,9
Vsi upok.	11,9	28,5	50,8	8,8	100,0	18,7
	2017					
1–3	15,6	44,6	31,9	7,8	100,0	27,8
4–7	9,7	16,6	63,8	9,8	100,0	17,8
8–10	9,9	9,9	75,7	4,4	100,0	11,2
Vsi upok.	12,4	27,8	51,8	8,0	100,0	18,8
	2018					
1–3	15,2	42,4	34,5	7,9	100,0	31,9
4–7	10,6	15,1	62,5	11,9	100,0	16,0
8–10	7,8	7,6	78,4	6,3	100,0	11,5
Vsi upok.	12,4	27,2	51,5	8,9	100,0	19,4

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

O vplivu gospodarske krize na spremembo položaja upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev lahko sklepamo tudi iz primerjave preglednice 11 in zadnjega stolpca preglednice 15. Relativno izboljševanje njihovega položaja do vključno leta 2014 je razvidno iz večjega povečevanja deleža upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev v celotnem prebivalstvu (v odstotnih točkah) kakor je bilo povečevanje deleža upokojencev in upokojenk v spodnjih treh decilnih razredih. Kakor že omenjeno, se je realna vrednost pokojnin zaradi omejenega usklajevanja zmanjševala, a se je položaj upokojencev in upokojenk izboljševal glede na druge skupine prebivalstva, ki jih je gospodarska kriza bolj prizadela. Leta 2015 je prišlo do preobrata: položaj upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih se je (praviloma) relativno poslabševal, saj se je delež upokojencev in upokojenk v spodnjih treh decilnih razredih povečeval bolj kakor delež upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev v celotnem prebivalstvu. Hkrati se je nekoliko zmanjševal delež upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev med vsemi osebami v zgornjih treh decilnih razredih.

Preglednica 16 daje nekoliko drugačen vpogled v relativni dohodkovni položaj upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev, in sicer njihovo vertikalno porazdelitev.

Preglednica 16: Vertikalna porazdelitev upokojencev in upokojenk iz štirih vrst upokojenskih gospodinjstev po skupinah decilnih razredov in povprečni starosti upokojenca oziroma upokojenke

Skupina decilnih razredov	Vsa upokojenska gospodinjstva			Enočlansko moško gospodinjstvo			Enočlansko žensko gospodinjstvo			Upokojenski pari			Druga upokojenska gospodinjstva		
	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost
2005															
1-3	145.971	48,3	69,1	12.992	56,9	64,5	65.855	75,5	72,0	50.147	33,2	68,9	16.977	41,0	62,3
4-7	108.345	35,8	66,3	6.430	28,2	70,5	17.017	19,5	72,7	65.657	43,5	66,3	19.240	46,4	59,4
8-10	48.134	15,9	68,5	3.410	14,9	69,3	4.371	5,0	72,8	35.142	23,3	68,7	5.211	12,6	62,7
Skupaj	302.450	100,0	68,0	22.832	100,0	66,9	87.243	100,0	72,2	150.946	100,0	67,7	41.428	100,0	61,0
2006															
1-3	148.173	49,3	69,8	14.212	70,4	65,0	64.891	74,9	73,0	47.815	31,4	69,2	21.255	51,2	64,9
4-7	106.547	35,4	67,8	4.103	20,3	73,3	17.723	20,5	72,5	70.097	46,0	67,0	14.624	35,2	64,4
8-10	46.092	15,3	68,5	1.865	9,2	72,8	4.047	4,7	73,3	34.542	22,7	68,4	5.638	13,6	64,1
Skupaj	300.812	100,0	68,9	20.180	100,0	67,4	86.661	100,0	72,9	152.454	100,0	68,0	41.517	100,0	64,6
2007															
1-3	142.922	48,5	69,5	13.165	64,3	62,7	63.709	76,3	73,4	46.052	31,4	68,7	19.997	45,5	63,6
4-7	101.759	34,5	67,6	4.651	22,7	70,1	16.173	19,4	73,0	63.337	43,2	67,3	17.598	40,1	62,8
8-10	49.930	16,9	68,7	2.645	12,9	74,1	3.668	4,4	69,9	37.295	25,4	68,9	6.322	14,4	64,3
Skupaj	294.611	100,0	68,7	20.460	100,0	65,8	83.550	100,0	73,2	146.683	100,0	68,1	43.918	100,0	63,4
2008															
1-3	150.626	49,6	69,7	14.817	68,2	61,2	61.413	76,9	74,0	53.147	33,1	68,8	21.250	51,7	65,2
4-7	101.240	33,4	68,0	4.952	22,8	70,7	13.987	17,5	72,1	67.531	42,0	67,9	14.771	35,9	63,8
8-10	51.575	17,0	69,1	1.956	9,0	74,8	4.509	5,6	70,7	40.040	24,9	69,2	5.071	12,3	64,3
Skupaj	303.442	100,0	69,0	21.725	100,0	64,6	79.908	100,0	73,5	160.718	100,0	68,5	41.091	100,0	64,6
2009															
1-3	160.972	51,2	69,7	15.295	68,7	64,0	63.363	76,2	73,5	62.009	36,8	68,9	20.306	50,3	64,5
4-7	102.071	32,5	67,4	4.511	20,3	66,3	14.910	17,9	70,3	67.609	40,1	67,5	15.041	37,3	64,6
8-10	51.403	16,3	68,8	2.468	11,1	71,2	4.846	5,8	70,7	39.091	23,2	69,0	4.998	12,4	64,7
Skupaj	314.446	100,0	68,8	22.274	100,0	65,3	83.119	100,0	72,8	168.708	100,0	68,4	40.345	100,0	64,6
2010															
1-3	165.476	46,7	68,7	20.984	62,2	62,3	77.527	75,0	71,9	50.958	28,5	68,7	16.007	41,0	61,2
4-7	124.817	35,2	68,0	8.602	25,5	69,3	18.899	18,3	72,5	81.071	45,4	67,6	16.244	41,6	64,0
8-10	64.287	18,1	68,8	4.156	12,3	77,6	6.875	6,7	68,0	46.505	26,0	68,6	6.751	17,3	65,7
Skupaj	354.580	100,0	68,5	33.743	100,0	66,0	103.302	100,0	71,8	178.533	100,0	68,2	39.003	100,0	63,2

Preglednica 16: Vertikalna porazdelitev upokojencev in upokojenk iz štirih vrst upokojenskih gospodinjstev po skupinah decilnih razredov in povprečna starost upokojenca/upokojenke (nadaljevanje)

Skupina decilnih razredov	Vsa upokojenska gospodinjstva			Enočlansko moško gospodinjstvo			Enočlansko žensko gospodinjstvo			Upokojenski pari			Druga upokojenska gospodinjstva		
	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost
2011															
1-3	166.143	46,1	69,1	23.836	62,4	62,2	75.443	73,5	73,0	49.980	27,7	68,6	16.883	42,8	62,8
4-7	129.010	35,8	68,2	10.522	27,5	67,4	19.934	19,4	72,7	81.729	45,3	68,0	16.824	42,7	63,8
8-10	65.533	18,2	69,0	3.836	10,0	75,6	7.218	7,0	69,6	48.779	27,0	68,9	5.699	14,5	64,4
Skupaj	360.685	100,0	68,7	38.194	100,0	65,0	102.596	100,0	72,7	180.489	100,0	68,4	39.406	100,0	63,5
2012															
1-3	169.570	46,1	68,8	24.516	64,0	65,3	75.227	72,4	71,8	52.707	28,8	68,4	17.119	40,5	61,9
4-7	128.560	35,0	68,4	9.177	23,9	69,3	20.298	19,5	73,2	80.719	44,1	68,4	18.365	43,4	62,6
8-10	69.662	18,9	69,8	4.633	12,1	76,4	8.406	8,1	71,2	49.790	27,2	69,4	6.833	16,1	67,0
Skupaj	367.791	100,0	68,9	38.326	100,0	67,6	103.931	100,0	72,0	183.216	100,0	68,7	42.317	100,0	63,0
2013															
1-3	165.683	43,9	69,4	25.288	59,9	66,6	75.571	69,8	72,6	49.677	25,9	68,4	15.146	43,0	61,4
4-7	137.875	36,5	68,8	12.891	30,5	69,1	25.269	23,3	73,1	85.898	44,9	68,4	13.817	39,2	63,4
8-10	73.672	19,5	69,1	4.055	9,6	74,7	7.445	6,9	69,8	55.877	29,2	69,2	6.295	17,9	64,3
Skupaj	377.230	100,0	69,1	42.234	100,0	68,2	108.285	100,0	72,5	191.452	100,0	68,6	35.259	100,0	62,7
2014															
1-3	147.282	39,8	69,2	22.982	55,7	65,8	65.885	62,8	72,9	45.383	23,9	67,1	13.032	37,8	63,7
4-7	145.888	39,4	69,2	12.185	29,5	69,7	28.761	27,4	73,5	89.238	47,0	68,6	15.703	45,5	64,3
8-10	77.334	20,9	69,8	6.086	14,8	73,5	10.296	9,8	71,3	55.212	29,1	69,6	5.739	16,6	65,3
Skupaj	370.503	100,0	69,3	41.253	100,0	68,1	104.943	100,0	72,9	189.833	100,0	68,5	34.474	100,0	64,2
2015															
1-3	157.082	41,4	69,8	22.883	53,3	67,5	69.654	66,4	73,7	49.874	25,4	67,3	14.672	42,0	63,1
4-7	139.746	36,9	69,6	10.984	25,6	71,3	26.538	25,3	74,0	87.833	44,7	69,0	14.391	41,2	64,4
8-10	82.346	21,7	70,5	9.068	21,1	72,7	8.724	8,3	73,3	58.648	29,9	70,1	5.906	16,9	67,1
Skupaj	379.174	100,0	69,9	42.935	100,0	69,6	104.916	100,0	73,8	196.355	100,0	68,9	34.969	100,0	64,3

Preglednica 16: Vertikalna porazdelitev upokojencev in upokojenk iz štirih vrst upokojenskih gospodinjstev po skupinah decilnih razredov in povprečna starost upokojenca/upokojenke (nadaljevanje)

Skupina decilnih razredov	Vsa upokojenska gospodinjstva			Enočlansko moško gospodinjstvo			Enočlansko žensko gospodinjstvo			Upokojenski pari			Druga upokojenska gospodinjstva		
	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost	število	%	starost
	2016														
1–3	167.875	44,5	69,8	25.915	57,8	67,8	76.315	71,1	73,2	50.399	26,3	67,5	15.246	45,9	63,7
4–7	131.472	34,9	70,1	10.187	22,7	72,4	24.172	22,5	74,6	83.920	43,8	69,2	13.192	39,7	65,5
8–10	77.855	20,6	70,1	8.759	19,5	71,8	6.898	6,4	72,4	57.434	30,0	69,9	4.763	14,3	66,8
Skupaj	377.202	100,0	70,0	44.861	100,0	69,6	107.385	100,0	73,5	191.754	100,0	69,0	33.202	100,0	64,9
	2017														
1–3	168.786	44,3	70,1	26.396	56,0	68,4	75.293	71,0	72,9	53.857	27,3	68,6	13.239	43,6	64,4
4–7	144.013	37,8	69,9	14.031	29,7	71,8	23.939	22,6	73,6	91.929	46,6	69,4	14.114	46,5	65,8
8–10	68.040	17,9	70,4	6.745	14,3	71,6	6.762	6,4	71,6	51.539	26,1	70,3	2.994	9,9	66,6
Skupaj	380.839	100,0	70,1	47.172	100,0	69,9	105.994	100,0	72,9	197.325	100,0	69,4	30.347	100,0	65,3
	2018														
1–3	193.207	49,3	69,8	29.395	60,6	67,7	81.897	76,8	72,8	66.716	33,0	68,1	15.199	43,6	65,2
4–7	129.222	33,0	70,3	13.680	28,2	73,1	19.456	18,2	73,6	80.745	40,0	70,1	15.340	44,0	64,8
8–10	69.466	17,7	70,4	5.402	11,1	72,5	5.266	4,9	71,8	54.442	27,0	70,6	4.356	12,5	63,7
Skupaj	391.895	100,0	70,1	48.476	100,0	69,7	106.620	100,0	72,9	201.903	100,0	69,6	34.895	100,0	64,8

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Tudi ta preglednica potrjuje, da se je relativni položaj upokojenskih gospodinjstev do gospodarske krize bolj ali manj slabšal, nato pa je prišlo do izboljšanja v primerjavi z drugimi skupinami prebivalstva. Tako je bilo leta 2009 v prvih treh decilnih razredih kar 51,2 odstotka vseh upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev, leta 2014 pa 39,8 odstotka.

Hkrati se je povečeval delež upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev v srednji skupini decilnih razredov. Leta 2014 je bil ta delež največji (39,4 odstotka) in le za 0,8 odstotne točke pod deležem upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev v najnižji skupini decilnih razredov. Ta premik ne kaže absolutnega izboljšanja dohodkovnega položaja upokojencev in upokojenk, ampak bolj poslabšanje položaja drugih skupin prebivalstva zaradi učinkov gospodarske krize. Opazno (za 2,2 odstotne točke glede na leto 2012) zmanjšanje deleža upokojencev in upokojenk v najnižji skupini decilnih razredov leta 2013 lahko pripišemo tudi ukinitvi državne pokojnine, s čimer se je zmanjšalo število prejemnikov zelo nizkih pokojnin. V obdobju 2009–2014 se je delež upokojencev in upokojenk v zgornjih treh decilnih razredih povečal s 16,3 odstotka na 20,9 odstotka (celo 21,7 odstotka leta 2015). Potem se je relativni položaj upokojencev in upokojenk slabšal in je bilo leta 2018 v prvih treh decilnih razredih več upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev (49,3 odstotka) kakor leta 2005 (48,3 odstotka). Delež upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev v srednji skupini decilnih razredov se je do leta 2018 zmanjšal na 33 odstotkov, kar je bilo manj kot v letih 2005–2008.

Podatki v preglednici 16 potrjujejo ugotovitev, da so bile med vsemi vrstami upokojenskih gospodinjstev v najslabšem položaju upokojenke iz enočlanskih gospodinjstev, saj je bil njihov delež v najnižjih decilnih razredih med vsemi vrstami upokojenskih gospodinjstev daleč največji. Tudi njihov relativni položaj je bil najboljši leta 2014, ko jih je bilo 62,8 odstotka v prvih (najnižjih) treh decilnih razredih. Največje zmanjšanje deleža upokojenk iz enočlanskih gospodinjstev v prvih treh decilnih razredih (za sedem odstotnih točk v letu 2014 glede na leto 2013) lahko deloma pripišemo ukinitvi državnih pokojnin²⁴ in zato izločitvi teh gospodinjstev iz vseh upokojenskih gospodinjstev.

Do podobnih sprememb položaja je prišlo pri upokojenskih parih. V prvih treh decilnih razredih jih je bilo največ leta 2009 (36,8 odstotka). Leta 2010 se je njihov relativni dohodkovni položaj začel izboljševati, in sicer vse do leta 2014, ko jih je bilo v prvih treh decilnih razredih le še 23,9 odstotka. Na drugi strani se je v letih 2010–2016 delež upokojencev in upokojenk, ki so živeli v upokojenskih parih, stalno povečeval v zgornjih treh decilnih razredih (30 odstotkov leta 2016), saj se delež tistih v srednji skupini decilnih razredov ni zelo spreminjal. Očitno so v teh letih upokojenci in upokojenke, ki so živeli v upokojenskih parih, prehajali iz najnižje skupine decilnih razredov v srednjo ter iz srednje v najvišjo. Nato se je njihov relativni položaj poslabšal, zato je bila leta 2018 kar tretjina upokojenskih parov v prvih treh decilnih razredih.

Povprečna starost upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih se je v obdobju 2005–2018 zvišala za 2,1 leta (z 68 let na 70,1 leta). To je bila posledica zviševanja dejanske starosti ob upokojitvi in staranja upokojenskega prebivalstva. Najbolj (za 2,8 leta) se je zvišala povprečna starost upokojencev v enočlanskih moških upokojenskih gospodinjstvih (s 66,9 na 69,7 leta), leta 2018 pa je bila najvišja povprečna starost žensk v enočlanskih upokojenskih gospodinjstvih (72,9 leta). To, da je starost upokojencev in upokojenk v gospodinjstvih, ki so v najvišji skupini decilnih razredov, praviloma višja od povprečne starosti vseh upokojencev in upokojenk, je v skladu z znanim dejstvom, da se z zvišanjem dohodka (zaradi pozitivnih učinkov višjega dohodka na splošno blaginjo) zvišuje življenjska doba.

3.3 Tveganje dohodkovne revščine

V tem poglavju ugotavljamo, kakšna je bila stopnja tveganja dohodkovne revščine pri upokojencih in upokojenkah ter drugih skupinah starejšega prebivalstva. Z dodeljevanjem denarne socialne pomoči se prebivalstvu zagotavlja minimalni dohodek za preživljanje. Ob drugih socialnih transferjih in oblikah pomoči bi to morale zadostovati za preprečevanje absolutne revščine, zato ta oblika revščine že od konca osemdesetih let prejšnjega stoletja ni predmet poglobljenega raziskovanja v Sloveniji. Poudarek je na raziskovanju tveganja relativne dohodkovne revščine. Ob tem je treba poudariti, da dejstvo, da je dohodek pod pragom tveganja

²⁴ Državna pokojnina je bila ukinjena leta 2012, učinki tega pa so vidni tudi v naslednjih letih.

relativne revščine, ni ne potrebni ne zadostni pogoj za stanje absolutne revščine (Dennis in Guio, 2004). Prav tako povečanje stopnje tveganja dohodkovne revščine za določeno skupino prebivalstva ne pomeni nujno, da je ta skupina postala absolutno revnejša. Lahko se zgodi, da je znesek dohodka skupine prebivalstva s povečano stopnjo tveganja dohodkovne revščine celo višji kakor prej, a se je hkrati dohodek drugih skupin prebivalstva še bolj povečal.

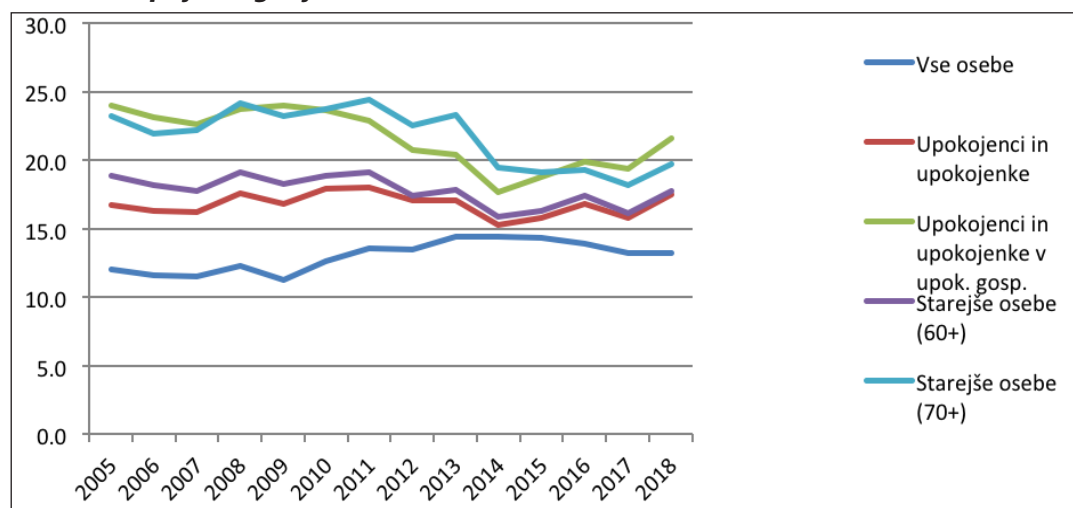
Zaradi relativnosti kazalnika pri analizi stopnje tveganja revščine primerjamo različne skupine oseb oziroma gospodinjstev. V preglednici 17 in na sliki 1 so prikazane stopnje tveganja revščine v letih 2005–2018 za vse osebe v Sloveniji, za vse upokoјence in upokoјenke, upokoјence in upokoјenke v upokoјenskih gospodinjstvih ter za starejše osebe (stare 60 let in več ter 70 let in več).

Preglednica 17: Odstotek oseb, ki imajo ekvivalentni dohodek pod 0,6 mediane ekvivalentnega dohodka vseh gospodinjstev

Leto	Vse osebe	Upokoјenci in upokoјenke	Upokoјenci in upokoјenke v upok. gospod.	Starejše osebe (60 let in več)	Starejše osebe (70 let in več)
2005	12,0	16,7	24,0	18,9	23,2
2006	11,6	16,3	23,1	18,2	22,0
2007	11,5	16,2	22,6	17,8	22,2
2008	12,3	17,6	23,7	19,1	24,2
2009	11,3	16,8	24,0	18,3	23,2
2010	12,6	17,9	23,6	18,9	23,7
2011	13,6	18,0	22,8	19,1	24,5
2012	13,5	17,0	20,7	17,3	22,5
2013	14,5	17,1	20,4	17,8	23,3
2014	14,5	15,2	17,6	15,9	19,5
2015	14,3	15,8	18,7	16,3	19,1
2016	13,9	16,8	19,9	17,4	19,3
2017	13,3	15,8	19,3	16,1	18,2
2018	13,3	17,5	21,5	17,7	19,7

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Slika 1: Stopnje tveganja revščine, 2005–2018 (%)

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Stopnje tveganja revščine za upokoјence in upokoјenke ter starejše osebe so bile v opazovanem obdobju višje kakor za celotno prebivalstvo, a se je razlika med letoma 2005 in 2014 močno zmanjšala. Medtem ko je bila stopnja tveganja revščine leta 2005 za upokoјence in upokoјenke v upokoјenskih gospodinjstvih enkrat (oziroma za 12 odstotnih točk) višja od tiste za vse osebe, se je razlika do leta 2014 zmanjšala na samo 3,1 odstotne točke, in sicer predvsem zaradi znižanja stopnje tveganja revščine za upokoјence in upokoјenke v upokoјenskih gospodinjstvih, nekoliko pa tudi zaradi zvišanja stopnje revščine za vse osebe v Sloveniji. Po letu 2014 so stopnje za vse osebe in tiste za štiri opazovane skupine upokoјencev in upokoјenk ter starejših oseb šle v različni smeri: prva se je zniževala, druge pa praviloma zviševale.

V letih 2015–2018 so bile stopnje tveganja revščine višje za upokojence in upokojenke v upokojenskih gospodinjstvih kakor za osebe, stare 70 let in več. Za vse upokojence in upokojenke skupaj ne glede na to, v kakšnih gospodinjstvih so živeli, so bile stopnje tveganja revščine ves čas najnižje (v primerjavi z upokojenci in upokojenkami iz upokojenskih gospodinjstev in starejšimi osebami), saj ti zajemajo tudi upokojence in upokojenke, ki so živeli v gospodinjstvih skupaj z delovno aktivnimi člani, kar velikokrat pomeni tudi višji ekvivalentni dohodek gospodinjstva.

Stopnje tveganja revščine so bile za upokojence in upokojenke ter starejše osebe najvišje v letih 2008–2011. Leta 2018 so bile nižje, a kljub temu nadpovprečne (za 4,2–8,2 odstotne točke višje od povprečja za vse osebe v Slovenji, ki je znašalo 13,3 odstotka). Le za vse upokojence in upokojenke skupaj je bila stopnja leta 2018 (17,5 odstotka) višja kakor v letih 2005–2007.

Stopnja tveganja revščine oseb, starih 60 let in več, je bila v celotnem opazovanem obdobju nad stopnjo tveganja revščine vseh upokojencev in upokojenk, a sta se stopnji spreminjali zelo podobno. Kako pomemben dejavnik pri tveganju revščini je starost, se vidi iz (precej) višje stopnje tveganja dohodkovne revščine za osebe, stare 70 let in več, kakor za osebe, stare 60 let in več. V letih 2012–2014 je razlika presegala pet odstotnih točk, v letih 2016–2018 pa se je ohranjala na približno dveh odstotnih točkah.

Tveganje dohodkovne revščine je samo eden od vidikov revščine oziroma prikrajšanosti. Da bi ta pojav osvetlili še z drugih zornih kotov, v naslednjih poglavjih obravnavamo subjektivno revščino ter materialno in stanovanjsko prikrajšanost.

3.4 Subjektivna revščina

Za analizo položaja upokojencev in upokojenk je pomembno tudi zaznavanje upokojencev in upokojenk glede lastnega položaja. Govorimo o subjektivni revščini, ki odraža lastno občutenje revščine in zaznavanje anketiranih oseb, ki nujno ne odraža objektivnih okoliščin, v katerih te osebe živijo. Odločitev glede tega, kateri odgovori pomenijo revščino, je arbitrarna. V tej analizi (tako kakor v študiji Stropnik in Kump, 2008, 2010) za subjektivno revne štejemo tiste osebe, ki ocenjujejo, da gospodinjstva, v katerih živijo, s svojim razpoložljivim dohodkom shajajo težko ali zelo težko.

V preglednici 18 so prikazani deleži oseb, ki so živele v gospodinjstvih, ki so s svojimi dohodki shajala težko ali zelo težko. Ti deleži so se tako za vse osebe kakor tudi za posamezne skupine oseb zmanjševali do leta 2007, tj. pred izbruhom gospodarske krize. Tistega leta je bilo takih oseb v Sloveniji 20,2 odstotka, med upokojenci in upokojenkami 21,3 odstotka, med upokojenci in upokojenkami v upokojenskih gospodinjstvih ter med starimi 70 let in več pa po 21,5 odstotka. Med gospodarsko krizo so se deleži subjektivno revnih oseb povečali in leta 2013 dosegli najvišje vrednosti (32,9–33,8 odstotka), nato pa so se zmanjševali. Leta 2018 je bilo v Sloveniji takšnih oseb 20,5 odstotka, kar je bila druga najnižja vrednost v obdobju od leta 2005. Enako je veljalo za posamezne skupine, le da so bili deleži večji: do 26,1 odstotka med upokojenci in upokojenkami v upokojenskih gospodinjstvih. Razlike med deleži vseh oseb na eni strani in posameznih skupin oseb na drugi so bile torej leta 2018 večje kakor leta 2007.

Preglednica 18: Odstotek oseb, ki s svojim razpoložljivim dohodkom shajajo težko ali zelo težko

Leto	Vse osebe	Upokojenci in upokojenke	Upokojenci in upokojenke v upokojenskih gosp.	Starejše osebe (70 let in več)
2005	27,2	28,9	29,3	28,8
2006	24,2	26,7	26,3	27,3
2007	20,2	21,3	21,5	21,5
2008	26,1	28,1	27,1	27,7
2009	25,7	28,2	28,6	27,0
2010	28,6	31,2	31,5	29,6
2011	29,5	32,4	31,8	31,9
2012	28,5	29,5	29,6	27,8
2013	33,1	33,8	32,9	33,2
2014	30,6	32,8	31,9	30,4
2015	28,7	30,6	30,0	28,1
2016	25,9	29,2	29,8	27,2
2017	22,6	26,3	26,8	24,8
2018	20,5	25,1	26,1	23,5

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Zanimivo je, da upokojenci in upokojenke ter starejše osebe kljub občutno slabšemu objektivnemu (na podlagi dohodkov ocenjenem) dohodkovnemu položaju v primerjavi s slovenskim povprečjem (glej preglednico 17) svojega položaja ne ocenjujejo tako slabo. To se pogosto pojasnjuje z značilnostjo upokojencev in upokojenk ter starejših nasplah, da imajo manjše potrebe kakor mlajše odrasle osebe, toda zagotovo so pomembni še drugi dejavniki.

Pri tem izstopajo upokojenci in upokojenke v upokojenskih gospodinjstvih. Na primer, čeprav je bil delež upokojencev in upokojenk, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih z dohodki pod pragom tveganja revščine, leta 2018 za štiri odstotne točke večji od deleža vseh upokojencev in upokojenk pod pragom tveganja revščine, se njihovo subjektivno zaznavanje revščine razlikuje za samo eno odstotno točko. Leta 2005 je bila razlika v tveganju revščine kar 7,3 odstotne točke, razlika v subjektivni revščini pa samo 0,4 odstotne točke. Le v nekaterih od opazovanih let (2006, 2008, 2011 in 2013–2015) je delež subjektivno revnih večji pri vseh upokojencih in upokojenkah kakor pri upokojencih in upokojenkah iz upokojenskih gospodinjstev.

V preglednici 19 je subjektivno dožemanje lastne revščine prikazano po vrstah upokojenskih gospodinjstev. Daleč najmanjši delež tistih, ki ocenjujejo, da njihovo gospodinjstvo s svojim dohodkom shaja težko ali zelo težko, je med upokojenskimi pari. Njihovi deleži so tudi precej manjši od slovenskega povprečja (preglednica 18). Med upokojenci in upokojenkami iz enočlanskih gospodinjstev je delež subjektivno revnih zelo velik. Leta 2018 je 33,1 odstotka upokojencev in kar 39,8 odstotka upokojenk iz enočlanskih gospodinjstev ocenilo, da s svojimi dohodki shajajo težko oziroma zelo težko.

Preglednica 19: Odstotek upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev, ki s svojim razpoložljivim dohodkom shajajo težko ali zelo težko, po vrstah upokojenskih gospodinjstev

Leto	Enočlansko moško upok. gospodinjstvo	Enočlansko žensko upok. gospodinjstvo	Upokojenski par	Druga upokojenska gospodinjstva	Vsi upokojenci in upokojenke v upok. gosp.
2005	33,2	40,9	19,1	40,2	29,3
2006	38,5	37,8	16,7	31,7	26,3
2007	31,8	32,2	12,2	27,6	21,5
2008	40,4	39,1	18,5	30,2	27,1
2009	41,8	41,3	19,2	34,5	28,6
2010	40,5	44,3	21,8	34,5	31,5
2011	41,5	45,5	21,5	34,1	31,8
2012	38,4	42,8	19,1	34,5	29,6
2013	43,4	46,5	21,2	42,0	32,9
2014	37,9	41,6	23,8	39,9	31,9
2015	36,4	42,5	20,4	38,7	30,0
2016	35,6	43,9	19,3	36,6	29,8
2017	34,1	37,9	16,7	43,2	26,8
2018	33,1	39,8	16,2	32,0	26,1

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

3.5 Materialna prikrajšanost

Po vstopu nekdanjih socialističnih držav v Evropsko unijo so primerjave stopenj tveganja relativne revščine v starih in novih državah članicah pokazale očitno neustreznost kazalnikov, vezanih na prag tveganja dohodkovne revščine. Ker je v novih državah članicah dohodkovna neenakost manjša, so v marsikateri državi ugodnejši tudi kazalniki dohodkovne revščine kljub očitno nižji življenjski ravni prebivalstva. Zato v zadnjih letih pridobiva pomen raziskovanje nedenarne revščine, tj. različnih vidikov materialne prikrajšanosti (Stropnik in Kump, 2008). Materialna prikrajšanost ima več razsežnosti, na primer finančno nezmožnost privoščiti si določene izdatke, nerazpoložljivost trajnih potrošnih dobrin, nizek stanovanjski standard ipd. Guio (2005) je ugotovila, da so v najrevnejših državah EU stopnje materialne prikrajšanosti precej višje od stopenj tveganja relativne revščine. »Mere materialne prikrajšanosti omogočajo bolj celovito in poglobljeno razumeti revščino ter kažejo dalj časa trajajoče posledice slabšega položaja gospodinjstev. Čeprav so podatki o revščini in neenakosti, ki slonijo na dohodkih, pomembni, ne zadoščajo za popolnejši prikaz različnosti življenjskih razmer prebivalstva v EU« (UMAR, 2009).

V tem poglavju obravnavamo materialno prikrajšanost, ki se meri s pomanjkanjem vsaj treh ali štirih od devetih elementov materialne prikrajšanosti. Pri tem je pomembno, da je materialna prikrajšanost izključno posledica omejenih (denarnih) virov gospodinjstva, ne pa lastne izbire oziroma navad. Odstotek oseb v gospodinjstvih, ki so prikrajšane za vsaj štiri od devetih elementov materialne prikrajšanosti, imenujemo »stopnja resne materialne prikrajšanosti«. V izračunu se upošteva naslednjih devet elementov materialne prikrajšanosti:

1. zamuda pri plačilu hipoteke ali najemnine, rednih stanovanjskih stroškov, obrokov za kredit ali drugih odplačil posojil;
2. zmožnost gospodinjstva, da si vsi člani lahko privoščijo enotedenske (sedemdnevne) letne počitnice zunaj doma (lahko tudi v lastni ali sindikalni počitniški hišici ali stanovanju, pri prijateljih, sorodnikih, znancih);
3. zmožnost gospodinjstva, da si privošči mesni ali enakovreden vegetarijanski obrok vsaj vsak drugi dan;
4. zmožnost gospodinjstva, da iz lastnih sredstev (brez izposojanja denarja ali najemanja kreditov) poravna nepričakovane izdatke v višini mesečnega praga tveganja revščine iz prejšnjega leta;
5. zmožnost gospodinjstva, da si zagotovi primerno ogrevano stanovanje;

6. gospodinjstvo si ne more privoščiti fiksne ali mobilne telefonije;
7. gospodinjstvo si ne more privoščiti barvnega televizorja;
8. gospodinjstvo si ne more privoščiti pralnega stroja in
9. gospodinjstvo si ne more privoščiti osebnega avtomobila.

Preglednica 20 in slike 2–4 prikazujejo odstotek vseh oseb v Sloveniji in posameznih skupin oseb, ki niso prikrajšane za nobenega od devetih elementov, odstotek oseb, ki so materialno prikrajšane za vsaj tri elemente, in odstotek resno materialno prikrajšanih oseb (izkazujejo prikrajšanost za vsaj štiri od devetih elementov materialne prikrajšanosti).

V skladu s pričakovanji je odstotek oseb, ki niso prikrajšane za nobenega od devetih elementov, višji pri vseh osebah kakor pri skupinah upokojencev in upokojenk ter starejših. Skupine upokojencev in upokojenk ter starejših se le malo razlikujejo med sabo. Na sliki 2 so prikazana tri obdobja: pred gospodarsko krizo, leta 2010–2014 in obdobje po okrevanju. Od leta 2015 so deleži oseb v gospodinjstvih, ki niso prikrajšane za nobenega od devetih elementov, večji od tistih v predkriznih letih. Leta 2018 je bilo neprikrajšanih za nobenega od devetih elementov 57,7 odstotka vseh oseb in skoraj polovica vseh upokojencev in upokojenk, upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih in oseb, starih 70 let in več.

Preglednica 20: Odstotek oseb glede na število elementov materialne prikrajšanosti

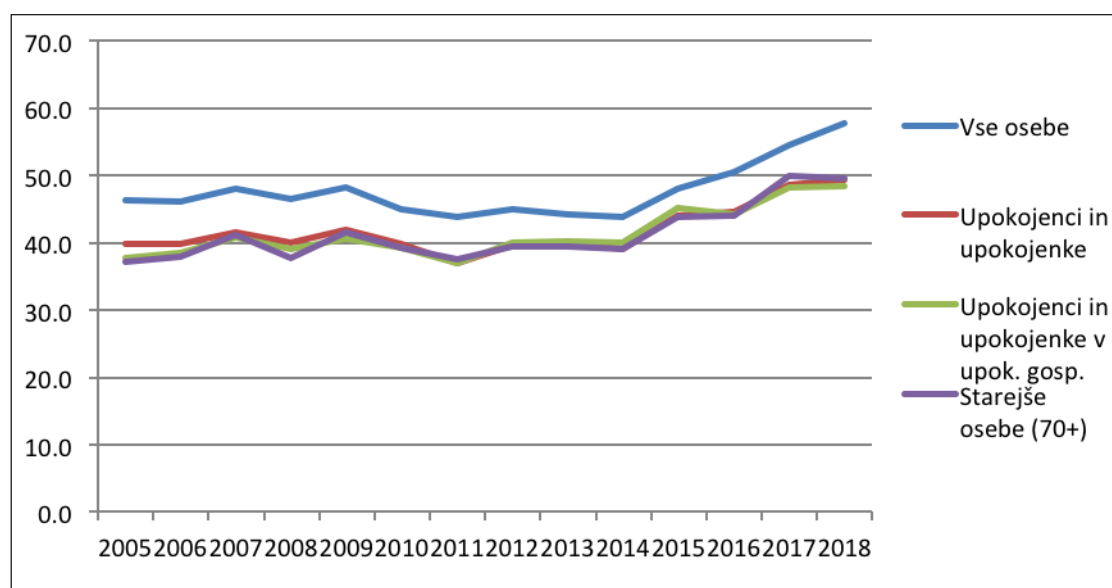
	0 elementov	3 elementi ali več	4 elementi ali več
2005			
Vse osebe	46,2	14,7	5,1
Upokojenci in upokojenke	39,9	18,0	6,9
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	37,8	20,4	8,5
Starejše osebe (70 let in več)	37,3	20,2	7,6
2006			
Vse osebe	46,1	14,4	5,1
Upokojenci in upokojenke	39,8	18,3	6,5
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	38,4	19,3	7,5
Starejše osebe (70 let in več)	38,0	19,4	7,0
2007			
Vse osebe	47,9	14,3	5,1
Upokojenci in upokojenke	41,5	18,4	6,9
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,7	19,8	7,7
Starejše osebe (70 let in več)	41,1	18,7	6,7
2008			
Vse osebe	46,4	16,7	6,4
Upokojenci in upokojenke	40,1	20,8	8,1
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	39,1	21,3	8,3
Starejše osebe (70 let in več)	37,8	21,2	7,7
2009			
Vse osebe	48,1	15,8	6,0
Upokojenci in upokojenke	42,1	19,7	7,2
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,7	21,5	7,9
Starejše osebe (70 let in več)	41,5	19,0	6,6
2010			
Vse osebe	44,9	15,6	5,8
Upokojenci in upokojenke	39,8	19,8	7,1
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	39,3	21,0	7,4
Starejše osebe (70 let in več)	39,4	19,9	6,3
2011			
Vse osebe	43,7	17,0	5,9
Upokojenci in upokojenke	37,0	20,2	7,1
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	37,1	19,6	7,2
Starejše osebe (70 let in več)	37,6	19,9	7,0
2012			
Vse osebe	44,8	16,6	6,5
Upokojenci in upokojenke	39,6	18,7	7,5
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,0	18,5	7,7
Starejše osebe (70 let in več)	39,6	19,4	7,3
2013			
Vse osebe	44,1	16,7	6,5
Upokojenci in upokojenke	40,0	19,5	7,6
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,1	19,8	8,1
Starejše osebe (70 let in več)	39,6	18,9	7,0
2014			
Vse osebe	43,8	16,6	6,3
Upokojenci in upokojenke	39,1	20,4	7,9
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,0	20,4	8,3
Starejše osebe (70 let in več)	39,0	19,9	6,6

Preglednica 20: Odstotek oseb glede na število elementov materialne prikrajšanosti (nadaljevanje)

	0 elementov	3 elementi ali več	4 elementi ali več
		2015	
Vse osebe	47,8	14,5	5,5
Upokojenci in upokojenke	44,0	17,6	6,9
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	45,2	18,0	7,4
Starejše osebe (70 let in več)	43,9	16,1	5,9
		2016	
Vse osebe	50,4	13,4	5,2
Upokojenci in upokojenke	44,7	16,2	6,4
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	44,2	16,5	6,8
Starejše osebe (70 let in več)	44,1	15,6	5,8
		2017	
Vse osebe	54,4	12,0	4,4
Upokojenci in upokojenke	48,6	16,0	6,2
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	48,3	16,6	6,9
Starejše osebe (70 let in več)	50,1	14,1	5,4
		2018	
Vse osebe	57,7	10,1	3,6
Upokojenci in upokojenke	49,5	13,9	5,5
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	48,5	14,9	6,2
Starejše osebe (70 let in več)	49,5	12,9	5,2

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

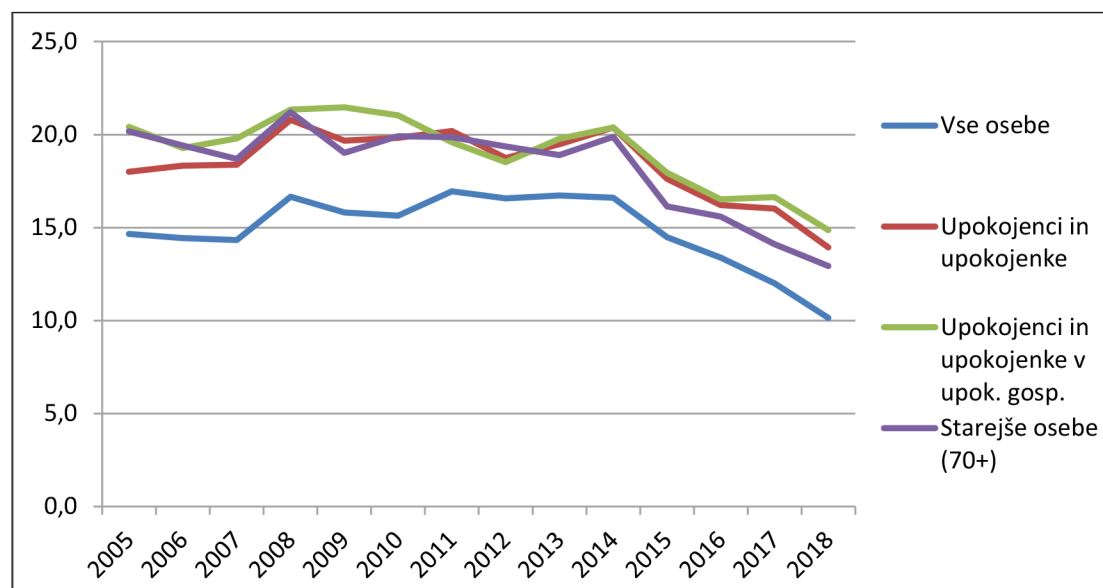
Slika 2: Odstotek oseb, ki niso prikrajšane za nobenega od devetih elementov materialne prikrajšanosti

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

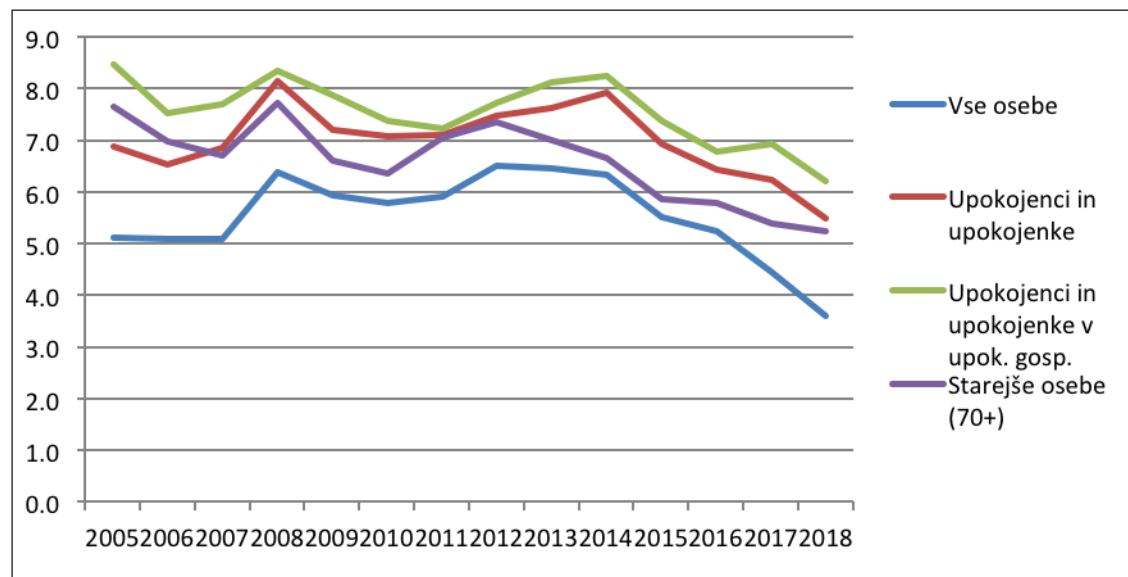
Materialno prikrajšane so bile osebe, ki so živele v gospodinjstvu, ki je izkazovalo pomanjkanje vsaj treh od devetih elementov materialne prikrajšanosti. Po letu 2014 so se deleži takšnih oseb močno zmanjševali, zlasti med osebami, stari 70 let in več, ki so se precej približale povprečju vseh oseb v Sloveniji. Leta 2018 je bilo materialno prikrajšanih 10,1 odstotka vseh oseb, 12,9 odstotka oseb, starih 70 let in več, 13,9 odstotka upokojencev in upokojenk ter 14,9 odstotka upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih. To je bilo precej manj kakor v letih pred gospodarsko krizo. Pri skupinah upokojencev in upokojenk ter starejših oseb so bili leta 2018 deleži materialno prikrajšanih manjši od deleža za vse osebe leta 2005.

Slika 3: Odstotek oseb, ki so materialno prikrajšane za vsaj tri od devetih elementov

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Slika 4: Odstotek oseb, ki so materialno prikrajšane za vsaj štiri od devetih elementov

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Vendar so med upokojenskimi gospodinjstvi tako kakor pri drugih kazalnikih tudi pri materialni prikrajšanosti velike razlike, kar prikazujeta preglednica 21 in slika 5. Najbolj so materialno prikrajšane upokojenke iz enočlanskih gospodinjstev, a se po letu 2013 izboljšuje tudi njihov položaj. Leta 2018 jih je bilo materialno prikrajšanih 23,6 odstotka, kar je bilo podobno deležu materialno prikrajšanih moških upokojencev iz enočlanskih gospodinjstev (23,1 odstotka). Upokojenski pari so bili v celotnem opazovanem obdobju v precej boljšem položaju kakor vsi upokojenci in upokojenke v upokojenskih gospodinjstvih. Delež materialno prikrajšanih se pri obojih (sicer ne neprekinjeno) izboljšuje vse od začetka gospodarske krize. Leta 2018 je bilo materialno prikrajšanih le 7,8 odstotka upokojencev in upokojenk iz upokojenskih parov.

Preglednica 21: Odstotek oseb, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, glede na število elementov materialne prikrajšanosti

	0 elementov	3 elementi ali več	4 elementi ali več
2005			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	37,8	20,4	8,5
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	29,6	28,0	17,4
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	24,4	31,0	13,3
Upokojenski par	49,2	11,7	3,3
Druga upokojenska gospodinjstva	27,1	26,9	12,3
2006			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	38,4	19,3	7,5
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	34,0	29,5	17,1
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	26,5	29,4	12,4
Upokojenski par	48,0	11,0	2,9
Druga upokojenska gospodinjstva	27,3	26,0	10,9
2007			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,7	19,8	7,7
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	32,9	30,8	15,1
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	26,9	31,3	14,1
Upokojenski par	51,3	10,2	2,9
Druga upokojenska gospodinjstva	33,5	27,1	9,3
2008			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	39,1	21,3	8,3
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	34,9	30,0	16,5
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	22,5	33,2	11,5
Upokojenski par	49,7	13,5	4,8
Druga upokojenska gospodinjstva	29,8	27,5	12,4
2009			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,7	21,5	7,9
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	32,6	32,9	17,5
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	25,2	32,9	11,9
Upokojenski par	50,4	13,6	4,7
Druga upokojenska gospodinjstva	32,8	27,9	8,8
2010			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	39,3	21,0	7,4
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	31,9	32,1	11,8
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	22,8	32,8	13,5
Upokojenski par	49,6	12,5	3,4
Druga upokojenska gospodinjstva	36,9	22,7	7,1
2011			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	37,1	19,6	7,2
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	32,4	27,9	13,2
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	20,3	28,7	11,8
Upokojenski par	48,7	12,3	2,8
Druga upokojenska gospodinjstva	30,1	24,0	11,1
2012			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,0	18,5	7,7
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	35,2	26,5	15,7
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	25,1	27,9	11,6
Upokojenski par	50,3	11,2	3,7
Druga upokojenska gospodinjstva	33,8	23,5	10,8

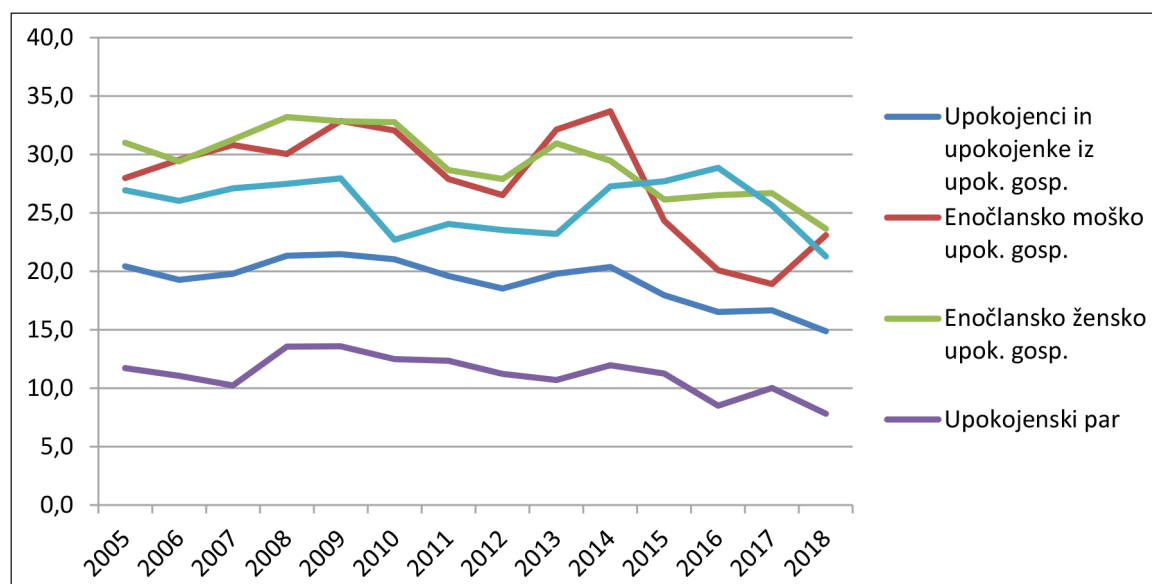
Preglednica 21: Odstotek oseb, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, glede na število elementov materialne prikrajšanosti (nadaljevanje)

	0 elementov	3 elementi ali več	4 elementi ali več
2013			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,1	19,8	8,1
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	37,1	32,1	16,5
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	23,7	31,0	13,9
Upokojenski par	50,5	10,7	3,2
Druge upokojenska gospodinjstva	35,4	23,2	9,7
2014			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	40,0	20,4	8,3
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	34,1	33,7	16,1
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	27,7	29,5	13,5
Upokojenski par	48,7	12,0	3,8
Druge upokojenska gospodinjstva	31,0	27,3	10,5
2015			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	45,2	18,0	7,4
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	42,3	24,3	9,0
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	30,5	26,1	11,4
Upokojenski par	55,2	11,3	4,5
Druge upokojenska gospodinjstva	33,9	27,7	11,7
2016			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	44,2	16,5	6,8
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	42,4	20,1	10,7
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	27,4	26,5	10,6
Upokojenski par	55,5	8,5	3,3
Druge upokojenska gospodinjstva	31,3	28,9	11,7
2017			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	48,3	16,6	6,9
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	43,9	18,9	10,1
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	30,8	26,7	11,4
Upokojenski par	59,7	10,0	2,9
Druge upokojenska gospodinjstva	35,0	25,6	15,0
2018			
Upokojenci in upokojenke iz upokojenskih gospod.	48,5	14,9	6,2
Enočlansko moško upokojensko gospodinjstvo	43,4	23,1	10,3
Enočlansko žensko upokojensko gospodinjstvo	26,7	23,6	11,8
Upokojenski par	61,8	7,8	1,9
Druge upokojenska gospodinjstva	39,7	21,3	9,1

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Stopnja resne materialne prikrajšanosti, to je odstotek oseb, ki so materialno prikrajšane za vsaj štiri od devetih elementov materialne prikrajšanosti, je seveda nižja od stopnje materialne prikrajšanosti. V celotnem prebivalstvu Slovenije se je delež resno materialno prikrajšanih oseb začel zmanjševati po letu 2013, med upokojenci in upokojenkami po letu 2014, med osebami, starimi 70 let in več, pa že po letu 2012. Delež resno materialno prikrajšanih upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev je bil v celem opazovanem obdobju večji od tega deleža med vsemi upokojenci in upokojenkami, a razlike so bile praviloma majhne. Leta 2018 sta bila ta deleža 6,2 odstotka oziroma 5,5 odstotka. Med osebami, starimi 70 let in več, je bil delež resno materialno prikrajšanih 5,2 odstotka, v celotnem prebivalstvu pa 3,6 odstotka.

Slika 5: Odstotek materialno prikrajšanih oseb, upokojska gospodinjstva (trije elementi ali več elementov materialne prikrajšanosti)

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Precej večji so bili deleži resno materialno prikrajšanih med enočlanskimi upokojskimi gospodinjstvi, zlasti med moškimi (preglednica 21). Po velikih deležih v letih 2012–2014 (16–17 odstotkov upokojencev in 12–14 odstotkov upokojenk iz enočlanskih gospodinjstev) je prišlo leta 2015 ne le do znatnega zmanjšanja deležev resno materialno prikrajšanih, ampak tudi do sprememb glede na spol: delež upokojenk iz enočlanskih gospodinjstev je presegel tistega za upokojence iz enočlanskih gospodinjstev. Leta 2018 sta bila deleža 10,3 odstotka za upokojence in 11,8 odstotka za upokojenke iz enočlanskih gospodinjstev, kar je bilo precej več kakor pri vseh upokojencih in upokojenkah v upokojenskih gospodinjstvih (6,2 odstotka). Med upokojenskimi pari je bila stopnja resne materialne prikrajšanosti ves čas nižja od tiste za vse upokojence in upokojenke v upokojenskih gospodinjstvih, pa tudi od tiste za vse osebe v Sloveniji (1,9 odstotka leta 2018).

Zanimivo je preučiti materialno prikrajšanost po posameznih elementih. V preglednici 22 so deleži oseb, ki niso zmogle redno plačevati hipoteke ali najemnine, rednih stanovanjskih stroškov in obrokov za kredit ali drugih odplačil posojil. Delež takšnih oseb v Sloveniji se je v letih 2007–2014 zelo povečal, in sicer od 13,8 odstotka leta 2006 na 20,8 odstotka leta 2014. Šele leta 2018 je bil delež manjši, 12,9 odstotka. Delež takšnih oseb med upokojenci in upokojenkami je bil precej manjši kakor v celotnem prebivalstvu in tudi povečanje do leta 2014 ni bilo tako izrazito. Tako je bilo leta 2018 upokojencev in upokojenk, ki so zamujali s plačilom hipoteke ali najemnine, rednih stanovanjskih stroškov in obrokov za kredit ali drugih odplačil posojil, 8,9 odstotka. Delež upokojenk iz enočlanskih gospodinjstev, ki so zamujale s temi plačili, je bil od leta 2010 večji kakor pred tem, a je zaradi razmeroma majhnega števila takšnih primerov nihanje precejšnje. Slednje še bolj velja za moške upokojence iz enočlanskih gospodinjstev, pri katerih se sicer zaznava trend izboljšanja. Ta kazalnik je vsekakor treba razumeti ob upoštevanju dejstva, da so upokojenci in upokojenke veliko manj obremenjeni s krediti kakor mlajše osebe. Zato so deleži razmeroma majhni pri osebah, starih 70 let in več. Podobno majhni so deleži oseb v gospodinjstvih upokojenih parov, a je to treba pripisati tudi njihovem ugodnejšemu dohodkovnemu položaju.

Preglednica 22: Delež oseb, ki ni zmorejo redno plačevati hipoteke ali najemnine, rednih stanovanjskih stroškov in obrokov za kredit ali drugih odplačil posojil

Leto	Vse osebe	Upokojenci in upokojenke	Enočlanska moška upok. gosp.	Enočlanska ženska upok. gosp.	Upokojeni pari	Druga upok. gosp.	Starejše osebe (70 let in več)
2005	15,5	9,0	8,1	6,0	4,6	16,5	5,3
2006	13,8	9,0	13,7	6,5	3,9	10,2	6,5
2007	14,2	9,3	16,9	5,8	4,9	11,5	6,0
2008	14,8	8,6	10,0	5,2	3,9	11,8	5,1
2009	17,3	10,4	13,3	6,8	5,6	14,8	5,6
2010	18,6	11,0	16,6	9,5	6,4	14,2	6,2
2011	17,7	10,8	17,3	7,6	5,4	14,6	5,2
2012	19,8	11,8	7,7	9,1	5,8	18,6	5,8
2013	20,2	12,1	13,0	10,8	6,5	17,1	7,0
2014	20,8	13,1	15,6	9,8	8,8	21,4	6,4
2015	18,0	11,3	9,2	7,8	7,0	21,3	5,8
2016	16,5	11,2	12,4	9,9	6,7	15,8	6,3
2017	14,6	9,3	5,3	8,5	5,3	14,8	4,3
2018	12,9	8,9	8,1	9,1	4,2	18,2	4,9

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Preglednica 23 prikazuje deleže oseb, ki so živele v gospodinjstvih, ki si niso mogla privoščiti primerno ogrevanega stanovanja. V celotnem prebivalstvu se je delež teh oseb povečal z 2,6 odstotka leta 2005 na 6,1 odstotka leta 2012, do leta 2018 pa se je zmanjšal na 3,3 odstotka. Zelo podobno je bilo gibanje deležev upokojencev in upokojenk ter oseb, starih 70 let in več. Ti dve skupini sta v opazovanem obdobju ohranili razliko do povprečja vseh oseb v Sloveniji, pri čemer je bil pri njima delež takšnih, ki si niso mogle privoščiti primerno ogrevanega stanovanja, za 1–2,6 odstotne točke večji od slovenskega povprečja. Kakor pri večini kazalnikov tudi tu v negativno smer izstopajo enočlanska upokojenska gospodinjstva, pri katerih je zaradi precejšnjih vsakoletnih nihanj težko dati splošno oceno položaja. Delež oseb v upokojenskih parih, ki si niso mogle privoščiti primerno ogrevanega stanovanja, je bil v vseh opazovanih letih pod povprečjem za vse osebe (3,1 odstotka leta 2018).

Delež oseb, ki si niso mogle privoščiti mesnega ali enakovrednega vegetarijanskega obroka vsaj vsak drugi dan, se je med vsemi osebami v Sloveniji zmanjšal z 12 odstotkov leta 2008 na 5,9 odstotka leta 2018, pri čemer je bil v letih 2005–2013 precej večji kakor pozneje (preglednica 24). Enako, le ob večjih deležih (18 odstotkov leta 2008 in 8,8 odstotka leta 2018) je veljalo tudi za upokojence in upokojenke. Njihov delež se je po letu 2008 približeval deležu vseh oseb in do leta 2018 se je ohranila razlika približno tri odstotne točke. Enočlanska upokojenska gospodinjstva so bila v vseh letih v precej slabšem položaju kakor vsi upokojenci in upokojenke, a se je njihov položaj po letu 2009 izboljševal. Kljub temu je bil delež oseb, ki si niso mogle privoščiti mesnega ali enakovrednega vegetarijanskega obroka vsaj vsak drugi dan, leta 2018 med upokojenci iz enočlanskih gospodinjstev 12,6 odstotka in med takšnimi upokojenkami 14,6 odstotka, kar je bilo dvakrat oziroma dva in pol krat več od slovenskega povprečja (5,9 odstotka). Tudi položaj upokojenskih parov se je v opazovanem obdobju izboljševal in je bil leta 2018 le neznatno (za 0,4 odstotne točke) slabši od položaja vseh oseb.

Delež oseb, ki si niso mogle privoščiti mesnega ali enakovrednega vegetarijanskega obroka vsaj vsak drugi dan, je med osebami, starih 70 let in več, leta 2008 znašal celo 19 odstotkov. Po letu 2011 se je tako kakor delež med vsemi upokojenci in upokojenkami približeval povprečnemu deležu med vsemi osebami v Sloveniji. Leta 2018 je znašal 8,6 odstotka ter je bil za 0,2 odstotne točke večji od deleža med upokojenci in upokojenkami in za 2,7 odstotne točke večji od deleža med vsemi osebami.

Preglednica 23: Delež oseb, ki si ne morejo zagotoviti primerno ogrevanega stanovanja

Leto	Vse osebe	Upokojenci in upokojenke	Enočlanska moška upok. gosp.	Enočlanska ženska upok. gosp.	Upokojeni pari	Druška upok. gosp.	Starejše osebe (70 let in več)
2005	2,6	3,7	7,5	6,8	2,2	4,8	4,3
2006	3,0	4,0	3,5	6,8	2,8	6,2	4,5
2007	4,2	5,8	14,5	11,6	3,3	7,2	6,1
2008	5,6	7,6	17,0	10,0	5,4	10,1	7,6
2009	4,6	6,4	16,3	8,8	4,7	8,2	6,7
2010	4,7	6,5	13,9	11,5	3,2	7,2	6,8
2011	5,4	7,1	12,2	10,4	3,5	10,4	7,3
2012	6,1	7,7	16,1	11,4	4,4	11,1	8,6
2013	4,9	6,7	10,2	11,9	4,1	9,3	7,5
2014	5,6	7,4	10,9	13,1	4,0	8,2	7,3
2015	5,6	7,3	9,7	11,4	4,8	9,0	6,5
2016	4,8	6,1	8,3	10,3	3,7	9,6	6,4
2017	3,9	6,2	7,5	12,2	3,3	10,4	6,5
2018	3,3	5,2	8,2	10,2	3,1	7,7	5,4

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Preglednica 24: Delež oseb, ki si ne morejo privoščiti mesnega ali enakovrednega vegetarijanskega obroka vsaj vsak drugi dan

Leto	Vse osebe	Upokojenci in upokojenke	Enočlanska moška upok. gosp.	Enočlanska ženska upok. gosp.	Upokojeni pari	Druška upok. gosp.	Starejše osebe (70 let in več)
2005	9,3	13,7	22,6	22,2	11,2	17,6	16,4
2006	10,7	15,8	19,0	23,9	12,5	23,2	16,6
2007	10,3	15,9	24,0	25,6	12,5	21,5	17,1
2008	12,0	18,0	21,1	27,6	15,3	21,4	19,0
2009	10,6	16,3	31,1	27,2	13,6	22,8	17,4
2010	8,5	13,5	15,0	23,5	11,2	13,8	15,6
2011	10,4	15,0	17,1	21,3	12,1	17,9	17,3
2012	8,9	12,4	16,5	20,7	9,4	13,1	15,0
2013	9,7	13,2	19,6	21,2	8,7	14,2	14,0
2014	7,9	11,5	16,6	17,0	8,7	14,1	13,1
2015	6,4	9,3	11,3	14,7	7,8	12,0	9,6
2016	5,7	8,4	10,4	13,1	6,5	14,0	9,4
2017	6,5	9,6	14,7	14,3	6,8	13,6	9,5
2018	5,9	8,8	12,6	14,6	6,3	9,7	8,6

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

3.5 Stanovanjski položaj

Slovenija spada med države z velikim deležem lastniških stanovanj, kar velja tudi za starejše prebivalstvo. Hkrati je nadpovprečno velik delež starejših, ki živijo na kmetijah ali v samostojnih hišah (UMAR, 2016). Takšno stanje lahko povzroči preveliko stanovanjsko porabo oziroma previsoke stroške za vzdrževanje stanovanja. Pomembno je tudi, v kakšnih nepremičninah živi starejše prebivalstvo. Njihov stanovanjski položaj v tem poglavju preverjamo z dvema kazalnikoma: stopnjo stanovanjske prikrajšanosti in stopnjo obremenjenosti s stanovanjskimi stroški.

Stopnja stanovanjske prikrajšanosti je odstotek oseb, za katere velja, da:

1. je njihovo stanovanje v slabem stanju (imajo streho, ki pušča, vlažne stene/telje/tla ali trhle

okenske okvirje ali tla);

2. nimajo kadi ali prhe v stanovanju;
3. nimajo v stanovanju stranišča na izplakovanje za lastno uporabo;
4. je njihovo stanovanje pretemno (nima dovolj dnevne svetlobe).

V preglednici 25 so deleži oseb z vsaj enim elementom stanovanjske prikrašnosti. Deleži so precej veliki, zlasti glede na pomembnost elementov prikrašnosti za zdravo življenje in ustrezne higienske razmere. Ob tem je pomembno opomniti, da so se vprašanja glede stanovanj v anketi *Življenjski pogoji* v obravnavanem obdobju nekoliko spreminjala in zato podatki med posameznimi leti niso popolnoma primerljivi. Zato je ustreznejša primerjava med posameznimi skupinami kakor primerjava deležev za posamezno skupino po letih.

Preglednica 25: Delež oseb z vsaj enim elementom stanovanjske prikrašnosti

Leto	Vse osebe	Upokojenci in upokojenke	Enočlanska moška upok. gosp.	Enočlanska ženska upok. gosp.	Upokojeni pari	Druga upok. gosp.	Starejše osebe (70 let in več)
2005	23,1	24,3	33,8	29,4	18,2	37,2	24,8
2006	27,6	30,7	35,2	33,4	27,0	39,3	31,0
2007	25,0	26,1	44,1	29,9	19,5	29,8	26,3
2008	36,9	41,3	45,8	42,9	38,8	42,7	43,7
2009	40,3	44,8	57,2	46,1	42,3	47,2	45,0
2010	37,3	41,9	51,0	44,3	37,6	41,4	43,1
2011	40,6	44,1	55,5	45,0	40,9	43,0	45,2
2012	36,2	37,4	46,2	39,5	31,7	35,4	38,5
2013	30,3	32,1	35,8	36,2	25,8	38,9	31,5
2014	31,9	33,1	35,6	37,7	25,9	40,8	33,3
2015	29,3	30,5	27,5	32,3	26,3	42,5	29,0
2016	26,1	27,4	25,1	27,3	23,4	38,2	26,6
2017	24,3	27,1	32,6	28,3	23,3	34,5	25,4
2018	25,2	26,5	28,9	32,1	21,1	33,4	27,1

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Največji deleži oseb z vsaj enim elementom stanovanjske prikrašnosti – tako med celotnim prebivalstvom kakor tudi v posameznih skupinah – so bili med letoma 2008 in 2011, kar verjetno pomeni, da so bile med gospodarsko krizo možnosti za vlaganje v stanovanja manjše kakor drugače. V teh letih so bili stanovanjsko prikrašnani do dve petini prebivalstva Slovenije ter do 45 odstotkov upokojencev in upokojenk ter oseb, starih 70 let in več. Po letu 2011 sta bila deleža stanovanjsko prikrašnanih upokojencev in upokojenk ter oseb, starih 70 let in več, le nekoliko večja od povprečnega deleža vseh oseb v Sloveniji. Leta 2018 sta bila večja za manj kakor dve odstotni točki, kar pa ne pomeni, da sta bila majhna. Stanovanjsko prikrašana je bila vsaka četrta oseba.

Do leta 2013 je bil daleč največji delež oseb z vsaj enim elementom stanovanjske prikrašnosti med upokojenci in upokojenkami iz enočlanskih gospodinjstev (celo 57,2 odstotka leta 2009), a so se ti potem približali povprečju za vse upokojence in upokojenke. Upokojenke iz enočlanskih gospodinjstev so bile v opazovanem obdobju v povprečju v nekoliko slabšem položaju od upokojencev iz enočlanskih gospodinjstev, upokojenski pari pa v boljšem. Leta 2018 je v gospodinjstvih z vsaj enim elementom stanovanjske prikrašnosti živel 26,5 odstotka vseh upokojencev in upokojenk, 28,9 odstotka vseh upokojencev iz enočlanskih gospodinjstev, 32,1 odstotka vseh upokojenk iz enočlanskih gospodinjstev in 21,1 odstotka vseh oseb iz upokojenskih parov. Upokojenci in upokojenke, ki so živeli v upokojenskem paru, so bili večino let v (veliko) boljšem položaju kakor v povprečju vse osebe v Sloveniji.

Iz preglednice 26 je razvidno, kolikšen delež oseb je bil prikrašan za posamezni element stanovanjske prikrašnosti. Vprašanja v anketi *Življenjski pogoji* so se v opazovanem obdobju nekoliko spreminjala in zato podatki niso popolnoma primerljivi med posameznimi leti. Slabo stanje stanovanja (streha, ki pušča, vlažne

stene/temelji/tla ali trhli okenski okvirji/tla) je bilo daleč najpogostejši vzrok stanovanjske prikrajšanosti. Pogostost tega vzroka je nekoliko večja pri vseh upokojencih in upokojenkah kakor pri upokojencih in upokojenkah, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, a sta bili obe skupini po letu 2011 v podobnem (čeprav praviloma slabšem) položaju kakor vse osebe v Sloveniji v povprečju. Leta 2018 sta bila deleža stanovanjsko prikrajšanih vseh oseb ter upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev skoraj enaka (22,7 odstotka oziroma 22,6 odstotka), delež vseh upokojencev in upokojenk pa le za eno odstotno točko večji (23,7 odstotka).

Poleg tega, v kakšnih stanovanjih živi starejše prebivalstvo, je pomembno tudi, ali so s svojimi dohodki stanovanja sposobni vzdrževati. Primeren kazalnik je stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški, ki jo izračunamo kot odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih so stanovanjski stroški višji od 40 odstotkov celotnega razpoložljivega dohodka gospodinjstva. V izračun obremenjenosti s stanovanjskimi stroški so zajeti vsi letni stroški gospodinjstva, povezani s stanovanjem (obresti za stanovanjski ali hipotekarni kredit, najemnina, zavarovanje, stroški rednega vzdrževanja in popravil, stroški za vodo, kanalizacijo, odvoz odpadkov, elektriko, plin, ogrevanje ipd.), zmanjšani za subvencijo za najemnino.

Podatki v preglednici 27 in slika 6 kažejo, da se je stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški za vse osebe zvišala s 3,9 odstotka leta 2009 na 6,3 odstotka leta 2014, nato pa se je zniževala in leta 2018 znašala 4,8 odstotka. Iz podatkov je razvidno izboljševanje relativnega položaja upokojencev in upokojenk ter starejših oseb, čeprav razlike med njimi in vsemi osebami v nobenem letu niso presegale nekaj odstotnih točk. Od leta 2007 so se stopnje preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški za vse osebe, upokojence in upokojenke ter osebe, stare 70 let in več, približevale ter leta 2017 dosegle skoraj isto vrednost (5,1 odstotka, 4,9 odstotka in 5,0 odstotka). Med upokojenskimi gospodinjstvi so tudi glede preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški v najslabšem položaju upokojenci in še zlasti upokojenke iz enočlanskih gospodinjstev. Položaj moških upokojencev iz enočlanskih gospodinjstev se je do leta 2011 poslabševal, potem pa izboljševal, medtem ko se je preobremenjenost upokojenk iz enočlanskih gospodinjstev od leta 2007 ohranjala na precej visoki ravni in je šele od leta 2016 približno 14–15-odstotna. Od leta 2009 je stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški za upokojene pare nižja od tiste za vse osebe in je leta 2018 znašala samo 2,5 odstotka. Osebe, stare 70 let in več, so nekoliko pogostejše preobremenjene s stanovanjskimi stroški kakor upokojenci in upokojenke, kar je verjetno povezano z dejstvom, da se s starostjo povečuje verjetnost, da bo oseba živela v enočlanskem gospodinjstvu.

Preglednica 26: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti glede na elemente prikrajšanosti

Leto	Slabo stanje stanovanja	Kad ali prha v stanovanju	Stranišče na izplakovanje (za lastno uporabo)	Pretemno stanovanje
Vse osebe				
2005	19,0	1,7	1,7	7,0
2006	21,6	1,2	1,2	9,5
2007	17,5	1,0	1,1	9,7
2008	30,2	0,9	0,8	11,8
2009	30,6	0,6	0,6	15,5
2010	32,4	0,6	0,4	10,7
2011	34,7	0,6	0,5	12,1
2012	31,5	0,5	0,4	8,8
2013	27,0	0,6	0,5	6,5
2014	29,9	0,7	0,6	5,2
2015	26,9	0,5	0,3	5,7
2016	23,8	0,4	0,3	4,7
2017	22,0	0,3	0,2	4,5
2018	22,7	0,2	0,2	5,2
Upokojenci in upokojenke				
2005	20,2	3,0	2,5	7,1
2006	24,0	2,2	2,1	10,3
2007	18,7	1,6	1,5	9,4
2008	34,1	1,6	1,5	12,7
2009	34,3	1,2	1,1	16,9
2010	36,8	1,0	0,7	11,1
2011	37,3	1,2	0,9	12,5
2012	32,6	1,1	1,0	9,0
2013	28,7	1,1	0,7	6,4
2014	31,0	1,0	0,7	5,2
2015	27,7	0,7	0,5	5,3
2016	25,2	0,5	0,5	4,8
2017	25,0	0,4	0,4	5,2
2018	23,7	0,3	0,3	5,7
Upokojenci in upokojenke iz upokojskih gospodinjstev				
2005	20,7	4,0	3,0	7,5
2006	23,6	3,1	2,9	10,3
2007	17,9	2,2	1,8	9,6
2008	33,3	1,7	1,6	13,1
2009	33,8	1,3	1,1	18,0
2010	35,6	1,2	0,8	11,5
2011	36,5	1,5	1,1	13,2
2012	30,6	1,5	1,4	9,0
2013	27,8	1,5	0,9	6,1
2014	29,1	1,2	0,9	5,1
2015	26,4	0,8	0,6	5,2
2016	23,8	0,6	0,7	4,9
2017	24,0	0,5	0,5	5,7
2018	22,6	0,4	0,4	6,0

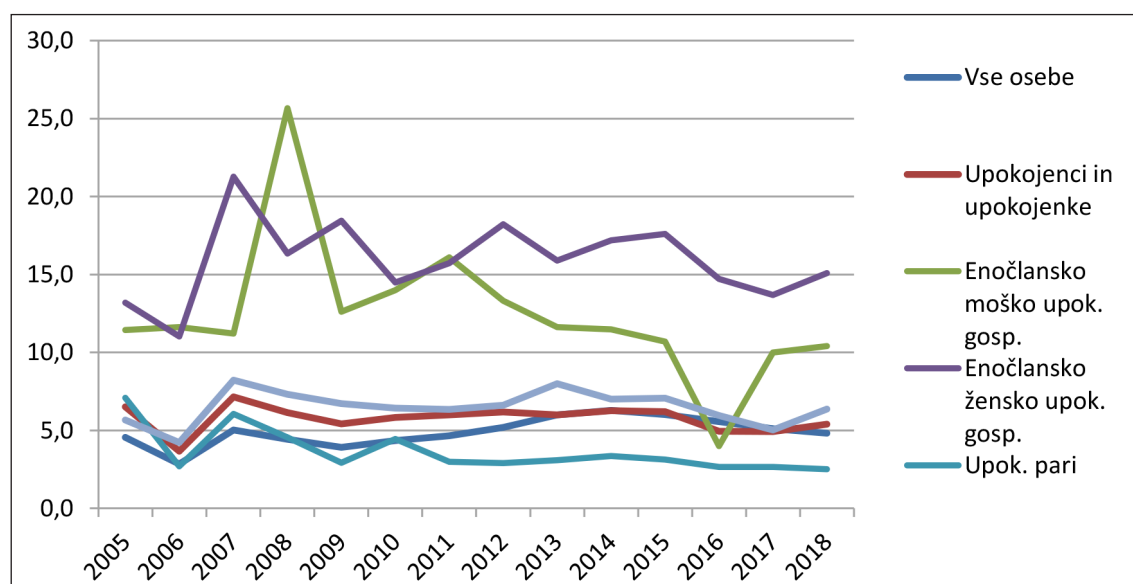
Vir: EU-SILC (2005–2018), lastni izračun.

Preglednica 27: Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški

Leto	Vse osebe	Upokojenci in upokojenke	Enočlanska moška upok. gosp.	Enočlanska ženska upok. gosp.	Upokojeni pari	Druška upok. gosp.	Starejše osebe (70 let in več)
2005	4,6	6,5	11,4	13,2	7,1	5,7	5,7
2006	2,8	3,7	11,6	11,0	2,7	3,6	4,2
2007	5,0	7,2	11,2	21,3	6,1	4,2	8,2
2008	4,4	6,1	25,7	16,3	4,6	4,9	7,3
2009	3,9	5,4	12,6	18,5	2,9	6,8	6,7
2010	4,4	5,8	14,0	14,5	4,4	4,9	6,4
2011	4,7	6,0	16,1	15,7	3,0	3,4	6,3
2012	5,2	6,2	13,3	18,2	2,9	3,0	6,6
2013	6,0	6,0	11,6	15,9	3,1	5,0	8,0
2014	6,3	6,3	11,5	17,2	3,4	5,8	7,0
2015	6,0	6,2	10,7	17,6	3,1	3,1	7,1
2016	5,6	5,0	4,0	14,7	2,7	6,6	5,9
2017	5,1	4,9	10,0	13,7	2,7	1,1	5,0
2018	4,8	5,4	10,4	15,1	2,5	2,9	6,4

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

Slika 6: Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški (%)

Vir: SILC, 2005–2008, lastni izračun.

4 VPLIV ODLOČITEV NA TRGU DELA NA PRIHODNJE POKOJNINE

To poglavje temelji na standardnih simulacijah, izvedenih v okviru projekta »MIInd the GAp in PEnsions« (MIGAPE). Cilj tega projekta je analizirati razlike v pokojninah (pokojninske vrzeli) med spoloma oziroma natančneje: 1) zagotoviti širši javnosti informacije o posledicah, ki jih imajo njihove odločitve v delovno aktivnem obdobju glede zaposlitve na njihove prihodnje pokojnine, 2) oblikovalcem politike zagotoviti informacije o pričakovanem gibanju pokojninske vrzeli med spoloma in 3) preučiti, kako povečati ozaveščenost ljudi o posledicah odločitev v zvezi z zaposlitvijo (Dekkers in Van den Bosch, 2020).

Pokojnina, ki jo lahko pričakujemo po upokojitvi, je odvisna od okoliščin in odločitev na trgu dela med delovno aktivno dobo ter solidarnostnih elementov pokojninskega sistema (Dekkers, Hoorens in Van den Bosch, 2019). V projektu MIGAPE je poudarek na odločitvah žensk in posledicah za njihove pokojnine. Standardne simulacije pokažejo učinek odločitev, ki jih ženske lahko sprejmejo zaradi nege malega otroka ali druge bližnje (starejše) osebe, ki potrebuje nego, na pokojnine, ki jih bodo prejemale v prihodnosti. S simulacijami preverjamo vpliv odločitev o popolni prekinitvi zaposlitve oziroma skrajšanju delovnega časa. V praksi »izbire« in »odločitve« pogosto niso popolnoma svobodne, nanje pa vpliva tudi dostop do ustreznih informacij o vplivu posameznih možnosti na višino prihodnje pokojnine (Dekkers in Van den Bosch, 2020).

Standardne simulacije temeljijo na hipotetičnih oziroma tipičnih (angl. model) posameznikih, ki se razlikujejo glede na spol, izobrazbo, morebitno brezposelnost in čas upokojitve. Prednost standardnih simulacij je, da lahko ohranjamo značilnosti hipotetičnih posameznikov in s spreminjanjem odločitve glede zaposlitve razliko v pokojnini pripišemo le konkretni odločitvi (Dekkers in Van den Bosch, 2020). Simulirali smo 828 različnih scenarijev (414 za ženske in 414 za moške).

4.1 Metodologija

4.1.1 Opredelitev scenarijev²⁵

Scenarij je konkretna kombinacija okoliščin in možnosti. Predvideva se, da so *okoliščine* dane, posamezniki in posameznice pa lahko izbirajo med *možnostmi*.

Okoliščine so opredeljene s štirimi značilnostmi hipotetičnih posameznikov in posameznic, ki skupaj tvorijo 24 kombinacij.

1. Spol:
 - ženski,
 - moški.
2. Starost (pri kateri se oseba odloča):
 - 30 let,
 - 54 let.

²⁵ To podpoglavje večinoma temelji na Dekkers in Van den Bosch (2020).

Predvidevamo, da je 30 let značilna starost, pri kateri ženske in moški negujejo majhne otroke, 54 let pa značilna starost, pri kateri nekatere ženske in nekateri moški negujejo ostarele starše. Hipotetični ženske in moški naj bi se rodili leta 2000.

3. Izobrazba:

- manj kot srednješolska izobrazba (ISCED 0-2) (v nadaljevanju: nizka),
- srednješolska ali več kot srednješolska neterciarna izobrazba (ISCED 3-4) (v nadaljevanju: srednja),
- vsaj višja izobrazba (ISCED 5+) (v nadaljevanju: visoka).

Ta značilnost posameznika ali posameznice (skupaj s spolom) določa profile plač.

Za vsako stopnjo izobrazbe je opredeljena starost ob vstopu na trg dela (na podlagi podatkov iz raziskovanja *Aktivno in neaktivno prebivalstvo*):

- ISCED 0–2: 19 let,
- ISCED 3–4: 21 let,
- ISCED 5+: 24 let.

4. Neprekinjena delovna doba ali obdobje brezposelnosti:

- neprekinjena delovna doba,
- triletno obdobje brezposelnosti.

Triletno obdobje brezposelnosti nastopi pri starosti 26 let v primeru hipotetične osebe, ki dobi otroka v starosti 30 let, in pri starosti 49 let v primeru osebe, ki se zaradi potrebe po negi bližnje (starejše) osebe o zaposlitvi odloča v starosti 54 let. Domneva se, da so osebe v času brezposelnosti upravičene do denarnega nadomestila.

Pri vsaki starosti, pri kateri se odloča (30 ali 54 let), je na voljo pet možnosti:

- osnovna možnost nadaljevanja dela s polnim delovnim časom,
- delo z 80 odstotki polnega delovnega časa šest let,
- delo s 50 odstotki polnega delovnega časa šest let,
- šestletna popolna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni) in
- šestletna popolna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo).

Obdobja brezposelnosti in popolne prekinitve zaposlitve lahko pomenijo, da oseba ob vrnitvi na delo ne bo prejela enake plače kakor oseba z enakimi značilnostmi, ki je delala neprekinjeno. Ta učinek se imenuje »plačna kazen« (angl. *wage penalty*) in je predvsem posledica krajše delovne dobe in manj izkušenj.

Ločimo med situacijami, v katerih pokojninski sistem priznava pravice za obdobje, ko oseba ni zaposlena ali dela s krajšim delovnim časom), in položaji, v katerih se to obdobje ne upošteva. V prvi skupini situacij gre za pravice, povezane z razlogom za prehod na krajši delovni čas ali popolno prekinitve zaposlitve. Predpostavljamo, da je za posameznika ali posameznico, ki možnost izbira pri starosti 30 let, razlog nega malega otroka, medtem ko je za posameznika ali posameznico, ki možnost izbira v starosti 54 let, razlog nega bližnje (starejše) osebe. V drugi skupini situacij gre za razloge, ki v pokojninskem sistemu niso podlaga za upoštevanje obdobja neaktivnosti.

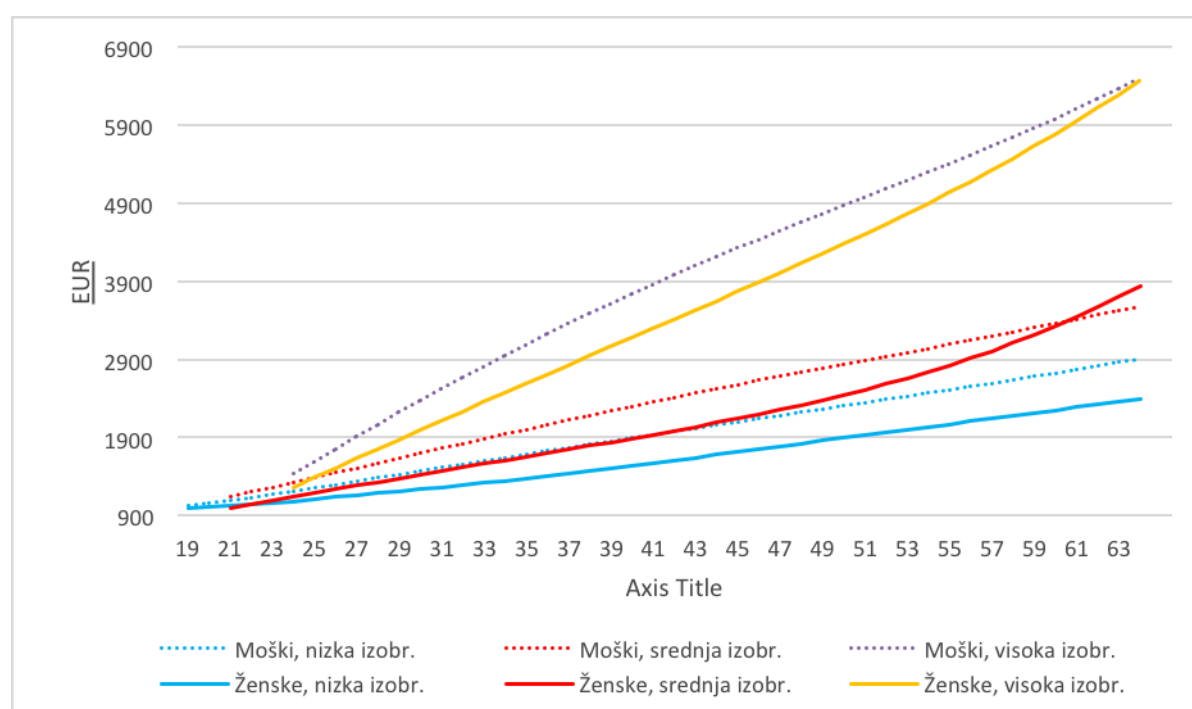
Poleg tega se številne osebe upokojijo pred zakonsko določeno upokojitveno starostjo, če so že pred tem upravičene do starostne pokojnine. Zato poleg različice, pri kateri se ljudje upokojijo pri zakonsko določeni upokojitveni starosti, vključujemo tudi različico, pri kateri se upokojijo dve leti pred to starostjo (če je mogoče) oziroma čim prej.

4.1.2 Plačni profili

Predpostavke o vstopu na trg dela in umiku z njega smo opredelili v obliki različnih scenarijev, medtem ko so plače med delovno/življenjsko dobo ocenjene iz podatkov o plačah. Plačni profili temeljijo na *Strukturni statistiki plač* za leto 2016. Ta statistika zagotavlja informacije o mesečnih bruto plačah glede na spol, starost, stopnjo izobrazbe, poklic, aktivnost, sektor in statistično regijo. V statistiko so vključene vse zaposlene osebe, ki so pri istem delodajalcu celo leto delale polni delovni čas (36 ur na teden ali več) in prejele najmanj 90 odstotkov letne minimalne plače (približno 538 tisoč oseb, starih od 19 do 64 let).

Z uporabo projekcij povprečnih plač (ki jih je pripravila delovna skupina Evropskega sveta) smo določili višino plač žensk in moških (po starosti) v Sloveniji v prihodnjih letih. Plačni profili (slika 7) kažejo le majhno razliko med plačami oseb z nizko in srednjo izobrazbo. Visoka izobrazba očitno pomembno pozitivno vpliva na plače. Po 60. letu starosti plače srednje in visoko izobraženih žensk dohitijo plače moških in jih v primeru srednje izobraženih žensk celo presežejo. To je posledica ocenjevanja plačnega profila iz presečnih podatkov in dejstva, da na trgu dela po 60. letu starosti ostanejo le ženske z višjimi dohodki.

Slika 7: Plačni profili po spolu, starosti in izobrazbeni ravni (mesečne plače)

Vir: Projekt »Development of a model for forecasting the needs for the study programs implementation at the national level (with pilot implementation), including preliminary research (analysis) of the current situation of graduates of individual study programmes in the labour market«.

Nizko izobraženi moški v celotni delovni dobi zaslužijo več kakor nizko izobražene ženske. Ženske s srednjo ali visoko izobrazbo dosegajo določene višje ravni plač v (občutno) višji starosti kakor enako izobraženi moški. Razlika je približno pet let za visoko izobražene osebe, medtem ko za srednje izobražene znaša celo 20 let (osnova za primerjavo je plača moških, starih 30 let).²⁶

4.1.3 Plačna kazen

Nekateri scenariji predvidevajo plačno kazen, ki je negativni vpliv prekinitve zaposlitve na plačo v celotni nadaljnji delovni dobi. Zelo verjetno je, da po vrnitvi na delo – po obdobju brezposelnosti ali neaktivnosti – posameznik ali posameznica zasluži manj kakor primerljivi posameznik ali posameznica z neprekinjeno zaposlitvijo za polni delovni čas. Upoštevanje tega dejstva pri standardnih simulacijah, katerih namen je prikazati posledice delnih ali popolnih prekinitev dela za polni delovni čas zaradi nege malega otroka ali bližnje (starejše) osebe za prihodnje pokojnine, vpliva na rezultate. Predvidevamo, da je plača po prekinitvi enaka tisti v zadnjem letu dela, povečani le za povprečno rast plač v državi v obdobju prekinitve. Med prekinitvijo

²⁶ Srednje izobražene ženske dosežejo raven plač srednje izobraženih moških, starih 40 let, pri približno 18 let višji starosti.

namreč ni povečanja plač zaradi starosti, saj v tem času oseba ne pridobi nobenih izkušenj ali delovne dobe. Po prekinitvi se plača povečuje enako kakor osebi iste starosti z neprekinjeno zaposlitvijo.

Plačna kazen se povečuje z izobrazbeno ravni in je zato negativni vpliv plačne kazni na pokojnine največji za visoko izobražene ženske. Nizko izobražene ženske ne utrpijo plačne kazni, ker je njihov plačni profil na začetku delovne poti (skoraj) popolnoma vodoraven.

4.2 Rezultati standardnih simulacij

Rezultati standardnih simulacij so prikazani tako, da se različice primerjajo z referenčnim primerom. Vsak primer (razen tistega, ki vključuje obdobje brezposelnosti) sestoji iz 15 scenarijev, ki zajemajo vse izobrazbene ravni in vse možnosti. Možnosti se izbirajo ob dveh življenjskih dogodkih, zaradi katerih pride do šestletne spremembe zaposlitve (v nadaljevanju: prekinitve):

- rojstvo otroka (pri starosti 30 let) in potreba po negi tega otroka oziroma
- potreba po negi bližnje (starejše) osebe (pri starosti 54 let).

Za oba življenjska dogodka je opredeljen referenčni primer. Sestavljen je iz scenarijev, ki zajemajo najpomembnejše okoliščine za prikaz vpliva različnih možnosti na prihodnje pokojnine:

- Referenčni primer 1: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.
- Referenčni primer 2: ženska, prekinitve pri starosti 54 let, razlog za prekinitve je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Različice nastanejo tako, da referenčnemu primeru spreminjamo le eno dimenzijo (upravičenost do ugodnosti iz pokojninskega sistema, obdobje brezposelnosti, čas upokojitve in spol). To so:

- različica 1, ki je referenčni primer brez utemeljenega razloga za prekinitve zaposlitve (razloga, ki se upošteva v pokojninskem sistemu), kar pomeni, da med prekinitvijo ni nobenih pravic iz pokojninskega sistema;
- različica 2, ki je referenčni primer s tremi leti brezposelnosti pred (popolno ali delno) prekinitvijo zaposlitve;
- različica 3, ki je referenčni primer z upokojitvijo dve leti pred zakonsko določeno upokojitveno starostjo;
- različica 4, ki je referenčni primer s pokojnino, simulirano za moške;
- različica 5, ki je referenčni primer z najzgodnejšo možno upokojitvijo.

Pri vsakem primeru je osnovna možnost (osnovni scenarij) tista brez prekinitve zaposlitve za polni delovni čas. Zneske pokojnin v scenarijih, ki spadajo med druge možnosti, smo izrazili v odstotkih od zneska v osnovnem scenariju za enako stopnjo izobrazbe. Ti odstotki kažejo vpliv izbire posameznih možnosti na poznejše pokojnine. Poleg tega je za različice vključena preglednica, ki za vsak scenarij prikazuje znesek pokojnine v odstotku od zneska za ustrezen scenarij v referenčnem primeru (Dekkers in Van den Bosch, 2020). Ti rezultati kažejo, koliko na pokojnine vplivajo obdobje nege otroka ali bližnje (starejše) osebe, trajanje zaposlitve (ki je odvisno od možnega obdobja brezposelnosti ali predčasne upokojitve) in plačni profil glede na spol.

4.2.1 Referenčni primer in različice z izbiro pri starosti 30 let

4.2.1.1 Referenčni primer

Referenčni je primer ženske, ki je rodila pri starosti 30 let in se je morala odločiti za eno izmed razpoložljivih možnosti: da bo še naprej delala s polnim delovnim časom, šest let delala s krajšim delovnim časom ali za šest

let popolnoma prekinila zaposlitev let. V začetku tega šestletnega obdobja je ženska po zakonu upravičena do: a) 12-mesečnega porodniškega in starševskega dopusta s polnim nadomestilom plače in nato do b) možnosti, da dve leti (do otrokove starosti treh let) dela s krajšim delovnim časom (vsaj 50 odstotkov polnega delovnega časa), medtem ko je pokojninsko zavarovana za polni delovni čas (za neopravljene ure dela se ji iz državnega proračuna plačajo prispevki od minimalne plače). Referenčna ženska nima obdobja brezposelnosti in se upokoji pri zakonsko predpisani starosti.

V preglednici 28-1 so navedeni letni zneski pokojnin za referenčni primer, in sicer za tri stopnje izobrazbe in pet možnosti glede dela po rojstvu otroka (dejansko po starševskem dopustu). Zneski so veliko višji od zdajšnje povprečne starostne pokojnine, ker gre za pričakovane letne zneske pokojnine za osebo, rojeno leta 2000, ki se bo upokojila leta 2065. Zato ni pomembna absolutna višina posamezni zneskov, temveč predvsem primerjava zneskov med 15 scenariji (Dekkers in Van den Bosch, 2020).

Preglednica 28-1: Referenčni primer: letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	17.024	19.057	30.052
80 % polnega delovnega časa (6 let)	16.727	18.712	28.724
50 % polnega delovnega časa (6 let)	16.579	18.332	28.423
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	14.823	16.087	26.315
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.823	15.182	21.526

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Tako kakor plačni profili na sliki 7 tudi preglednica 28-1 kaže razmeroma majhne razlike med starostnimi pokojninami žensk z nizko in srednjo izobrazbo, čeprav imajo srednje izobražene ženske krajšo pokojninsko dobo.²⁷ Pokojnina visoko izobražene ženske je bistveno višja pri vseh možnostih, kar kaže, da nižji odmerni odstotki (zaradi poznejšega vstopa na trg dela) vplivajo na pokojnine veliko manj kakor višje plače (zaradi katerih je osnova za odmero pokojnin višja).

Zneski pokojnin po vseh treh stopnjah izobrazbe so si vedno bližje, ko se pomikamo od možnosti zaposlitve s polnim delovnim časom brez prekinitve do šestletne popolne prekinitve zaposlitve s plačno kaznijo. Prvi razlog je ta, da se v vseh petih možnostih nizko izobraženim ženskam pokojnina odmeri od najnižje pokojninske osnove²⁸ (saj je njihova pokojninska osnova, izračunana na podlagi preteklih plač, še nižja). Drugi razlog je daljša pokojninska doba nižje izobraženih žensk (tj. višji odmerni odstotek), saj predpostavljamo, da so na trg dela vstopile prej.

Pri možnosti šestletne popolne prekinitve zaposlitve s plačno kaznijo je višina starostne pokojnine za nizko izobraženo žensko enaka ne glede na to, ali scenarij predvideva plačno kazen ali ne, saj je – ob tem, da ima (skoraj) vodoravni plačni profil (slika 7) – deležna solidarnostne odmere pokojnine od najnižje pokojninske osnove.

V preglednici 28-2 so prikazana razmerja med zneski pokojnin za vsako od štirih možnosti glede na osnovno možnost (podlaga je preglednica 28-1). Slika 8 prikazuje iste rezultate v obliki zmanjšanja pokojnine zaradi skrajševanja delovnega časa oziroma popolne prekinitve zaposlitve. Na primer nizko izobražena ženska utрпи zmanjšanje pokojnine za 1,74 odstotne točke zaradi šestih let dela z 80 odstotki polnega delovnega časa (namesto dela za polni delovni čas). To zmanjšanje je sorazmerno majhno tudi zaradi ukrepa družinske politike, ki zagotavlja pokojninsko zavarovanje za polni delovni čas ob delu s krajšim delovnim časom do tretjega leta starosti otroka. V tem primeru se plača za krajši delovni čas (80 odstotkov polnega delovnega časa) nadgradi s prispevki za socialno varnost od 20 odstotkov minimalne plače. Zmanjšanje pokojnine zaradi šestih let dela z 80 odstotki polnega delovnega časa je podobno za srednje izobraženo žensko, medtem ko za visoko izobraženo žensko znaša 4,42 odstotne točke.

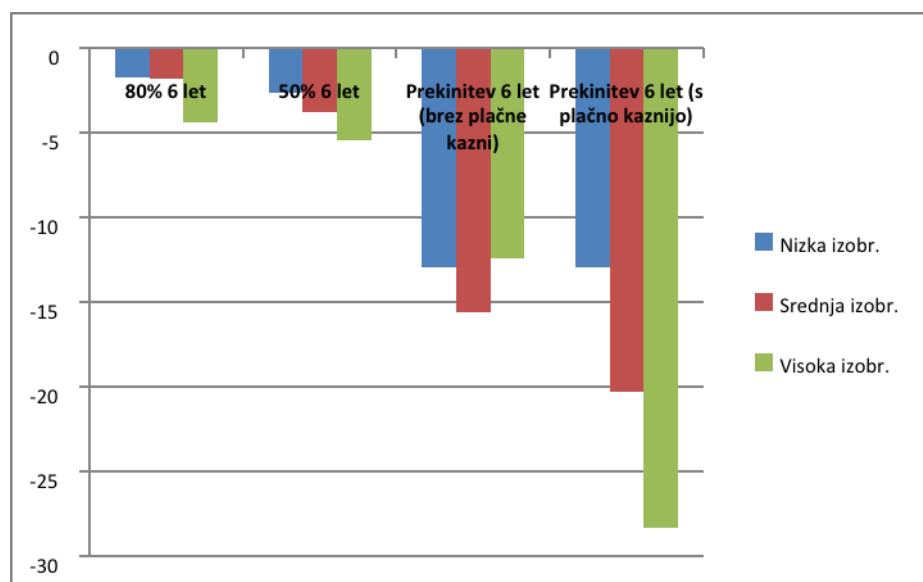
²⁷ Predpostavka je, da ženska z nizko izobrazbo vstopi na trg dela pri 19 letih, srednje izobražena pri 21 letih, visoko izobražena pa pri 24 letih.

²⁸ Ta znaša 76,5 % povprečne neto plače v Sloveniji.

Preglednica 28-2: Referenčni primer: pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	98,26	98,19	95,58
50 % polnega delovnega časa (6 let)	97,38	96,20	94,58
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	87,07	84,42	87,56
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	87,07	79,67	71,63

Zaradi plačne kazni se pokojnina srednje izobražene ženske, ki po letu dni starševskega dopusta popolnoma prekinje zaposlitev, zmanjša za 20,23 odstotne točke in pokojnina visoko izobražene ženske za 28,37 odstotne točke. Plačna kazen je najizrazitejša za visoko izobražene ženske zaradi njihovega strmega plačnega profila v prvi polovici tridesetih let starosti. V primerjavi z vsemi drugimi možnostmi v preglednici 28-2 je njihova pokojninska osnova ob predpostavki plačne kazni za 18,2 odstotne točke nižja. Poleg tega je njihova pokojninska doba bistveno krajša zaradi poznejšega vstopa na trg dela in zato so odmerni odstotki nižji. Zanimivo je, da je razlika med zmanjšani pokojnin (v odstotnih točkah) skoraj enaka med nizko in srednje izobraženimi ženskami, ki so v celoti prekinile zaposlitev, ter med srednje in visoko izobraženimi.

Slika 8: Referenčni primer: zmanjšanje pokojnine glede na možnost dela s polnim delovnim časom in brez prekinitve, po izobrazbenih ravneh (v odstotnih točkah)

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Relativno zmanjšanje pokojnin je najmanjše za nizko izobražene ženske, ker se njihova pokojnina pri vseh možnostih odmerja od najnižje pokojninske osnove. Zato njihove nižje plače zaradi šestletnega dela s krajšim delovnim časom od polnega ali šestletne popolne prekinitve zaposlitve (od česar so sicer prvo leto pri vseh možnostih na plačanem porodniškem in starševskem dopustu), nimajo negativnega učinka na njihovo pokojninsko osnovo. Vendar pa je zaradi prekinitve zaposlitve pokojninska doba krajša in so zato odmerni odstotki nižji. Uporaba nižjih odmernih odstotkov na isto (najnižjo pokojninsko) osnovo pomeni nižje pokojnine.

Omenili pa smo že ukrep, ki ublaži negativni učinek prehoda z dela za polni delovni čas na delo s krajšim delovnim časom in prepreči izgubo pokojninske dobe v drugem in tretjem letu prekinitve. Ženski, ki se po starševskem dopustu odloči za delo s krajšim delovnim časom, plačuje država prispevke za socialno varnost za ure do polnega delovnega časa do tretjega leta starosti otroka. Toda srednje izobražena ženska (tako kakor vsaka druga ženska, katere pokojninska osnova presega najnižjo) zaradi drugega in tretjega leta prekinitve vseeno utrpí zmanjšanje zneska pokojnine, ker „brezplačni“ del zavarovanja temelji na minimalni plači, in ne na (običajno višji) dejanski plači. Zmanjšanje pokojnine za 28,4 odstotne točke za visoko izobraženo ženko,

ki je zaradi nege malega otroka popolnoma prekinila zaposlitev za šest let (glej sliko 8), je posledica plačne kazni (ker je bila prekinitev v zgodnji fazi zaposlitve), pet let krajše pokojninske dobe in nedoseženih višjih odmernih odstotkov za delo po zakonsko določeni upokojitveni starosti.²⁹

Če plačne kazni ne predpostavljamo, bi ženska s srednješolsko izobrazbo, ki je za šest let popolnoma prekinila zaposlitev, prejela pokojnino, ki je za 15,58 odstotne točke nižja od tiste pri osnovni možnosti (nadaljevanje dela s polnim delovnim časom). To je 4,75 odstotne točke več kakor pri možnosti s predpostavko plačne kazni. Visoko izobražena ženska bi ob šestletni prekinitvi zaposlitve brez predpostavke plačne kazni prejela pokojnino, ki je za 12,44 odstotne točke nižja kakor pri osnovni možnosti, a še vedno 15,93 odstotne točke višja od pokojnine, do katere bi bila upravičena ob šestletni prekinitvi zaposlitve in s predpostavko plačne kazni (tj. pri bolj verjetni možnosti).

4.2.1.2 Različica 1: prekinitev brez razloga

Zneski pokojnin so nižji, če ni (za namen simulacij opredeljenega) v pokojninskem sistemu priznanega razloga za prekinitev, torej ko v prvem letu dela s krajšim delovnim časom ali popolne prekinitve zaposlitve ni pokojninskega zavarovanja za polni delovni čas, ker ni bilo rojstva otroka in tudi ni dodatnega odmernega odstotka za nego otroka v prvem letu starosti (1,36 odstotka) (preglednica 29-1). Pri možnosti dela s krajšim delovnim časom od polnega tudi ni razloga za plačilo prispevkov za socialno varnost (iz državnega proračuna) za ure do polnega delovnega časa do otrokovega tretjega leta starosti.

Preglednica 29-1 Različica 1 (prekinitev brez razloga): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	17.024	19.057	30.052
80 % polnega delovnega časa (6 let)	16.579	18.332	28.423
50 % polnega delovnega časa (6 let)	16.133	17.192	27.519
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	14.167	15.743	25.712
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.167	14.856	21.034

Iz preglednice 29-2 je podobno kakor iz preglednice 28-2 razviden vpliv štirih možnosti (zaposlitve z 80 odstotki oziroma s 50 odstotki polnega delovnega časa ter popolna prekinitev zaposlitve brez plačne kazni in s plačno kaznijo) glede na osnovno možnost (neprekinjeno nadaljevanje zaposlitve za polni delovni čas). Zmanjšanje pokojnine se povečuje s trajanjem prekinitve in izobrazbeno ravni. Vpliv porodniškega in starševskega dopusta ter ukrepa za starše otrok do tretjega leta starosti, ki delajo krajši delovni čas, ni tako velik, kakor bi morda pričakovali. Pri možnosti zaposlitve s krajšim delovnim časom plače iz obdobja okrog 30. leta starosti niso zajete v izračun pokojninske osnove, saj se upošteva le 24 najboljših zaporednih let, ko so glede na plačne profile plače najvišje. To pomeni, da je pri različici, ko v pokojninskem sistemu ni priznan razlog za prekinitev zaposlitve s polnim delovnim časom, krajša pokojninska doba (in zato nižji odmerni odstotek) edina posledica skrajšanja delovnega časa za vse izobrazbene skupine. Popolna prekinitev zaposlitve ima močnejši negativni učinek na prihodnje pokojnine za srednje in (še bolj) visoko izobražene ženske, in sicer zaradi nižjih odmernih stopenj in nižjih pokojninskih osnov. Iz prej pojasnjenih razlogov je tudi pri tej različici negativni učinek popolne prekinitve zaposlitve ob predpostavki plačne kazni zlasti velik za visoko izobraženo žensko.

Preglednica 29-2: Različica 1 (prekinitev brez razloga): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	97,38	96,20	94,58
50 % polnega delovnega časa (6 let)	94,77	90,22	91,57
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	83,22	82,61	85,56
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	83,22	77,96	69,99

²⁹ Za vsakih 6 mesecev (do največ tri leta) dela po 40 letih pokojninske dobe pridobi oseba dodatnih 1,5% odmernih odstotkov (skupaj največ dodatnih 9%), pred tem pa za vsako leto dobi 1,36% odmernega odstotka.

V preglednici 29-3 primerjamo zneske starostnih pokojnin iz preglednice 29-1 s tistimi iz preglednice 28-1, torej primerjamo scenarije različice 1 z enakimi scenariji v referenčnem primeru. Kakor je bilo pričakovano, je vpliv prekinitve zaposlitve brez razloga (različica 1) v primerjavi z enakimi scenariji v referenčnem primeru, kjer obstaja razlog za prekinitev (nega malega otroka), negativen pri vseh možnostih prekinitve zaposlitve za polni delovni čas in za vse izobrazbene skupine. V različici traja izguba plače in zavarovanja šest let, in ne pet, ker ni porodniškega in starševskega nadomestila plače v prvem letu po rojstvu otroka. Poleg tega v primeru dela s krajšim delovnim časom niso plačani prispevki za socialno varnost za neopravljene ure do polnega delovnega časa do tretjega leta starosti otroka.

Preglednica 29-3 Različica 1 (prekinitev brez razloga): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	99,11	97,97	98,95
50 % polnega delovnega časa (6 let)	97,31	93,78	96,82
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	95,58	97,86	97,71
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	95,58	97,86	97,71

Referenčni primer: ženska, prekinitev pri starosti 30 let, razlog za prekinitev je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Pri možnosti zaposlitve s krajšim delovnim časom od polnega je razlika v zmanjšanju starostne pokojnine med scenarijem pri tej različici in med referenčnim scenarijem (izražena v odstotnih točkah) višja pri delu s 50 odstotki polnega delovnega časa. To je pričakovano, saj ni nobenih ugodnosti, povezanih s starševstvom, tj. nego otroka, mlajšega od treh let. V primerjavi z enakim scenarijem v referenčnem primeru bo nizko izobražena ženska, ki šest let dela 80 odstotkov polnega delovnega časa, pri različici scenarija prejela starostno pokojnino, ki bo za 0,99 odstotne točke nižja od pokojnine ženske, ki je po rojstvu otroka eno leto na porodniškem in starševskem dopustu s polnim nadomestilom plače in ima nato do otrokovega tretjega leta starosti plačane prispevke za socialno varnost za ure do polnega delovnega časa. Za srednje izobraženo žensko se zmanjšanje pokojnine poveča na 2,03 odstotne točke, kar je več od zmanjšanja, ki ga utрпи visoko izobražena ženska (1,05 odstotne točke). Če nizko izobražena ženska šest let dela s 50 odstotki polnega delovnega časa, je njena starostna pokojnina za 2,69 odstotne točke nižja kakor pri osnovni možnosti, pokojnina srednje izobražene ženske je nižja za 6,22 odstotne točke, pokojnina visoko izobražene ženske pa za 3,18 odstotne točke.

Presenetljivo je, da je pri različici brez razloga za prekinitev zaposlitve za polni delovni čas ženska z visoko izobrazbo pri obeh možnostih dela s krajšim delovnim časom v primerjavi z referenčnima scenarijema izgubi relativno manj pokojnine kakor ženska s srednjo izobrazbo. Razlog je manjše zmanjšanje njenega odmernege odstotka. Srednje izobražena ženska (tako kakor nizko izobražena) namreč doseže 40 let pokojninske dobe pred 65. letom starosti (ko se upokoji). Za vsakih šest mesecev (do največ tri leta) pridobi v osnovnem scenariju dodatnih 1,5 odstotka odmernege odstotka (skupaj največ dodatnih 9 odstotkov), medtem ko visoko izobražena ženska zaradi poznejšega vstopa na trg dela pridobi le dodatne 3 odstotke. Zato srednje izobražena ženska ob prehodu na zaposlitev s krajšim delovnim časom in torej krajšo delovno dobo izgubi več kakor visoko izobražena ženska.

Negativna razlika v pokojninah žensk, ki pri različici 1 brez razloga (nega malega otroka) za šest let popolnoma prekinijo zaposlitev (tako ob predpostavki plačne kazni kakor tudi brez nje) – v primerjavi z ustreznimi referenčnimi scenariji, v katerih obstaja razlog za prekinitev – je višja za nizko izobražene ženske kakor za srednje in visoko izobražene. Na primer, če brez razloga za šest let popolnoma prekinemo zaposlitev (ob predpostavki plačne kazni), je pokojnina nizko izobražene ženske nižja za 4,52 odstotne točke, pokojnina srednje izobražene ženske je nižja za 2,24 odstotne točke, medtem ko je pokojnina visoko izobražene ženske nižja za 2,29 odstotne točke. Razlog je pokojninska doba nizko izobražene ženske, ki je v referenčnem scenariju 41 let, v scenariju brez razloga za prekinitev (različica 1) pa 40 let. V referenčnem scenariju ta ženska v 41. letu zaposlitve pridobi dodatne odmerne odstotke. Zato je razlika v odmernege odstotkih za nizko izobraženo žensko večja kakor za srednje ali visoko izobraženo, ki izgubi »le« redne odmerne odstotke.

4.2.1.3 Različica 2: obdobje brezposelnosti

Druga različica vključuje triletno obdobje brezposelnosti (v starosti 26, 27 in 28 let) pred šestletno prekinitvijo dela za polni delovni čas (pri treh možnostih). Zneski pokojnin so prikazani v preglednici 30-1. Pri tej različici ni možnosti šestletne prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni), ker smo pri oblikovanju scenarijev zaradi doslednosti predpostavili, da plačna kazen velja za vsa obdobja nezaposlenosti, bodisi zaradi brezposelnosti bodisi druge vrste prekinitve dela s polnim delovnim časom.

Preglednica 30-1: Različica 2 (brezposelnost): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	16.282	17.572	27.519
80 % polnega delovnega časa (6 let)	15.805	16.604	27.218
50 % polnega delovnega časa (6 let)	15.478	16.432	26.616
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	13.722	13.716	16.962

Zanimivo je, da pri možnosti šestletne popolne prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo) srednje izobražena ženska kljub precej višji plači prejme nižjo starostno pokojnino (13.716 EUR) kakor nizko izobražena ženska (13.722 EUR). Nizko izobražena ženska je zaradi treh let brezposelnosti mnogo manj kaznovana, saj je zaščitena z najnižjo pokojninsko osnovo. Pokojninska osnova srednje izobražene ženske namreč presega pokojninsko osnovo ženske z nizko izobrazbo za manj kakor 5 odstotkov, čeprav je vsota njenih bruto plač in nadomestil plač višja za skoraj 16 odstotkov. Poleg tega se je srednje izobražena ženska zaposlila dve leti pozneje kakor ženska z nizko izobrazbo, zato ima krajšo pokojninsko dobo in torej nižji odmerni odstotek.

Preglednica 30-2 prikazuje kumulativni učinek prekinitve zaposlitve za polni delovni čas zaradi nege malega otroka (vključuje ugodnosti za starše otrok do tretjega leta starosti), treh let brezposelnosti in plačne kazni (samo pri možnosti popolne prekinitve zaposlitve) na starostno pokojnino. Pokojnine se – v primerjavi s tistimi pri osnovni možnosti – zmanjšujejo z zmanjšanjem števila opravljenih ur, kar se zlasti pozna pri možnosti popolne prekinitve zaposlitve.

Preglednica 30-2: Različica 2 (brezposelnost): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	97,08	94,49	98,91
50 % polnega delovnega časa (6 let)	95,06	93,51	96,72
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	84,28	78,06	61,64

Iz preglednice 30-2 je razvidno, da so posledice še posebej hude za visoko izobraženo žensko, ki je bila tri leta brezposelna in je nato po rojstvu otroka v starosti 30 let za šest let popolnoma prekinila zaposlitev. Ob plačni kazni je njena pokojnina za kar 38,36 odstotnih točk nižja kot pri osnovni možnosti, ki ne vključuje prekinitve zaposlitve po rojstvu otroka. Razlog za to je predvsem pet let manj pokojninske dobe kakor pri osnovnem scenariju (šest let prekinitve minus eno leto pokojninskega zavarovanja med porodniškim in starševskim dopustom) ter plačna kazen in nižji odmerni odstotek.

Preglednica 30-3 izhaja iz primerjave preglednic 30-1 in 28-1 in prikazuje vpliv triletno brezposelnosti na starostno pokojnino. Pri osnovni možnosti znaša zmanjšanje starostne pokojnine zaradi treh let brezposelnosti 4,36 odstotne točke za nizko izobraženo žensko, 7,79 odstotne točke za srednje izobraženo in 8,43 odstotne točke za visoko izobraženo. Nizko izobražena ženska je pri vseh možnostih zaščitena z najnižjo pokojninsko osnovo, zato so razlike v njeni starostni pokojnini izključno zaradi krajše pokojninske dobe (zaradi brezposelnosti in prekinitve zaposlitve za polni delovni čas) in zato nižjega odmernega odstotka.

Preglednica 30-3: Različica 2 (brezposelnost): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	95,64	92,21	91,57
80 % polnega delovnega časa (6 let)	94,49	88,74	94,76
50 % polnega delovnega časa (6 let)	93,36	89,64	93,64
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	92,57	90,35	78,79

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Najbolj presenetljiva ugotovitev je, da srednje izobražene ženske, ki po porodu delajo s krajšim delovnim časom (v petih letih po starševskem dopustu), izgubijo več starostne pokojnine zaradi treh let brezposelnosti kakor visoko izobražene ženske. Pričakovali bi prav nasprotno. Razlog je v tem, da visoko izobražene ženske ne morejo izgubiti tistega, česar niso mogle doseči. V referenčnem primeru srednje izobražene ženske, ki začnejo delati pri 21 letih in se upokojijo v starosti 65 let, zberejo več kakor 40 let pokojninske dobe in so deležne zelo velikodušnih višjih odmernih odstotkov zaradi nadaljevanja zaposlitve. Pri različici, ki vključuje tri leta brezposelnosti, te ženske dosežejo 2,5 leta manj pokojninske dobe kakor ženske, ki niso bile brezposelne (referenčni primer), saj med brezposelnostjo ostanejo zavarovane v šestih mesecih prejemanja denarnega nadomestila. Zato niso upravičene le do rednih odmernih odstotkov v teh 2,5 leta, temveč tudi do višjih odmernih odstotkov, namenjenih tistim, ki delajo več kakor 40 let. Za razliko od njih visoko izobražene ženske vstopajo na trg dela šele pri 24 letih in zato ne morejo doseči več kakor 41 let pokojninske dobe. Zato pri različici, ki vključuje triletno brezposelnost, ne izgubijo toliko kakor srednje izobražene ženske.

Nasprotno pri osnovni možnosti (brez prekinitve zaposlitve za polni delovni čas po rojstvu otroka) in možnosti šestletne popolne prekinitve zaposlitve po triletni brezposelnosti visoko izobražene ženske izgubijo več kakor nizko in srednje izobražene ženske. Zlasti v slednjem scenariju plačna kazen za skupno devet³⁰ let prekinitve zaposlitve močno zniža dohodek visoko izobražene ženske in njeno pokojninsko osnovo ter povzroči prejšnje (21,21-odstotno) znižanje pokojnine v primerjavi z enakim scenarijem v referenčnem primeru.

4.2.1.4 Različica 3: predčasna upokojitev

Tretja različica se od referenčnega primera razlikuje v času upokojitve, ki je dve leti pred zakonsko določeno upokojitveno starostjo. Ta možnost ni na voljo vsem ženskam, ker je za upokojitev v starosti 60–64 let treba zbrati 40 let pokojninske dobe (brez dokupljene dobe). Ženske, ki se lahko upokojijo dve leti pred zakonsko določeno starostjo, se morajo sprijazniti z nižjim zneskom starostne pokojnine (preglednica 31-1), kakor bi ta bil ob upokojitvi dve leti pozneje.

Preglednica 31-1: Različica 3 (predčasna upokojitev): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	16.222	17.292	
80 % polnega delovnega časa (6 let)	15.929	16.560	
50 % polnega delovnega časa (6 let)	15.605	15.994	
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)			
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)			

Pri različici 3 so zmanjšanja pokojnin zaradi prekinitve zaposlitve za polni delovni čas v primerjavi z osnovno možnost (preglednica 31-2) večje kakor v referenčnem primeru (upokojitev v zakonsko določeni starosti; preglednica 28-2). To je logično, ker pri različici s predčasno upokojitvijo na višino pokojnine vplivata nižja pokojninska osnova (razen če je to v obeh primerih najnižja pokojninska osnova) in nižji odmerni odstotek (zaradi krajše pokojninske dobe).

30 Dejansko so posledice samo zaradi osem let prekinitve (tri leta brezposelnosti in pet let popolne prekinitve zaposlitve po starševskem dopustu).

Preglednica 31-2 Različica 3 (predčasna upokojitve): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	
80 % polnega delovnega časa (6 let)	98,19	95,77	
50 % polnega delovnega časa (6 let)	96,20	92,49	
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)			
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)			

Zaradi predčasne upokojitve (dve leti pred zakonsko določeno upokojitveno starostjo) so pokojnine nižje kakor v referenčnih scenarijih, zlasti za srednje izobražene ženske (preglednica 31-3). Ob upokojitvi v zakonsko določeni starosti imajo te ženske pri vseh možnostih več kakor 40 let (največ 42) pokojninske dobe. Pri različici s predčasno upokojitvijo pa njihova pokojninska doba ne presega 40 let in zato niso upravičene do višjih odmernih odstotkov. Nizko izobražene ženske imajo v referenčnem primeru še daljše pokojninske dobe, vendar pokojninske dobe ostanejo nad 40 let tudi, če se odločijo za upokojitve dve leti pred zakonsko določeno starostjo. To pomeni, da so te ženske še vedno deležne višjih odmernih odstotkov za delo po doseženih 40 letih pokojninske dobe, a za krajše obdobje kakor v referenčnih scenarijih.

Preglednica 31-3 Različica 3 (predčasna upokojitve): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	95,29	90,74	
80 % polnega delovnega časa (6 let)	95,23	88,50	
50 % polnega delovnega časa (6 let)	94,13	87,25	
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)			
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)			

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

4.2.1.5 Različica 4: moški

Ker bo od leta 2025 pokojninska zakonodaja v Sloveniji enaka za oba spola, se četrta različica, prikazana v preglednicah od 32-1 do 32-3, od referenčnega primera razlikuje le po tem, da temelji na plačnem profilu za moške, in ne za ženske. Slika 7 kaže, da so plače nizko izobraženih moških višje kakor plače nizko izobraženih žensk ne glede na starost, medtem ko plače srednje in visoko izobraženih žensk dohitevajo (in v primeru srednje izobraženih celo presežejo) plače moških okoli 60. leta starosti. Preglednica 32-4 prikazuje povprečne simulirane bruto plače za polni delovni čas in neprekinjene zaposlitve. Nizko izobraženi moški zaslužijo 20 odstotkov več kakor nizko izobražene ženske. Razlika je manjša med srednje in visoko izobraženimi moškimi in ženskami. Srednje izobraženi moški zaslužijo 12,1 odstotka več kakor ženske, visoko izobraženi moški pa 10,5 odstotka več kakor ženske.

Preglednica 32-1: Različica 4 (moški): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	17.676	20.976	32.648
80 % polnega delovnega časa (6 let)	17.367	20.596	31.204
50 % polnega delovnega časa (6 let)	17.213	20.178	30.877
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	15.390	17.707	28.587
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.823	16.356	23.245

Preglednica 32-2: Različica 4 (moški): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	98,26	98,19	95,58
50 % polnega delovnega časa (6 let)	97,38	96,20	94,58
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	87,07	84,42	87,56
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	83,86	77,97	71,20

Preglednica 32-3: Različica 4 (moški): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	103,83	110,07	108,64
80 % polnega delovnega časa (6 let)	103,83	110,07	108,63
50 % polnega delovnega časa (6 let)	103,83	110,07	108,63
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	103,82	110,07	108,63
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	100,00	107,73	107,99

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Preglednica 32-4: Povprečne simulirane bruto plače po spolu in izobrazbi

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Moški	1.956	2.303	3.655
Ženska	1.630	2.054	3.307
Moški ženska (%)	120,0	112,1	110,5

Zaradi višjih plač moških so njihove pokojnine v vseh scenarijih višje (do deset odstotnih točk) od pokojnin žensk, razen v scenariju, ki kombinira nizko izobrazbo s šestletno popolno prekinitvijo zaposlitve s plačno kaznijo (preglednica 32-3). V tem scenariju se tako ženski kakor tudi moškemu starostna pokojnina odmeri od najnižje pokojninske osnove in zato med njima ni razlike.

4.2.1.6 Različica 5: čimprejšnja upokožitev

Pri tej različici se starostna pokojnina izračuna ob predpostavki, da se ženska upokoži takoj, ko je to mogoče. Pokojnina, odmerjena v času upokožitve, se indeksira s 60-odstotno rastjo povprečne plače³¹ v Sloveniji, dokler ženska ne dopolni 65 let.

Če se ženska upokoži v najzgodnejši možni starosti, je to enaka starost kakor v referenčnem scenariju za 1) visoko izobraženo žensko, razen pri osnovni možnosti, in 2) za srednje izobraženo žensko, ki za šest let popolnoma prekine zaposlitev. Visoko izobražene ženske začnejo delati pri 24 letih in jim pred 65. letom starosti ne uspe zbrati dovolj pokojninske dobe. Enako velja za srednje izobraženo žensko, ki je začela delati pri 21 letih, vendar v petih letih po starševskem dopustu ni bila zavarovana, ker je po rojstvu otroka za šest let popolnoma prekinila zaposlitev.

Zdi se nenavadno, da se zneski pokojnin zvišujejo ali ostajajo enaki ob zmanjševanju ur zaposlitve, kar je mogoče opaziti pri vseh izobrazbenih skupinah (preglednica 33-1). Enako velja za preglednico 33-2, kjer nekateri odstotki presegajo 100. Pri osnovni možnosti te različice se ženske upokožijo pri najnižji starosti za svojo izobrazbo, kar pomeni, da se njihovi zneski pokojnin do 65. leta indeksirajo večkrat kakor pokojnine žensk, ki so se upokojile bližje zakonsko določeni upokojitveni starosti. Zato se ženskam, ki so morale delati do višje starosti zaradi let dela s krajšim delovnim časom ali popolne prekinitve zaposlitve (tudi po tem, ko jim je družinska politika prenehala zagotavljati pokojninsko zavarovanje za polni delovni čas) pokojnine indeksirajo

31 Pokojnina, odmerjena v času upokožitve, se indeksira za 60 odstotkov rasti povprečne plače in za 40 odstotkov povprečne rasti cen življenjskih potrebščin. Ker pri simulacijah ne upoštevamo inflacije (oziroma predpostavljamo, da inflacije ne bo), se pokojnine usklajujejo le za 60 odstotkov rasti povprečne plače.

manjkrat in zato prejemajo višje starostne pokojnine.³² Posebej zanimiv je primer nizko izobražene ženske, ki po starševskem dopustu še za pet let popolnoma prekine zaposlitev in se ji pokojnina odmeri od najnižje pokojninske osnove (tj. ni plačne kazni zaradi prekinitve zaposlitve). Znesek njene starostne pokojnine je za 2,62 odstotne točke višji kakor pri osnovni možnosti, ker se upokoji štiri leta pozneje kakor ženska pri osnovni možnosti.

Preglednica 33-1: Različica 5 (čimprejšnja upokojitev): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	13.719	15.282	28.194
80 % polnega delovnega časa (6 let)	13.719	15.549	28.724
50 % polnega delovnega časa (6 let)	13.808	15.828	28.423
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	14.078	16.087	26.315
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.078	15.182	21.526

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Preglednica 33-2: Različica 5 (čimprejšnja upokojitev): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	100,00	101,74	101,88
50 % polnega delovnega časa (6 let)	100,65	103,57	100,81
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	102,62	105,27	93,33
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	102,62	99,34	76,35

Zanimiv je tudi primer nizko izobražene ženske, ki po rojstvu otroka šest let dela 80 odstotkov polnega delovnega časa in zasluži enak znesek pokojnine kakor ženska pri osnovni možnosti (polni delovni čas brez prekinitve). Obe ženski se upokojita istega leta s 40-letno pokojninsko dobo in se jima pokojnina odmeri od najnižje pokojninske osnove. Ženska, ki po rojstvu otroka dela 80 odstotkov polnega delovnega časa, ima tri leta po rojstvu otroka plačane prispevke za pokojninsko zavarovanje za polni delovni čas zaradi materinskega in starševskega dopusta ter ukrepa družinske politike za starše, ki delajo krajši delovni čas od polnega zaradi varstva otroka do tretjega leta starosti. Nizko izobražena ženska, ki dela polni delovni čas brez prekinitve, se upokoji istega leta kakor ženska, ki dela 80 odstotkov delovnega časa, ker izpolni pogoj za starostno upokojitev (60 let) pri 41 letih pokojninske dobe.

Zmanjšanja zneskov pokojnin (glede na tiste v referenčnem primeru) so precejšnje v večini scenarijev, ko je mogoča upokojitev do pet let pred zakonsko določeno starostjo (preglednica 33-3). Zmanjšanje za 17 odstotnih točk približno pomeni, da se ženska odreče dvema od 12 starostnih pokojnin na leto, ki jih prejme ženska, ki se upokoji pri zakonsko določeni starosti. Glavni razlog je, kakor je bilo že večkrat pojasnjeno, indeksacija pokojnin do 65. leta starosti.

Preglednica 33-3: Različica 5 (čimprejšnja upokojitev): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	80,58	80,19	93,82
80 % polnega delovnega časa (6 let)	82,01	83,09	100,00
50 % polnega delovnega časa (6 let)	83,29	86,34	100,00
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	94,97	100,00	100,00
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	94,97	100,00	100,00

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 30 let, razlog za prekinitve je nega malega otroka, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

32 V letih, ko delajo, se njihove plače zvišujejo za 100 odstotkov povečanja plač, in ne samo za 60 odstotkov.

4.2.2 Referenčni primer in različice z izbiro pri starosti 54 let

4.2.2.1 Referenčni primer

Drugi referenčni primer je ženska, ki je prekinila zaposlitev za polni delovni čas v starosti 54 let, da bi negovala bližnjo (starejšo) osebo. Ni bila brezposelna, upokojila pa se je v zakonsko določeni upokojitveni starosti 65 let. Zneski starostnih pokojnin za različne scenarije (kombinacije možnosti in ravni izobrazbe) so prikazani v preglednici 34-1.

Preglednica 34-1: Referenčni primer: letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	17.024	19.057	30.052
80 % polnega delovnega časa (6 let)	16.579	18.332	28.423
50 % polnega delovnega časa (6 let)	16.133	17.192	27.519
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	14.167	15.093	24.177
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.167	14.780	23.801

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 54 let, razlog za prekinitve je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Zneski pokojnin se v šestih letih prekinitve zmanjšujejo s krajšanjem delovnega časa (80 odstotkov in 50 odstotkov polnega delovnega časa ali popolna prekinitve zaposlitve) (preglednica 34-2). Ker v slovenskem pokojninskem sistemu in slovenski socialni politiki ni nobenih ukrepov za podporo dolgotrajne oskrbe starejših, ki jo opravljajo njihovi prej polno zaposleni otroci, polni učinek prekinitve traja vseh šest let.

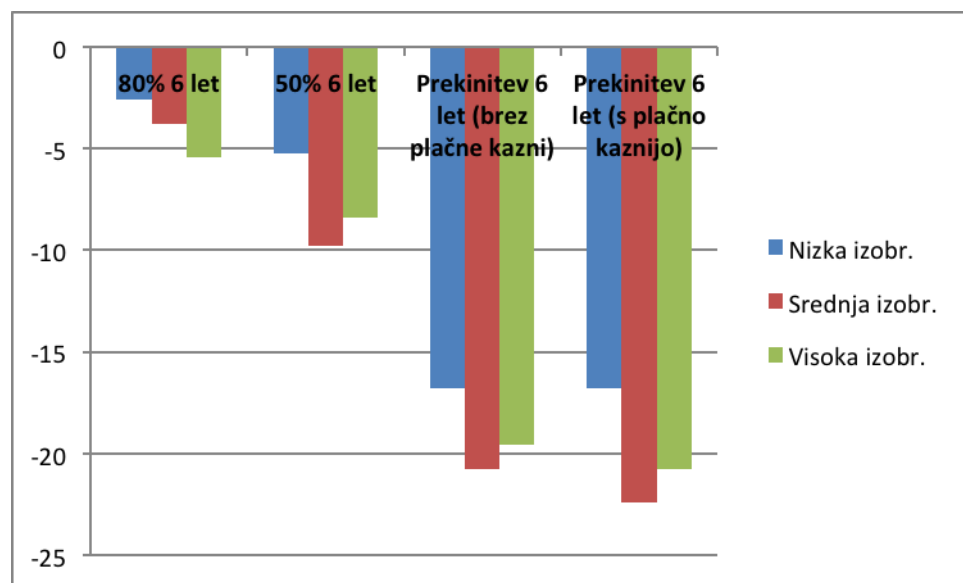
Preglednica 34-2: Referenčni primer: pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	97,38	96,20	94,58
50 % polnega delovnega časa (6 let)	94,77	90,22	91,57
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	83,22	79,20	80,45
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	83,22	77,56	79,20

Pri vseh možnostih imajo nizko izobražene ženske korist od najnižje osnove za odmero pokojnine. Zaradi različnega obsega dela so njihove pokojninske dobe v razponu od 46 let pri osnovni možnosti do 40 let pri zadnjih dveh možnostih (šest let brez zaposlitve). Posledica tega so različni odmerni odstotki in različni zneski pokojnin. Pri možnosti šestletne popolne prekinitve zaposlitve s predpostavko plačne kazni izgubijo 16,78 odstotne točke pokojnine, ki jo je zaslužila ženska pri osnovni možnosti. Tudi če ni plačne kazni, je pokojnina enako visoka, ker je nizko izobražena ženska zaščiten z najnižjo pokojninsko osnovo.

Kakor izhaja tudi iz slike 9, pri možnosti popolne prekinitve zaposlitve za šest let s predpostavko plačne kazni izgubijo ženske s srednjo izobrazbo do 22,44 odstotne točke pokojnine, ki jo imajo pri osnovni možnosti, ženske z visoko izobrazbo pa nekaj manj (20,80 odstotne točke). Razlog je predvsem v dodatnih odmernih odstotkih za več kakor 40 let dela. Pri možnosti šestletne popolne prekinitve zaposlitve ima srednje izobražena ženska 38 let pokojninske dobe v primerjavi s 44 leti pri osnovni možnosti. Zaradi tega izgubi zelo visoke dodatne odmerne odstotke za tri leta zaposlitve po doseženih 40 letih dela. Visoko izobražena ženska ima 35 let (ob prekinitvi) oziroma 41 let (brez prekinitve) pokojninske dobe, kar pomeni, da izgubi visok odmerni odstotek samo za eno leto. Očitno srednje izobražena ženska izgubi veliko več, če se odloči za popolno šestletno prekinitve zaposlitve zaradi nege bližnje (starejše) osebe.

Slika 9: Referenčni primer: zmanjšanje pokojnine glede na možnost dela s polnim delovnim časom in brez prekinitev, po izobrazbenih ravneh (v odstotnih točkah)

Referenčni primer: ženska, prekinitev pri starosti 54 let, razlog za prekinitev je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Pri možnosti prehoda s polnega na krajši delovni čas so izgube pri pokojninah večje kakor pri ženskah, ki se za krajši delovni čas odločijo pri starosti 30 let, ker ženske, ki se za krajši delovni čas odločijo v starosti 54 let zaradi nege bližnje (starejše) osebe, niso upravičene do nobenih pokojninskih ugodnosti za čas, ko niso zaposlene. Primerjava ženske, ki za šest let popolnoma prekine zaposlitev (brez plačne kazni) v starosti 30 let, in ženske, ki to stori v starosti 54 let, pripelje do enakih ugotovitev. Dodatno pa so za ženske, ki za šest let popolnoma prekinejo zaposlitev v starosti 54 let, izgubljene plače pri višji starosti višje in je zato osnova za odmero pokojnine nižja. Nasprotno temu pri možnosti s predpostavko plačne kazni je pokojnina višja za visoko izobraženo žensko, ki se za prekinitev odloči v starosti 54 let. Glede na plačni profil (slika 7) je plačna kazen za žensko v njenih 30. letih starosti bistveno večja kakor v njenih 50. letih. Ta učinek presega vse druge.

Preglednica 34-3: Referenčni primer: pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij pri odločitvi v starosti 30 let

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitev)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	99,11	97,97	98,95
50 % polnega delovnega časa (6 let)	97,31	93,78	96,82
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	95,58	93,82	91,88
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	95,58	97,36	110,57

4.2.2.2 Različka 1: prekinitev brez razloga

Različka prekinitev brez razloga se v ničemer ne razlikuje od referenčnega primera, ker nega bližnje (starejše) osebe v slovenski socialni politiki in pokojninskem sistemu ni priznana (glej preglednice od 35-1 do 35-3).

Preglednica 35-1: Različka 1 (prekinitev brez razloga): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitev)	17.024	19.057	30.052
80 % polnega delovnega časa (6 let)	16.579	18.332	28.423
50 % polnega delovnega časa (6 let)	16.133	17.192	27.519
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	14.167	15.093	24.177
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.167	14.780	23.801

Preglednica 35-2: Različica 1 (prekinitev brez razloga): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitev)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	97,38	96,20	94,58
50 % polnega delovnega časa (6 let)	94,77	90,22	91,57
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	83,22	79,20	80,45
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	83,22	77,56	79,20

Preglednica 35-3: Različica 1 (prekinitev brez razloga): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij pri referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitev)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	100,00	100,00	100,00
50 % polnega delovnega časa (6 let)	100,00	100,00	100,00
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	100,00	100,00	100,00
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	100,00	100,00	100,00

Referenčni primer: ženska, prekinitev pri starosti 54 let, razlog za prekinitev je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Primerjava žensk, ki se odločijo za šestletno popolno prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni) v različnih starostih in iz različnih razlogov, kaže, da ženska, ki v starosti 54 let prekine zaposlitev zaradi nege bližnje (starejše) osebe, zasluži nižjo pokojnino kakor ženska, ki se enako odloči v starosti 30 let po rojstvu otroka (preglednica 35-4). V višji starosti so (zaradi plačnega profila) izgubljene plače višje in je pokojninska osnova zato nižja, torej tudi znesek pokojnine. Nasprotno temu, če predpostavljamo plačno kazen, je pokojnina višja v primeru popolne šestletne prekinitve zaposlitve v starosti 54 let. Razlog za to je višja plačna kazen, ki jo utrpí ženska v starosti 30 let. Zato ima ženska, ki popolnoma prekine zaposlitev v starosti 54 let, višjo pokojninsko osnovo in s tem tudi višjo pokojnino.

Preglednica 35-4: Različica 1 (prekinitev brez razloga): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij pri odločitvi v starosti 30 let

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitev)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	100,00	100,00	100,00
50 % polnega delovnega časa (6 let)	100,00	100,00	100,00
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)	100,00	95,87	94,03
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	100,00	99,49	113,15

4.2.2.3 Različica 2: obdobje brezposelnosti

V preglednici 36-1 so prikazane starostne pokojnine žensk, ki so bile v starosti 49–51 let tri leta brezposelne.

Preglednica 36-1: Različica 2 (brezposelnost): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitev)	16,430	17,395	26,906
80 % polnega delovnega časa (6 let)	15,805	16,089	26,041
50 % polnega delovnega časa (6 let)	14,823	15,588	25,177
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)	13,573	13,492	21,155

Pokojnine pri treh možnostih kot odstotki pokojnin pri osnovni možnosti (brez prekinitve zaposlitve) so prikazane v preglednici 36-2. Šestletna popolna prekinitev zaposlitve ima za posledico plačno kazen, ampak le za srednje in visoko izobražene ženske. Pokojnina nizko izobražene ženske temelji na najnižji pokojninski

osnovi, tako da je edini razlog za razliko v višini pokojnine glede na osnovni scenarij kumulativno obdobje brez dela med šestletno prekinitvijo (odvisno od obsega dela s krajšim delovnim časom ali popolne prekinitve zaposlitve s plačno kaznijo), ki vpliva na odmerni odstotek. V primerjavi z osnovnim scenarijem utrpijo srednje izobražene ženske večje znižanje pokojnin kakor visoko izobražene, ker pri osnovni možnosti pridobijo dodatne odmerne odstotke za delo po 40. letu pokojninske dobe. Zaradi poznejšega vstopa na trg dela doseže visoko izobražena ženska največ 39 let pokojninske dobe celo pri osnovni možnosti.

Preglednica 36-2: Različica 2 (brezposelnost): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	96,20	92,49	96,79
50 % polnega delovnega časa (6 let)	90,22	89,61	93,57
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	82,61	77,57	78,63

Učinek treh let brezposelnosti (glede na referenčni primer) je prikazan v preglednici 36-3. Najpomembnejša posledica je neupravičenost do višjih odmernih odstotkov za pokojninsko dobo nad 40 let. V referenčnem primeru dosežejo pravico do višjih odmernih odstotkov vse ženske pri osnovni možnosti ter ženske z nizko in srednjo izobrazbo, ki šest let delajo s krajšim delovnim časom od polnega. Pri različici, ki vključuje tri leta brezposelnosti, je pokojninska doba daljša od 40 let le v scenarijih za nizko izobražene ženske, ki niso prekinile zaposlitve za polni delovni čas (osnovna možnost) ali so šest let delale s krajšim delovnim časom, in za srednje izobraženo žensko pri osnovni možnosti. Do tega pride kljub temu, da ženskam pokojnina doba teče tudi v 12 mesecih prejemanja denarnega nadomestila. Poleg odsotnosti višjih odmernih odstotkov negativno učinkujeta tudi dve leti krajša pokojninska doba (tj. čas brezposelnosti brez denarnega nadomestila), zaradi česar je odmerni odstotek nižji, ter plačna kazen za srednje in visoko izobražene ženske (nizko izobražene ženske so zaščitene z najnižjo pokojninsko osnovo).

Preglednica 36-3: Različica 2 (brezposelnost): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	96,51	91,28	89,53
80 % polnega delovnega časa (6 let)	95,34	87,76	91,62
50 % polnega delovnega časa (6 let)	91,88	90,67	91,49
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	95,81	91,29	88,88

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 54 let, razlog za prekinitve je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

Iz preglednice 36-4 izhaja, da pri osnovni možnosti nizko izobražena ženska, ki je tri leta brezposelna v starosti 49–51 let, zasluži nekoliko višjo pokojnino kakor ženska, ki ima enako izkušnjo v starosti 26–28 let. V višji starosti je obdobje prejemanja denarnega nadomestila pol leta daljše (zaradi daljšega obdobja zavarovanja za brezposelnost), zato je odmerni odstotek nekoliko višji, poleg tega pa se nizko izobraženim ženskam pokojnina odmeri od najnižje pokojninske osnove, tako da triletno obdobje brez plač na pokojninsko osnovo nima nobenega vpliva.

Preglednica 36-4: Različica 2 (brezposelnost): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij pri odločitvi v starosti 30 let

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,91	98,99	97,77
80 % polnega delovnega časa (6 let)	100,00	96,90	95,68
50 % polnega delovnega časa (6 let)	95,77	94,86	94,59
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	98,91	98,37	124,72

V večini scenarijev imajo ženske, ki prekinajo zaposlitev v starosti 54 let, da bi negovale bližnjo (starejšo) osebo, nižje pokojnine od tistih, ki enako storijo v starosti 30 let zaradi nege malega otroka, ker slovenski pokojninski sistem za nego bližnje (starejše) osebe ne daje nobenih pravic. Primerjava scenarijev za nizko

izobražene ženske, ki so za šest let popolnoma prekinile zaposlitev, kaže, da je ženski, ki je prekinila zaposlitev v starosti 30 let, v treh letih brezposelnosti priznано 0,5 leta pokojninske dobe (za čas prejemanja denarnega nadomestila), nato pa še eno leto med porodniškim in starševskim dopustom. Druga (starejša) ženska je v treh letih brezposelnosti pridobila eno leto pokojninske dobe, nič pa ji ni bilo priznано za šest let popolne prekinitve zaposlitve zaradi nege bližnje (starejše) osebe. Zato ima prva ženska za 0,5 leta pokojninske dobe več kakor druga. Ker se obema ženskama pokojnina odmeri od najnižje pokojninske osnove – kar velja za nizko izobražene ženske pri vseh možnostih – je razlika med scenarijema samo v odmernem odstotku, ki je višji za žensko, ki je zaposlitev prekinila v starosti 30 let.

Nasprotno temu imajo visoko izobražene ženske, ki so zaposlitev prekinile v starosti 54 let, da bi lahko negovale bližnjo (starejšo) osebo, višje pokojnine od tistih, ki so zaposlitev prekinile v starosti 30 let zaradi nege malega otroka. To je posledica šibkejšega učinka plačne kazni v poznejšem obdobju zaposlitve in daljšega obdobja prejemanja denarnega nadomestila s priznано pokojninsko dobo. Ti učinki niso izničeni s pozitivnimi učinki ukrepov v zvezi z nego malega otroka, ki veljajo za mlajše ženske.

4.2.2.4 Različica 3: predčasna upokožitev

Upokožitev dve leti pred zakonsko določeno upokožitveno starostjo je mogoča samo za ženske, ki so začele delati dovolj zgodaj in/ali niso imele dolgih prekinitev zaposlitve za polni delovni čas. Ti primeri so prikazani v preglednici 37-1.

Preglednica 37-1: Različica 3 (predčasna upokožitev): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	16.222	17.292	
80 % polnega delovnega časa (6 let)	15.605	15.994	
50 % polnega delovnega časa (6 let)	14.635		
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)			
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)			

V preglednici 37-2 so prikazani vplivi različnih možnosti zmanjšanja obsega zaposlitve za polni delovni čas zaradi nege bližnje (starejše) osebe v primerjavi z osnovno možnostjo, kjer se predpostavlja zaposlitev za polni delovni čas. Na primer nizko izobražena ženska, ki je šest let delala s 50-odstotnim delovnim časom, zasluži pokojnino, ki je za 9,78 odstotne točke nižja od pokojnine ženske z enako izobrazbo, ki je neprekinjeno delala s polnim delovnim časom.

Preglednica 37-2: Različica 3 (predčasna upokožitev): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	
80 % polnega delovnega časa (6 let)	96,20	92,49	
50 % polnega delovnega časa (6 let)	90,22		
6-letna prekinitev zaposlitve (brez plačne kazni)			
6-letna prekinitev zaposlitve (s plačno kaznijo)			

V primerjavi z referenčnimi scenariji so nižji zneski starostnih pokojnin predvsem posledica nižjih odmernih odstotkov zaradi dve leti krajše pokojninske dobe (preglednica 37-3).

Preglednica 37-3: Različica 3 (predčasna upokožitev): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	95,29	90,74	
80 % polnega delovnega časa (6 let)	94,13	87,25	
50 % polnega delovnega časa (6 let)	90,71		
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)			
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)			

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 54 let, razlog za prekinitve je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokožitvena starost.

Iz preglednice 37-4 izhaja, da – kadar je mogoča predčasna upokožitev – ima ženska, ki v starosti 54 let prekine zaposlitev za polni delovni čas zaradi nege bližnje (starejše) osebe, nižjo pokojnino kakor ženska, ki se za prekinitve odloči v starosti 30 let zaradi nege malega otroka. Ker delo s krajšim delovnim časom ni povezano s plačno kaznijo in je pokojninska osnova ne glede na starost ob prekinitvi enaka, je edini razlog za razlike v pokojninah nižji odmerni odstotek zaradi neupoštevanja vsaj dela časa za nego bližnje (starejše) osebe v pokojninsko dobo. Ženska, ki je v starosti 30 let prešla na zaposlitev z 80 odstotki polnega delovnega časa, ima v prvih treh letih pokojninsko zavarovanje za polni delovni čas zaradi materinskega in starševskega dopusta (v prvem letu) in plačano zavarovanje za razliko do polnega delovnega časa (v drugem in tretjem letu). Zato ima za 0,6 leta več pokojninske dobe kakor ženska, ki je začela delati s krajšim delovnim časom v starosti 54 let zaradi nege bližnje (starejše) osebe.

Preglednica 37-4: Različica 3 (predčasna upokožitev): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij pri odločitvi v starosti 30 let

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	
80 % polnega delovnega časa (6 let)	97,97	96,58	
50 % polnega delovnega časa (6 let)	93,78		
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)			
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)			

4.2.2.5 Različica 4: moški

Preglednice od 38-1 do 38-3 prikazujejo različice moškega, ki se v starosti 54 let, ko mora negovati bližnjo (starejšo) osebo, odloča glede zaposlitve v naslednjih šestih letih. Od referenčnega primera ženske se razlikuje le v plačnem profilu. Ker predpostavljamo, da je ženska, ki je pri starosti 54 let sprejela enako odločitev, v preteklosti negovala svojega otroka v prvem letu starosti, je njen odmerni odstotek višji za 1,36 odstotka.³³ Kakor izhaja iz preglednice 38-3, je učinek višje plače moškega močnejši od učinka dodatnega odmernege odstotka za nego otroka, zato so pokojnine moških višje v vseh scenarijih. To velja tudi za nizko izobražene moške, ker njihova pokojninska osnova za razliko od pokojninske osnove nizko izobraženih žensk presega najnižjo.

Preglednica 38-1: Različica 4 (moški): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	17.367	20.596	31.993
80 % polnega delovnega časa (6 let)	16.905	19.799	30.223
50 % polnega delovnega časa (6 let)	16.665	18.544	29.241
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	14.323	16.758	26.309
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.323	16.758	26.189

³³ Na ta način se v slovenskem pokojninskem sistemu priznava nega otroka v prvem letu starosti.

Preglednica 38-2: Različica 4 (moški): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	97,34	96,13	94,47
50 % polnega delovnega časa (6 let)	95,96	90,04	91,40
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	82,47	81,37	82,23
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	82,47	81,37	81,86

Preglednica 38-3: Različica 4 (moški): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	102,02	108,08	106,46
80 % polnega delovnega časa (6 let)	101,97	108,00	106,33
50 % polnega delovnega časa (6 let)	103,30	107,86	106,26
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	101,10	111,03	108,82
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	101,10	113,39	110,03

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 54 let, razlog za prekinitve je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

4.2.2.6 Različica 5: čimprejšnja upokojitve

Če se ženska upokoji v najzgodnejši možni starosti, je to enaka starost kakor v referenčnem primeru za 1) visoko izobraženo žensko, razen pri osnovni možnosti, in 2) za nizko ali srednje izobraženo žensko, ki za šest let popolnoma prekine zaposlitev. Za razliko od ženske, ki zaposlitev prekine pri starosti 30 let zaradi nege malega otroka, ženska, ki se pri starosti 54 let odloči, da zaradi nege bližnje (starejše) osebe šest let ne bo zaposlena, nima dovolj pokojninske dobe pred starostjo 65 let, čeprav je nizko izobražena in se je zaposlila pri 19 letih. Razlog za to je dejstvo, da slovenski pokojninski sistem ne upošteva časa, namenjenega za dolgotrajno nego starejših.

Preglednica 39-1 prikazuje starostne pokojnine žensk, ki so v starosti 54 let prekinile zaposlitev za polni delovni čas (od zmanjšanja za 20 odstotkov delovnega časa do popolne prekinitve, vključena pa je tudi osnovna možnost brez prekinitve), da bi lahko negovale bližnjo (starejšo) osebo, in so se odločile za čimprejšnjo upokojitve. Preglednica 39-2 prikazuje učinek indeksacije pokojnin v scenarijih, kjer je mogoča upokojitve pred zakonsko določeno upokojitveno starostjo. Ta učinek se povečuje s časovno razliko med najzgodnejšo možno upokojitvijo in upokojitvijo pri zakonsko določeni upokojitveni starosti. Odstotki nad 100 so posledica indeksacije pokojnin žensk, ki ne prekinajo zaposlitve za polni delovni čas (osnovna možnost) in se lahko upokojijo do pet let prej kakor ženske pri drugih možnostih. To pomeni, da so za ženske z enako izobrazbeno ravni zneski pokojnin nižji pri osnovni možnosti kakor pri neki drugi možnosti.

Preglednica 39-1: Različica 5 (čimprejšnja upokojitve): letni zneski pokojnin (v evrih)

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	13.719	15.282	28.194
80 % polnega delovnega časa (6 let)	13.808	15.828	28.423
50 % polnega delovnega časa (6 let)	13.898	16.122	27.519
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	14.167	15.093	24.177
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	14.167	14.780	23.801

Preglednica 39-2: Različica 5 (čimprejšnja upokojitve): pokojnina kot odstotek pokojnine pri osnovni možnosti

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	100,65	103,57	100,81
50 % polnega delovnega časa (6 let)	101,31	105,50	97,61
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	103,27	98,76	85,75
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	103,27	96,72	84,42

Če se ženske odločijo za čimprejšnjo upokojitve (različica 5), v nekaterih scenarijih utrpijo občutno znižanje starostne pokojnine v primerjavi s tisto ob upokojitvi ob zakonski upokojitveni starosti (referenčni primer) (preglednica 39-3). Odstotki pod 100 kažejo vpliv indeksacije pokojnin do 65. leta starosti. Scenariji, pri katerih vpliva ni (tj. odstotki so 100), so tisti, pri katerih predčasna upokojitve zaradi razmeroma visoke starosti ob vstopu na trg dela (visoko izobražene ženske) ali šestletne prekinitve dela za polni delovni čas zaradi nege bližnje (starejše) osebe ni mogoča.

Preglednica 39-3: Različica 5 (čimprejšnja upokojitve): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij v referenčnem primeru

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	80,58	80,19	93,82
80 % polnega delovnega časa (6 let)	83,29	86,34	100,00
50 % polnega delovnega časa (6 let)	86,15	93,78	100,00
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	100,00	100,00	100,00
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	100,00	100,00	100,00

Referenčni primer: ženska, prekinitve pri starosti 54 let, razlog za prekinitve je nega bližnje (starejše) osebe, ni bila brezposelna, polna upokojitvena starost.

V preglednici 39-4 primerjamo žensko, ki se glede prekinitve zaposlitve s polnim delovnim časom odloča v starosti 54 let zaradi nege bližnje (starejše) osebe, z žensko, ki se odloča v starosti 30 let zaradi nege malega otroka. V primeru srednje izobraženih žensk, ki popolnoma prekineta zaposlitev za šest let s predpostavko plačne kazni (obe se upokojita pri zakonski upokojitveni starosti 65 let), pozitiven učinek enoletnega polnega nadomestila plače ob pokojninskem zavarovanju med materinskim in starševskim dopustom za žensko, ki zaposlitev prekine v starosti 30 let, presega negativni vpliv plačne kazni zaradi prekinitve v nižji starosti (tj. na začetku zaposlitve). Njena pokojninska osnova je nekoliko višja, hkrati pa ima eno leto zavarovanja več kakor ženska, ki je zaposlitev prekinila v starosti 54 let zaradi nege bližnje (starejše) osebe. Nasprotno velja za visoko izobraženi ženski, saj je pri njima vpliv plačne kazni veliko močnejši in presega vpliv daljše zavarovalne dobe, kar ima za posledico nižjo pokojnino ženske, ki zaposlitev prekine v starosti 30 let.

Preglednica 39-4: Različica 5 (čimprejšnja upokojitve): pokojnina kot odstotek pokojnine za enak scenarij pri odločitvi v starosti 30 let

Možnost	Izobrazba		
	Nizka	Srednja	Visoka
Osnovna možnost (polni delovni čas, brez prekinitve)	100,00	100,00	100,00
80 % polnega delovnega časa (6 let)	100,65	101,80	98,95
50 % polnega delovnega časa (6 let)	100,65	101,86	96,82
6-letna prekinitve zaposlitve (brez plačne kazni)	100,64	93,82	91,88
6-letna prekinitve zaposlitve (s plačno kaznijo)	100,64	97,36	110,57

5 SKLEPI IN PRIPOROČILA

Pokojninska vrzel med spoloma nastaja zaradi vseživljenjskih odločitev in različnih možnosti glede udeležbe na trgu dela ter neenakosti žensk in moških na trgu dela pred upokojitvijo. Na pokojninsko vrzel vpliva tudi pokojninska zakonodaja, ki določa pogoje za upokojitev in način izračunavanja pokojnin.

Slovenski pokojninski sistem se je v zadnjih desetletjih razmeroma pogosto spreminjal. Vse spremembe so pomenile zaostrovanje upokojitvenih pogojev, od uveljavitve zakona ZPIZ-1 (leta 2000) pa tudi izenačevanje upokojitvenih pogojev za moške in ženske. Medtem ko so se ženske po pogojih zakona ZPIZ (ki je veljal od leta 1992 do leta 1999) lahko upokojile pet let prej kakor moški, so se po sprejetju zakona ZPIZ-1 (1999) lahko upokojile le dve leti prej. Zaradi upokojitvenih pogojev so se ženske upokojevale z nižjo zbrano pokojninsko dobo, toda bile so upravičene do višjih odmernih odstotkov za vsako leto pokojninske dobe. Zakon ZPIZ-2 je leta 2013 izenačil upokojitvene pogoje za moške in ženske, vendar so se spremembe uvajale postopoma tako, da so se upokojitveni pogoji izenačili šele leta 2019. Zahtevana višja starost ob upokojitvi in daljša dopolnjena pokojninska doba za ženske sta povzročili višje pokojnine žensk, saj so bile ob upokojitvi upravičene do višjih odmernih odstotkov, kakor bi bile, če bi se lahko upokojile mlajše ali s krajšo pokojninsko dobo. Kljub izenačevanju upokojitvenih pogojev in vse daljši pokojninski dobi žensk ob upokojitvi so do leta 2019 še vedno veljali višji odmerni odstotki za ženske kakor za moške za enako dopolnjeno pokojninsko dobo. Tako je bila leta 2019 pokojnina moškemu, ki je zbral 40 let pokojninske dobe, odmerjena v višini 57,25 odstotka pokojninske osnove, ženski z enako pokojninsko dobo pa v višini 63,5 odstotka pokojninske osnove. Zaradi razmeroma velike razlike v odmernih odstotkih so starostne pokojnine novih upokojenk v zadnjih letih višje od starostnih pokojnin novih upokojenecv.

Do večje spremembe pokojninske zakonodaje je prišlo leta 2020 na podlagi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2G), ki je bil sprejet konec leta 2019. Te spremembe postopoma višajo in izenačujejo odmerne odstotke za moške in ženske na 63,5 odstotka (za 15 let zavarovalne dobe se pokojnina odmeri v višini 29,5 odstotka, za vsako nadaljnje leto pokojninske dobe pa se prišteje 1,36 odstotka). Izenačevanje odmerne lestvice je nadaljevanje izenačevanja zavarovancev in zavarovank v okviru pokojninskega zavarovanja, saj zaradi izenačitve upokojitvene starosti za moške in ženske ni bilo več mogoče utemeljevati razlik pri odmeri pokojnine za moške in ženske z razlikami v doseženi pokojninski dobi. To pomeni, da se bodo plačne in druge vrzeli med moškimi in ženskami na trgu dela v celoti prenesle v pokojnino. Odmerni odstotki za moške se bodo višali postopoma, tako da se bo pokojnina za moške odmerila v višini 63,5 odstotka (za 40 let dosežene pokojninske dobe) šele leta 2025. Zaradi sprememb pokojninskega zakona v letu 2020 bodo moški in ženske upravičeni do višje pokojnine, vendar zaradi izenačevanja odmernih odstotkov lahko pričakujemo večjo pokojninsko vrzel.

Pri tem je treba poudariti, da je novela zakona ZPIZ-2G uvedla dodatne odmerne odstotke zaradi skrbi za otroke, ki so primarno namenjeni ženski, ki je skrbela za otroka v prvem letu njegove starosti. Tako za vsakega rojenega ali posvojenega otroka (do največ treh otrok) upravičenke pri uveljavljanju pokojnine pridobijo dodatnih 1,36 odstotka na otroka (skupaj največ 4,08 odstotka). Ker bodo dodatne odmerne odstotke zaradi skrbi za otroke uveljavljale ženske, tudi v prihodnje lahko pričakujemo, da se bo ženskam pokojnina odmerila v višjem odstotku kakor moškim. Analiza vpliva zadnjih sprememb pokojninske zakonodaje na razlike v pokojninah med moškimi in ženskami je s hipotetičnimi primeri pokazala, da bo razlika v pokojninah moških in žensk brez otrok višja za 4,6–4,8 odstotne točke. Razlika v pokojninah se bo nekoliko manj povečala za tiste ženske, ki bodo imele višje odmerne odstotke zaradi skrbi za otroke. Če je ženska skrbela za enega otroka, bo razlika med njeno pokojnino in pokojnino enako izobraženega moškega višja za 2,7–2,8 odstotne točke od tiste po zakonodaji, veljavni v letu 2019. Če je ženska skrbela za dva otroke, bo ta razlika večja za 0,8–0,9 odstotne točke. Razlika med pokojninami moških in tistih žensk, ki so skrbele za tri otroke, pa bo zaradi

spremembe pokojninske zakonodaje nižja, kakor bi bila po zakonodaji iz leta 2019, in sicer za 1–1,2 odstotne točke.

Pričujoča analiza zajema tudi socialno-ekonomski položaj upokojencev in upokojenk v upokojenskih gospodinjstvih. To so gospodinjstva, katerih nosilec je upokojenec ali upokojenka in v katerih ni delovno aktivnih ali brezposelnih oseb. Upokojence in upokojenke v posameznih vrstah upokojenskih gospodinjstev primerjamo med seboj ter z drugimi skupinami (vsi upokojenci in upokojenke, starejše osebe) in slovenskim povprečjem. Delež upokojencev in upokojenk, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, se vztrajno večja in je leta 2018 znašal 69,9 odstotka. Za ta gospodinjstva je pokojnina edini (ali vsaj pretežni) vir dohodka.

Analiza zajema obdobje med letoma 2005 in 2018, torej tudi leta gospodarske krize in okrevanja po njej, ter obdobje prvih let postopnega uveljavljanja pokojninskega zakona (ZPIZ-2), ki je začel veljati leta 2013. Potrdile so se velike razlike med upokojenci in upokojenkami glede na vrsto gospodinjstva, v katerem živijo. Upokojenci in upokojenke, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, so v slabšem socialno-ekonomskem položaju kakor drugi upokojenci in upokojenke. V najslabšem položaju so enočlanska upokojenska gospodinjstva, zlasti ženska, v najboljšem pa gospodinjstva upokojenskih parov. Na splošno pa je socialno-ekonomski položaj upokojencev in upokojenk slabši od povprečnega položaja vseh oseb v Sloveniji.

Upokojenci in upokojenke – vsi in tisti v upokojenskih gospodinjstvih – so imeli relativno najugodnejši dohodkovni položaj v letih 2014 in 2015 (na podlagi dohodkov v letih 2013 in 2014). To pripisujemo poslabšanju položaja tistih neupokojenskih gospodinjstev, katerih člani in članice so zaradi gospodarske krize izgubili zaposlitev in s tem glavni vir dohodka, medtem ko so bile pokojnine kljub realnemu zniževanju tudi med krizo razmeroma stabilen vir dohodka. To seveda ne pomeni nujno, da so bili upokojenci in upokojenke na boljšem tudi v absolutnem pomenu, temveč le to, da so se zaradi gospodarske krize v nižje decilne razrede pomaknile druge skupine prebivalstva.

Neugodni dohodkovni položaj upokojencev in upokojenk in zlasti tistih upokojencev in upokojenk, ki so leta 2018 živeli v upokojenskih gospodinjstvih, kažejo podatki o njihovi porazdelitvi po decilnih razredih. V spodnjih treh decilnih razredih je bilo 40,7 odstotka vseh upokojencev in upokojenk ter celo 49,3 odstotka upokojencev in upokojenk iz upokojenskih gospodinjstev, v zgornjih treh decilnih razredih pa 22,4 odstotka oziroma samo 17,7 odstotka. Ali, če pogledamo z drugega zornega kota, leta 2018 je bilo med vsem prebivalstvom 27,8 odstotka upokojencev in upokojenk, v vsakem od spodnjih treh decilnih razredih jih je bilo približno 37–39 odstotkov, v zgornjih treh pa približno po 20–21 odstotkov. Preprosti sklep, ki velja za celotno obdobje 2005–2018, je, da je bilo upokojencev in upokojenk z (zelo) nizkimi dohodki razmeroma preveč, tistih z (zelo) visokimi dohodki pa razmeroma premalo. Upokojenci in upokojenke, ki so živeli v upokojenskih gospodinjstvih, so bili v še slabšem položaju kakor vsi upokojenci in upokojenke v povprečju.

Stopnje tveganja revščine so bile za upokojence in upokojenke ter starejše osebe v letih 2005–2018 višje kakor v povprečju za vse prebivalce Slovenije, zlasti pred letom 2014. Najvišje so bile v letih 2008–2011 (na podlagi dohodkov v letih 2007–2010), torej preden so posledice gospodarske krize za aktivno prebivalstvo in njihove družine dobile večje razsežnosti. Stopnja tveganja revščine je bila v vseh letih višja za upokojence in upokojenke v upokojenskih gospodinjstvih kakor za vse upokojence in upokojenke, in sicer zaradi upokojencev in upokojenk, ki so živeli v neupokojenskih gospodinjstvih (tj. v gospodinjstvih s praviloma višjimi dohodki). Kako pomemben dejavnik pri revščini je starost, kaže precej višja stopnja tveganja dohodkovne revščine za osebe, stare 70 let in več, od tiste za osebe, stare 60 let in več. Na to vpliva dejstvo, da se z višjo starostjo povečuje verjetnost, da bo oseba živela v enočlanskem gospodinjstvu.

Ugotovitve glede dohodkovnega položaja temeljijo na tekočih dohodkih in ne upoštevajo potreb ljudi. Te so posredno upoštevane v oceni lastnega dohodkovnega položaja, tj. v oceni, kako (težko) gospodinjstvo shaja s prihodki svojih članov in članic. Osebe iz gospodinjstev, ki s svojim dohodkom shajajo težko ali zelo težko, imamo za subjektivno revne. Za upokojence in upokojenke ter starejše osebe je na splošno značilno, da svoj dohodkovni položaj ocenjujejo kot relativno boljšega, kakor izhaja iz objektivne primerjave dohodkov. To se pripisuje njihovim relativno manjšim potrebam, a so zagotovo še drugi vzroki. Daleč najmanjši delež subjektivno revnih je med upokojenskimi pari (16,2 odstotka leta 2018), najvišji pa med upokojenkami iz enočlanskih gospodinjstev (39,8 odstotka), tudi zaradi njihove višje povprečne starosti (69,6 leta za pare in 72,9 leta za upokojenke iz enočlanskih gospodinjstev).

Poleg tekočih dohodkov imajo ljudje tudi prihranke in premoženje, s katerimi si lahko zvišujejo življenjsko raven. Zato je v analizo socialno-ekonomskega položaja treba vključiti kazalnike materialne in stanovanjske prikrajšanosti. Od leta 2015 je pri materialni prikrajšanosti opaziti pozitivne trende: deleži upokojencev in upokojenk ter starejših oseb, ki niso prikrajšani za nobenega od devetih elementov, se izrazito povečujejo, deleži tistih, ki so prikrajšani za vsaj tri oziroma štiri od devetih elementov pa izrazito upada. Neprikrajšanih za nobenega od devetih elementov je bilo leta 2018 približno polovica tako upokojencev in upokojenk kot starejših oseb, kar pa je bilo nekoliko manj od slovenskega povprečja (57,7 odstotka). Razlike v prikrajšanosti za vsaj tri oziroma štiri elemente so manjše, saj so manjši tudi deleži takšnih oseb, na primer 13,9 odstotka oziroma 5,5 odstotka upokojencev in upokojenk leta 2018. Veliko večje so razlike v materialni prikrajšanosti med upokojenci in upokojenkami v različnih vrstah upokojenskih gospodinjstev. Upokojenski pari so v daleč najboljšem položaju. Najbolj materialno prikrajšani so upokojenci in upokojenke iz enočlanskih gospodinjstev, a se je tudi njihov položaj v obdobju 2005–2018 izboljšal. Zaskrbljujoče je na primer dejstvo, da si leta 2018 vsaka deseta upokojenka iz enočlanskega gospodinjstva ni mogla zagotoviti primerno ogrevanega stanovanja, vsaka sedma pa si ni mogla privoščiti mesnega ali enakovrednega vegetarijanskega obroka vsaj vsak drugi dan.

Pri stanovanjski prikrajšanosti (pikrajšanosti za vsaj enega od štirih elementov) se upokojenci in upokojenke ter starejše osebe ne razlikujejo veliko od slovenskega povprečja. Tako leta 2005 kakor tudi leta 2018 jih je bilo prikrajšanih približno četrtna. Daleč najpogostejši vzrok stanovanjske prikrajšanosti je bilo slabo stanje stanovanja (streha, ki pušča, vlažne stene/telji/tla ali trhli okenski okvirji/tla), o katerem je leta 2005 poročala dobra petina upokojencev in upokojenk, leta 2018 pa slaba četrtna.

Posledice gospodarske krize na dohodkovni položaj upokojencev in upokojenk ter starejših oseb so razmeroma dobro vidne in jih je mogoče dokazati s spremembami v dohodkovni porazdelitvi prebivalstva glede na osnovni vir dohodka. Za razliko od tega je posledice sprememb pokojninske zakonodaje težko ločiti od vpliva drugih, praviloma prevladujočih dejavnikov. Na eni strani gre za to, da so se spremembe v pokojninski zakonodaji dogajale in se še dogajajo postopoma in se najbolj izražajo v naraščanju povprečne starosti ob upokojitvi. To pomeni, da v prihodnje lahko pričakujemo priliv upokojencev in upokojenk, ki bodo zaradi daljše pokojninske dobe imeli višje pokojnine. Na drugi strani se ZPIZ-2 uveljavlja v času svetovne gospodarske krize in nato (po obdobju, zajetem s pričujočo analizo) pandemije bolezni COVID-19, ki sta in bosta zaradi svojih dolgoletnih in razsežnih posledic za gospodarstvo in dohodke prebivalstva zabrisali učinke spremenjene pokojninske zakonodaje. Šele po normalizaciji stanja bo mogoča resnejša analiza učinkov ZPIZ-2, čeprav bo še takrat socialno-ekonomski položaj upokojencev in upokojenk ter starejših oseb delno posledica dogajanj v kriznih letih.

Pri analizi vpliva sprememb pokojninske zakonodaje na pokojnine moških in žensk je pomembno tudi zavedanje, kako posamezne odločitve moških in žensk v delovno aktivnem življenju na podlagi različnih zakonskih določil vplivajo na njihovo pokojnino. Materinski in starševski dopust nimata vpliva na prihodnjo starostno pokojnino, ker oseba med dopustom prejema nadomestilo plače, ki je enako njeni povprečni mesečni bruto plači v 12 mesecih pred dopustom, in plačuje prispevke za socialno varnost. Če se po letu dopusta oseba odloči za krajši delovni čas (najmanj 50 odstotkov polnega), se ji do otrokove starosti treh let (tj. dve leti) iz državnega proračuna plačujejo prispevki za socialno varnost od sorazmernega dela minimalne plače (od leta 2021 od njene plače)³⁴ za razliko do polnega delovnega časa. To pomeni, da v treh letih po rojstvu otroka ne izgubi nič pokojninske dobe, medtem ko (praviloma) nižja osnova za prispevke za socialno varnost za razliko do polnega delovnega časa nekoliko negativno vpliva na njeno pokojninsko osnovo, a je praviloma ta učinek zelo majhen.

Zanimivo pa je, da je primerjava starostne pokojnine ženske, ki v starosti 30 let za šest let prekine zaposlitev za polni delovni čas zaradi nege malega otroka, in ženske, ki zaposlitev prekine brez razloga, ki bi se priznaval v pokojninskem sistemu, pokazala razmeroma majhne razlike (glej preglednico 29-3), saj peti let tudi pri negi malega otroka ni pokrito z vidika pokojninskega sistema.

Ker v Sloveniji ni dopusta za nego bližnje (starejše) osebe, je starostna pokojnina ženske, ki je v starosti 54 let

34 29. oktobra 2020 je bil sprejet Zakon o spremembi Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki določa, da se prispevki plačajo od posameznikove osnove za plačilo prispevkov za starševsko varstvo, in ne več od minimalne plače. Rezultati simulacij te spremembe še ne vključujejo, saj je bil zakon objavljen po koncu projekta in začne veljati 1. januarja 2021.

prekinila zaposlitev za polni delovni čas, enaka pokojnini ženske, ki je pri enaki starosti prekinila zaposlitev iz katerega koli drugega razloga. Če se ženska odloči za delo s krajšim delovnim časom od polnega, je zmanjšanje pokojnine večje pri ženski, ki to stori v starosti 54 let zaradi nege bližnje (starejše) osebe, kakor pri ženski, ki to stori v starosti 30 let zaradi nege malega otroka. Razlog je v tem, da ženske, ki se za krajši delovni čas odločijo v starosti 54 let zaradi nege bližnje (starejše) osebe, niso upravičene do nobenih pokojninskih ugodnosti za čas, ko niso zaposlene. Dodatno pa so za ženske, ki za šest let popolnoma prekinijo zaposlitev v starosti 54 let (in ne utrpijo plačne kazni), izgubljene plače pri višji starosti višje in je zato osnova za odmero pokojnine nižja. Nasprotno temu je pri možnosti s plačno kaznijo pokojnina visoko izobražene ženske višja, ko se odloča v starosti 54 let, in sicer zaradi veliko večje plačne kazni za žensko, ki popolnoma prekine zaposlitev v starosti 30 let.

Dejavniki, ki močno vplivajo na starostne pokojnine in razlike med pokojninami pri različicah glede na posamezni referenčni primer, se razlikujejo glede na stopnjo izobrazbe. Nizko izobražene ženske so zaščitene z najnižjo pokojninsko osnovo, ki znaša 76,5 odstotka povprečne neto plače v Sloveniji. Zato njihove nižje plače zaradi prekinitve dela ne vplivajo na njihove starostne pokojnine. Njihove pokojnine so nižje le zaradi nižjih odmernih stopenj. Najnižja pokojninska osnova prav tako znižuje negativni vpliv prekinitve zaposlitve, obdobja brezposelnosti ali predčasne upokojitve.

Poleg tega ženske z nizko izobrazbo začnejo delati pri najnižji starosti (v prikazanih simulacijah je to 19 let) ter tako dosežejo najdaljšo pokojninsko dobo in zato najvišje odmerne odstotke. To so razlogi, da se s krajšanjem delovnega časa vse do začetnega izstopa s trga dela zaradi nege malega otroka ali bližnje (starejše) osebe njihove starostne pokojnine vedno bolj približujejo pokojninam srednje izobraženih žensk, ki se jim zaradi popolne prekinitve zaposlitve zniža pokojninska osnova, zaradi poznejšega vstopa na trg dela pa tudi dosežejo nižje odmerne odstotke.

Oseba, ki popolnoma prekine zaposlitev za šest let, utrpi plačno kazen zaradi manj izkušenj, ki vplivajo na napredovanje. Učinek je najmočnejši pri visoko izobraženih ženskah zaradi njihovega strmega plačnega profila (v primerjavi z bolj vodoravnimi plačnimi profili pri nizko in srednje izobraženih ženskah). Na primer brez predpostavke plačne kazni je starostna pokojnina visoko izobražene ženske, ki je v starosti 30 šest let popolnoma prekinila zaposlitev, za 22 odstotkov³⁵ višja kakor v scenariju s plačno kaznijo (glej preglednico 27-1). Pri nizko izobraženi ženski ni sprememb, medtem ko je pokojnina srednje izobražene ženske višja za skoraj 6 odstotkov.

Nižja je izobrazbena raven, prej ženska doseže 40 let pokojninske dobe. Do zakonsko določene upokojitvene starosti (65 let) – in tudi ob upokojitvi pri 63 letih – je ženska z nizko izobrazbo (ki se zaposli pri 19 letih) upravičena do višjih odmernih odstotkov zaradi dela po 60. letu starosti ob že doseženih 40 letih pokojninske dobe. Za razliko od nje je lahko visoko izobražena ženska deležna višjih odmernih odstotkov le za eno leto, ker začne delati v starosti 24 let in ji po 40 letih pokojninske dobe manjka samo eno leto do zakonsko določene upokojitvene starosti. Če pa ženska za šest let prekine zaposlitev – zlasti brez nege otroka kot razloga za to ali pa zaradi nege bližnje starejše osebe – izgubi pravico do višjih odmernih odstotkov. Ta izguba je pomembnejša za tiste, ki bi sicer zbrale najvišji skupni odmerni odstotek, tj. za nizko izobražene ženske. Simulacije so pokazale, da učinek zelo visokih odmernih odstotkov (za delo po doseženih minimalnih upokojitvenih pogojih) na znesek starostne pokojnine presega učinek višjih plač (in višje pokojninske osnove).

Na podlagi ugotovitev študije in s ciljem odprave ali vsaj hitrejšega zmanjševanja pokojninske vrzeli podajamo nekaj priporočil.

- Treba je **stalno in natančno spremljati pokojninsko vrzel** ter se pri tem nujno osredotočiti tudi na nekatere skupine prebivalstva, predvsem ženskam iz enočlanskih upokojskih gospodinjstev. Za analizo bolj ogroženih skupin je treba urediti zbirko podatkov iz administrativnih virov (podatkov o pokojninah, ki jih izplačuje ZPIZ, podatkov o drugih prejetih dohodkih, podatkov o premoženju) in demografskih podatkov (rojstva, partnerstva, gospodinjstva) iz različnih statističnih virov. Stalno spremljanje in analiza pokojninske vrzeli – tako njene višine kot trenda – bosta omogočila pravočasno, ciljno in ustrezno ukrepanje.
- Treba je **povečati raven poznavanja pokojninskega sistema** med prebivalstvom. Zlasti je treba povečati

35 To je: $26.315/21.526 = 1,22$.

zavedanje vpliva, ki ga imajo odločitve na trgu dela na posameznikovo ali posamezničino pokojnino. Pri tem so pomembne (tudi) odločitve glede skrajšanja delovnega časa ali začasne prekinitve zaposlitve zaradi nege in varstva malega otroka ali starejše osebe, saj te praviloma zadevajo ženske.

- Treba je **uvesti dopust za nego bližnje starejše osebe in to obdobje priznati kot pokojninsko dobo** tako kakor za nego malega otroka. Ženske, ki največkrat skrbijo za starejše družinske člane ali članice, ki potrebujejo (dolgotrajno) nego, se upokojujejo vse starejše, zato je pričakovati, da bodo morale vse pogostejše prekiniti zaposlitev (torej tudi pokojninsko zavarovanje) zaradi nege bližnjih starejših oseb. Če ne bo dopusta za tovrstno nego, bodo ženske utrpеле posledice v obliki nižjih pokojnin zaradi (neprostovoljne oziroma iz nuje) krajše pokojninske dobe. S tem bi se ne samo ohranjala, ampak tudi povečala neenakost med spoloma, ki izvira iz nege bližnjih starejših oseb.
- Treba je **uvesti ukrepe, ki bodo ženske spodbudili k podaljšanju zaposlitve/zavarovanja** po izpolnjenih minimalnih pogojih za upokojitev. Ženske se za podaljšanje aktivnosti odločajo manj pogosto kakor moški, čeprav si je s tem mogoče občutno zvišati pokojnino. Ugotoviti in odpraviti je treba vzroke (predvsem ovire) za takšno ravnanje žensk v lastno škodo.

6 SUMMARY

A gender pension gap (i.e. the difference in the average pensions of men and women) of pensioners aged 65 and over can be observed in all EU countries. In recent years it had narrowed in the EU-28 from 33.6% in 2013 to 30.1% in 2018. It is lower in Slovenia than in the EU-28 on average; according to Eurostat data, it stood at 17.8% in 2018. The gender pension gap can be calculated on the basis of various data sources, which results in different estimates of its size. The Pension and Disability Insurance Institute data enable the calculation of the gender pension gap only from pensions (excluding other benefits received by individuals from the Pension and Disability Insurance Institute). These data show a slightly lower gender gap in old-age pensions in Slovenia than the Eurostat data; 13.7% in 2017. The gender gap in old-age pensions in Slovenia has been narrowing and was 11.8% in 2019. The decrease in the gender pension gap is due to the inflow of new pensioners with the characteristic that, on average, newly retired women receive higher pensions than newly retired men (Bartolj *et al.*, 2020).

The Slovenian pension system

The Slovenian pension system has changed relatively frequently in recent decades. All changes were towards the tightening of the retirement conditions, and since the implementation of the Pension and Disability Insurance Act (1999; hereinafter referred to as ZPIZ-1) in 2000, also towards equalising the retirement conditions for men and women. While under the terms of the Pension and Disability Insurance Act (ZPIZ, 1992; in force from 1992 to 1999), women could retire five years earlier than men, after the implementation of the ZPIZ-1 (from 2000 to 2012) they could retire only two years earlier. Due to the retirement conditions, women retired with a shorter pension contribution period but were entitled to higher accrual rates for each year of that period. The Pension and Disability Insurance Act (2012; hereinafter referred to as ZPIZ-2) equalised the retirement conditions for men and women, but the changes were introduced gradually, starting in 2013, so that the retirement conditions were equalised only in 2019. The required higher retirement age and longer pension contribution periods for women resulted in higher pensions for women. This was due to the fact that, upon retirement, they were entitled to higher accrual rates than they would have been if they could have retired younger or with a shorter pension contribution period. Despite the equalisation of retirement conditions and the consequent ever longer pension contribution period for women upon retirement, the higher accrual rates for women than for men for the same length of a completed pension contribution period still applied until 2019. Thus, in 2019, a pension for a man who had accumulated a 40-year pension contribution period amounted to 57.25% of his pension assessment base, while for a woman with an equally long pension contribution period it amounted to 63.5% of her pension assessment base. Due to the relatively large difference in accrual rates, the old-age pensions of newly retired women have been higher in recent years than the old-age pensions of newly retired men.

A major change in pension legislation took place in 2020 on the basis of the Act Amending the Pension and Disability Insurance Act (2019; hereinafter referred to as ZPIZ-2G). These amendments have been gradually increasing and equalising the accrual rates for men and women to 63.5% (the pension assessment rate is 29.5% for 15 years of insurance and 1.36% is added for each subsequent year). The equalisation of accrual rates is a continuation of the gender equalisation process in pension insurance. Namely, after the equalisation of the retirement age for men and women, it was no longer possible to justify the gender differences in accrual rates by differences in retirement age. Consequently, wage-related and other gender gaps in the labour market will be fully transferred into pensions. The accrual rates for men will increase gradually so that men's pensions will be assessed at 63.5% of the pension assessment base (for a 40-year pension contribution period) only in 2025. Due to the 2020 amendments to the Pension and Disability Insurance Act (ZPIZ-2H), both men and women will be entitled to higher pensions, but due to the equalisation of accrual rates, a larger

gender pension gap can be expected.

It should be emphasised that the amendments to the ZPIZ-2G introduced additional accrual rates for taking care of a child, which are primarily intended for women who cared for a child in the child's first year. For each child born or adopted (up to a maximum of three children), a woman receives an extra 1.36% per child (a maximum of 4.08% in total) when claiming a pension. As the additional accrual rates for taking care of a child will be claimed by women, we can expect that women's pensions will continue to be assessed at a higher rate than men's. An analysis of the impact of recent changes in pension legislation on the differences in the pensions of men and women in hypothetical cases showed that the difference in pensions of men and women without children would be higher by 4.6 to 4.8 percentage points. The gender pension gap would increase slightly less for women with additional accrual rates for taking care of a child. If a woman has cared for one child, the difference between her pension and the pension of an equally educated man would be 2.7 to 2.8 percentage points higher than the difference under the legislation in force in 2019. If a woman has cared for two children, the difference would be 0.8 to 0.9 percentage points higher. However, due to the change in pension legislation, the difference between the pensions of men and women who have cared for three children would be 1 to 1.2 percentage points lower than under the 2019 legislation.

The socioeconomic position of pensioners

As pensions have a particularly strong impact on the socioeconomic position of pensioners, we focused our analysis on the socioeconomic position of pensioner households. These are households headed by a pensioner and in which there are no persons in employment or unemployed persons. We compare pensioners in individual types of pensioner households with each other and with other groups (all pensioners, the elderly) and the Slovenian average. The share of pensioners living in pensioner households is steadily increasing and in 2018 amounted to 69.9%. For these households, the pension is the only (or at least the predominant) source of income.

The analysis covers the period between 2005 and 2018, i.e. also the years of the economic crisis and subsequent recovery, as well as the years of the gradual implementation of the ZPIZ-2, which started in 2013. Large differences between pensioners according to the type of household in which they live have been confirmed. Pensioners living in pensioner households are in a worse socioeconomic position than other pensioners. In the negative sense, one-person pensioner households stand out, especially one-person households consisting of a retired woman, while households consisting of retired couples stand out in a positive sense. In general, the socioeconomic position of pensioners is worse than the average for all persons in Slovenia.

Pensioners – all pensioners and those in pensioner households – had the relatively most favourable income position in 2014 and 2015 (based on their income in 2013 and 2014). We attribute this to the worsened position of those non-pensioner households whose members lost their jobs and thus their main source of income due to the economic crisis. At the same time, pensions, despite their decline in real terms, remained a relatively stable source of income even during the crisis. This, of course, does not necessarily mean that pensioners were in a better position in absolute terms as well, but only that other population groups moved to lower income deciles due to the economic crisis.

The unfavourable income position of pensioners – and especially those pensioners who, in 2018, lived in pensioner households – is evident from their distribution by income deciles. As much as 40.7% of all pensioners and even 49.3% of pensioners living in pensioner households were in the lowest three income deciles, while 22.4% and only 17.7%, respectively, were in the highest three income deciles. Or, viewed from another angle, while in 2018 pensioners accounted for 27.8% of the total population of Slovenia, they accounted for around 37-39% of persons in each of the lowest three income deciles and approximately 20-21% of persons in each of the highest three income deciles. The simple conclusion, valid for the entire 2005-2018 period, is that, in relative terms, there were too many pensioners with (very) low incomes and too few with (very) high incomes. Pensioners living in pensioner households were in an even worse position than all pensioners on average.

The at-risk-of-poverty rates in 2005-2018 were higher for pensioners and the elderly than the average for the total population of Slovenia, especially before 2014. They were highest in 2008-2011 (based on income in 2007-2010), i.e. before the consequences of the economic crisis for the active population and their families

took on greater proportions. In all years, the at-risk-of-poverty rate was higher for pensioners in pensioner households than for all pensioners, due to pensioners living in non-pensioner households (i.e. in households with generally higher incomes). The important impact of age on the risk of poverty is evident from the much higher risk of income poverty for people aged 70 and over than for people aged 60 and over. This is influenced by the fact that a higher age increases the probability of a person living in a one-person household.

The findings on income status are based on current income and do not take into account people's needs. These are implicitly present in the self-assessment of one's income situation, i.e. the assessment of the household's ability to make ends meet with the income of all members. We consider people from households that make ends meet with difficulty or great difficulty to be subjectively poor. It is generally characteristic of pensioners and the elderly that they assess their income position as relatively better than follows from an objective comparison of incomes. This is attributed to their relatively smaller needs, but there are certainly other causes as well. By far the lowest share of the subjectively poor is among retired couples (16.2% in 2018), while the highest is among retired women from one-person households (39.8%), also due to their higher average age (69.6 years for couples and 72.9 years for retired women from one-person households).

Besides current income, people also have savings and property that can be used to raise their standard of living. Therefore, indicators of material and housing deprivation need to be included in the analysis of socioeconomic position. Since 2015 there have been positive trends in material deprivation. The proportion of pensioners and the elderly who are not deprived of any of the nine elements thereof has been increasing significantly, while the proportions of those who are deprived of at least three, or at least four, of the nine elements has been markedly declining. In 2018 around half of both pensioners and the elderly were not deprived of any of the nine elements, which was slightly less than the Slovenian average (57.7%). Differences in deprivation as regards at least three, or at least four, of the nine elements are smaller, as the proportion of such persons is also smaller, e.g. 13.9% of retired men and 5.5% of retired women in 2018. There are much larger differences regarding material deprivation between pensioners in different types of pensioner households. Retired couples are in the best position by far. The most materially deprived are pensioners from one-person households, but their position also improved in the period 2005-2018. Of concern, for example, is the fact that in 2018 one in ten retired women from one-person households could not afford an adequately warm dwelling, and one in seven could not afford meals with meat or a vegetarian equivalent every second day.

As regards housing deprivation (deprivation of at least one of the four elements), pensioners and the elderly do not differ much from the Slovenian average. In 2005 and 2018 about a quarter of both pensioners and the elderly were deprived. By far the most frequent cause of housing deprivation was bad dwelling conditions (a leaking roof, damp walls/foundations/floors, or rot in window frames/floors), which was reported in 2005 by just over a fifth of pensioners and in 2018 by just under a quarter.

The consequences of the economic crisis on the income position of pensioners and the elderly are relatively quite evident and can be demonstrated by changes in the income distribution of the population according to main source of income. In contrast, the consequences of changes in the pension legislation are difficult to distinguish from the influence of other (usually predominant) factors. On the one hand, the changes in pension legislation have been taking place gradually, and are most reflected in the increase in the average retirement age. This means that in the future we can expect an influx of pensioners who will have higher pensions due to having a longer pension contribution period. On the other hand, the ZPIZ-2 was implemented at a time marked first by the global economic crisis and then (after the period covered by the present analysis) by the COVID-19 virus pandemic. Both have blurred the effects of the amended pension legislation and will continue to do so due to their long-term and far-reaching consequences for the economy and the income of the population. Only after the normalisation of the situation will a more profound analysis of the effects of the ZPIZ-2 be possible, although even then the socioeconomic position of pensioners and the elderly will be partly the result of events in the crisis years.

The impact of labour market decisions on future pensions

When analysing the impact of changes in pension legislation on men's and women's pensions, it is also important to know how individual decisions of men and women during their working lives affect their pensions through various legal provisions. Maternity and parental leave do not have any impact on the future

old-age pension because a person on leave receives earnings compensation that is equal to his or her average monthly earnings during the 12 months before the leave, and is paid social security contributions from that compensation. If a person opts for part-time work (at least 50%) after a year of maternity and parental leave, the person is paid social security contributions from the proportional part of the minimum wage (his or her earnings since 2021)³⁶ for the difference up to full-time hours until the child reaches the age of three (i.e. for two years). This means that a person working part-time does not lose any pension qualifying period for three years following childbirth. However, (as a rule) a lower basis for social security contributions up to full-time hours to a certain (mostly low) degree negatively affects his or her pension assessment base.

Interestingly, the comparison of the old-age pensions of a woman aged 30 years interrupting her full-time career for six years in order to care for a young child, and a woman interrupting her career without reason, showed relatively small differences (see Table 29-3), because also in the case of caring for a young child a five-year period is not covered by pension insurance.

Since in Slovenia there is no leave to care for a close dependent (elderly) person, the old-age pension of a woman aged 54 who interrupted her full-time career for that reason is the same as the pension of a woman who interrupted her career for any other reason at the same age. If women choose the option of part-time work, the losses in pensions are higher for women who interrupt their careers at the age of 54 to care for a dependent (elderly) relative than for women who make the choice at age 30 to care for a young child. The reason is that women who opt to shift to part-time work at the age of 54 to care for a dependent (elderly) relative are not entitled to any pension credits for the difference up to full-time hours. Furthermore, for a woman who fully interrupts her career for six years at the age of 54 (without a wage penalty), foregone earnings are higher (because of her higher age), which results in a lower pension assessment base. However, when the wage penalty applies, the pension of a high-educated woman who makes such a decision at the age of 54 is higher due to the much higher wage penalty for a woman fully interrupting her career at the age of 30.

The factors that greatly influence old-age pensions and their differences in variant sets (listed in Section 4.2) compared to the respective reference set (also defined in Section 4.2) differ by education level. Low-educated women are protected by the minimum pension assessment base, which amounts to 76.5% of the average net earnings in Slovenia. Consequently, their lower earnings due to the interruption of a full-time career – either in the form of part-time work or full career interruption – do not affect their old-age pensions. Their pensions are lower only due to lower accrual rates. The minimum pension assessment base also lowers the negative impact of a career interruption, a spell of unemployment, or early retirement.

Low-educated women also start working at the earliest age (age 19 in the presented simulations) and thus accumulate the longest pension contribution period, which results in the highest accrual rates. These are the reasons why – with the shortening of working hours up to a temporary exit from the labour market to care for a small child or a close dependent (an elderly) person – their old-age pensions come ever closer to the pensions of medium-educated women who experience a decrease in their pension assessment base due to a temporary exit from the labour market and also accumulate lower accrual rates due to entering the labour market later.

A person who fully stops working for six years suffers a wage penalty due to foregone experience, which impacts his or her promotion. The effect is strongest in the case of high-educated women due to their steep earnings profile (compared to flatter ones in the case of low- and medium-educated women). For instance, without a wage penalty, a high-educated woman who has fully interrupted her career for six years at the age of 30 receives an old-age pension that is by 22%³⁷ higher than in the scenario that includes a wage penalty (see Table 27-1). There is no change for a low-educated woman, while a medium-educated woman's pension is higher by almost 6% compared to the variant with the wage penalty.

The lower the education level, the earlier a woman accumulates a 40-year contribution period. Until the

36 The Act Amending the Parental Protection and Family Benefits Act (adopted on 29 October 2020) stipulates that from 1 January 2021 contributions will be paid on the basis of base earnings (and no longer on the minimum wage). The simulation results do not include this change, as the Act was published after the conclusion of the project.

37 That is, $26,315/21,526=1.22$.

statutory retirement age (65) – and also if a woman opts for retirement two years earlier (at age 63) – a low-educated woman (who starts working at the age of 19) is eligible for the higher accrual rates granted to those who continue to work after age 60 and already have a 40-year pension contribution period. Different from such a woman, a high-educated woman is eligible for a higher accrual rate for one year only because she starts working at the age of 24 and, after 40 years, has only one year until the statutory retirement age (65). However, if a woman fully interrupts her career for six years – particularly without a child as the reason, or to take care of a dependent (elderly) person – she has no right to a higher accrual rate. This loss is more significant for those who would have otherwise accumulated the highest total accrual rate, i.e. low-educated women. The simulations demonstrated that the effect of very generous accrual rates (for work after reaching the minimum retirement conditions) on the amount of the old-age pension exceeds the effect of higher earnings (and the resulting higher pension assessment base).

Recommendations

Based on the findings of the study and with the aim of closing the gender pension gap, or at least reducing it faster, we make the following recommendations.

- It is necessary to **continuously and closely monitor the gender pension gap**, focusing on specific groups of the population, especially women from one-person pensioner households. For an analysis of very vulnerable groups, it is necessary to arrange a database from administrative sources (data on pensions paid from the Pension and Disability Insurance Institute of Slovenia, other kinds of income and assets) as well as demographic data (births, partnerships, households) located in various statistical sources. Continuous monitoring and analysis of the gender pension gap – both its size and trend – will enable timely, targeted and appropriate action.
- It is necessary to **increase knowledge of the pension system** among the population. In particular, there is a need to raise awareness of the impact that labour market decisions have on an individual's pension. Decisions regarding reducing one's working hours or the temporary full interruption of employment in order to care for a small child or an elderly person are (also) important, as these usually concern women.
- It is necessary to **introduce leave for the care of a close elderly person and to recognise this period as a pension contribution period**, as is the case regarding caring for a small child. Women – who most often care for elderly family members or family members in need of (long-term) care – are retiring at an ever older age, so it is expected that they will increasingly be forced to interrupt employment (consequently also pension insurance) due to the need to care for close elderly people. If there is no leave for such care, women will suffer the consequences in the form of lower pensions due to (involuntary or out of necessity) shorter pension contribution periods. This would not only maintain but also increase gender inequality stemming from the care of close elderly people.
- **Measures should be introduced to encourage women to extend their employment** after the minimum retirement conditions have been met. Women decide to extend their employment to a lesser extent than men, although this can significantly increase their pensions. The causes (especially obstacles) of such behaviour of women that is to their own detriment must be identified and eliminated.

7 LITERATURA IN VIRI

Bartolj, T., Kalar, B., in Kump, N., *Analiza vzrokov pokojninske vrzeli med ženskami in moškimi v republiki Sloveniji*, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, 2020.

Dennis, I., in Guio, A., 'Poverty and social exclusion in the EU', *Statistics in focus*, Population and social conditions, 16/2004, Eurostat, Luksemburg.

Dekkers, G., in Van den Bosch, K., 'Project MIGAPE: Work Package 2: Results of the Standard Simulations for Belgium', Federal Planning Bureau, Bruselj, 2020.

Dekkers, G., Hoorens, V., in Van den Bosch, K., 'Project text "Mind the Gap"', 2019.
<http://www.migape.eu/pubs/Migape%20project%20details%20and%20description.pdf> [3/9/2020]

Feldstein, M., in Liebman, J.B., 'Social Security', *Working paper* 8451, National Bureau of Economic Research, Cambridge, 2001.
https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/nber_w8451.pdf?abstractid=281856&mirid=1 [15/8/2020]

Guio, A., 'Material deprivation in the EU. Poverty and social exclusion in the EU', *Statistics in focus*, Population and social conditions, št. 21/2005, Eurostat, Luksemburg.

Majcen, B., van Nieuwkoop, R., Verbič, M., Müller, A., Stanovnik, T., Sambt, J., Čok, M., in Kuzmin, F., *Ekonomске posledice spreminjanja demografske strukture slovenskega prebivalstva*, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, 2005.

Kump, N., Majcen, B., Sambt, J., Lotrič Dolinar, A., Spielauer, M., Verbič, M., in Spruk, R., *Dinamični mikrosimulacijski pokojninski model – Dypensi*, EkonomIERa, Socialni razvoj, 02/2017, Inštitut za ekonomska raziskovanja – IER, Ljubljana, 2017.

Kump, N., *Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji*, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, 2017.

Prijatelj, J., *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje 2000: zakon z uvodnimi pojasnili in komentarji*, Center Marketing International, Ljubljana, 2000.

SURS, Mikropodatki SILC 2005–2018, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.

Stropnik, N., in Kump, N., 'Income and poverty among the elderly in the New Member States: a cross-comparative analysis', v J.C. Vrooman (ur.), *The elderly poor in the EU's new member states*, CEPS/ENEPRI, Bruselj, 2008, 3-43. <http://aei.pitt.edu/11487/1/1753.pdf> [20/10/2020]

Stropnik, N., Kump, N., Filipovič Hrast, M., Hlebec, V., Vezovnik, A., in Kavčič, M., *Revščina in materialna deprivacija starejšega prebivalstva*, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, 2010.

UMAR, *Socialni razgledi 2009*, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, 2009.
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2009/socialni_razgledi_2009.pdf [5/7/2020]

UMAR, *Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice*, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, 2016.

http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/Demografske_spremembe_UMAR.pdf [11/6/2020]

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ), *Uradni list Republike Slovenije*, št. 12/92, s spremembami in dopolnitvami. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO200> [15/8/2020]

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1), *Uradni list Republike Slovenije*, št. 106/99, s spremembami in dopolnitvami. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1431> [15/8/2020]

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), *Uradni list Republike Slovenije*, št. 96/12, s spremembami in dopolnitvami. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6280> [15/8/2020]

Zakon o spremembi in dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2C), *Uradni list Republike Slovenije*, št. 23/17. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20171209> [15/8/2020]

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2G), *Uradni list Republike Slovenije*, št. 75/19. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20193306> [15/8/2020]

Zakon o spremembi Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1D), *Uradni list Republike Slovenije*, št. 158/20.

<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2020-01-2764/zakon-o-spremembi-zakona-o-starševskem-varstvu-in-družinskih-prejemkih-zsdp-1d> [17/11/2020]

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2006). *Mesečni statistični pregled*, december.

<https://www.zpiz.si/cms/content2019/statisticni-pregled-2006> [15/10/2020]

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2010–2019). *Letno poročilo 2010–2019*.

<https://www.zpiz.si/cms/content2019/2letna-poročila019> [28/8/2020]

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2017–2019). *Mesečni statistični pregled*, december.

<https://www.zpiz.si/cms/content2019/-mesecnistatisticnipregled-koledar-objav#arhiv> [28/8/2020]

MOJE
D=LO.
MOJA
POKOJNINA.

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI**

Sofinancira Evropska unija